

Літературно-мистецька
Чернігівщина

Качанівка

Національний історико-культурний заповідник «Качанівка» – садиба в селищі Качанівка, донедавна – Ічнянського, нині – Прилуцького району.

Створений 1981 року на основі палацового ансамблю та парку дворянської садиби, заснованої в 1770-х роках, яка на сьогодні є єдиною серед українських садиб, що збереглася в комплексі.

Верхнє плато займає палацовий комплекс будівель, які є пам'ятниками архітектури, нижнє – мальовничий парк з 12 ставками, павільйонами, скульптурами, парковими містками, «руїнами», амфітеатром.

Палац – споруда в стилі класицизму. Качанівський парк, площею 560 га, виплеканий трьома поколіннями Тарновських, є одним із найбільших пейзажних парків в Україні та Європі.

Садиба була заснована на місці хутора як одна із резиденцій президента Малоросійської колегії і генерал-губернатора Малоросії графа П. О. Рум'янцева-Задунайського.

У XIX столітті, коли власниками садиби були представники української шляхетської родини Тарновські, Качанівка стала одним з центрів літературно-мистецького життя. Тут бували в гостях у господарів Т. Шевченко, М. Костомаров, М. Максимович, М. Гоголь, М. Глінка, Марко Вовчок, Д. Яворницький, І. Репін, М. Ге, М. Щепкін, В. Штернберг. Альбом почесних гостей Качанівки налічує 608 автографів.

Влітку 1838 року в Качанівці плідно працював над оперою «Руслан і Людмила» Михайло Глінка. Також тут він писав пісні, романи.

Тарас Шевченко у травні 1843 року, під час своєї першої подорожі по Україні, їхав з Петербурга прямим призначенням у Качанівку, куди перед тим переслав одну з своїх найкращих картин – «Катерина».

В садибному парку збереглась галявина, де під віковим дубом поет спілкувався з місцевими селянами і кріпосними музикантами. Неподалік височіє могила-курган художника Григорія Честахівського, товариша і духівника Т.Шевченка, який передав у Качанівку особисті речі, рукописи, художні твори Кобзаря.

Колекціонуванням Василь Тарновський (молодший) захопився ще в студентські роки. Основу його унікального зібрання склали козацькі реліквії і безцінна шевченкіана. Серед раритетів колекції були шабля Богдана Хмельницького, особисті речі Івана Мазепи, Семена Палія, Павла Полуботка, Кирила Розумовського, козацькі шаблі, клейноди, гетьманські універсали, портрети багатьох відомих діячів козацького руху.

Це був справжній музей українознавства, заповіданий колекціонером-меценатом Чернігівському губернському земству для створення музейних експозицій. На основі колекції постав нинішній обласний історичний музей.

Інтерес до колекції 1880 року привів у Качанівку Іллю Репіна для продовження роботи над знаменитою картиною «Запорожці пишуть листа турецькому султану». Протягом майже всього літа художник замальовував козацькі реліквії, писав портрети господарів садиби, пейзажі, працював над картиною «Вечорниці».

Літературна Прилуччина

Микола ТУРКІВСЬКИЙ

Турківський Микола Петрович (16.05.1937, с. Линовиця Прилуцький район – 12.12.2017, м. Прилуки). Закінчив Дніпропетровське художнє училище. Працював на Прикарпатті майстром різьби по каменю, по дереву, художником оформлювачем. У 1971 році переїхав з сім'єю в Прилуки і пов'язав трудову діяльність із заводом «Будмаш» (1971–1987). Автор близько 20-ти книжок поезії, в тому числі кількох для дітей. Багато з них ілюстрував як художник.

Лауреат обласної літературної премії ім. М. Коцюбинського.

Гуртом хотіли запустити
(у ньому вітер аж гудів),
та застогнав несамовито
й відразу змовкнув у біді.

Каміння важко скреготнуло,
як хтось зубами од злоби.
З'явилась хмара – мов акула,
і тінь жбурнула до юрби.

Старі, обдерті в нього крила,
уже не крутяться давно.
у тому році приїздили
його знімати для кіно.

І все кінчилося. А в полі...
у полі соняхи цвітуть.

І жовто-жовто доокола.
І місце, мабуть, крапці тут.

Погляну – наче вороння,
похилий люд на смітниках,
Он хтось найшов щось і підняв,
і сльози й радість на очах.

А за плечима – грим війни,
тягар важкого повоєння...
І все-усе – від сатани!
Від неї – й чортове щодення.

Хато-хатино! О де твої очі?
Хтось уже вибив давно.
І мов до тебе вселилися ночі,
кожне – аж чорне – вікно.

Наче наповнена дьогтем ти,
хато,

й люди в тобі не жили...
Дивисься страшно
і якось вирлато –
мов напилася смоли.

Валентина ГРИБЕНКО

Народилася на Полтавщині. Закінчила Гадяцьке культурно-просвітнє училище та Київський університет культури та мистецтв. Авторка п'яти поетичних збірок для дорослих та двох книжок для дітей. Лауреатка премії імені Любові Забашти та переможниця конкурсу-фестивалю «Поетичний рушник».

Не хвалися, що світло знайшов,
Бо ловець розставляє ще сіті.
Сльози відчаю – до підшов,
І нелегко живеться у світі.
І так важко крізь хащі брести,
Бо чигає то звір, то зміюка.
Та не втрадь у собі доброти,
Не топчи, не гаси Божі звуки!
Не гордись, що безцінні скарби:
Мудрість, віра – усе вже у тебе.
Ти живи. Ти живи і люби.
Щастя більшого в світі не треба!

Буває тяжко. Буває лячно.
І аж по вінця самі гіркоти.
Але, о Боже, як же я вдячна,
що можу бачити, що можу йти.
Що можу плакати і не ховатись,

і обпікатися болем чужим.
І що на рани ще дмуха мати.
Й поруч зі мною хтось дорогий.
І є дороги, яруги, стерні.
І є осончені всюди серця.
Є молитви, що нічим не стерти.
І є земля найдорожча оця.
Буває всяко. Бува безкрило.
Але як вранішньо й свіжо бува...
Лише б прощали, лише б любили.
Лише б тулилися – гріли слова.
Незгоди зможемо ми здолати.
А в нас ще сильний дух – без меж!
Ти не вмирай, бо справ ще багато.
Ти не здавайся, поки не вмреш!

Що я шукаю в зимовому лісі?
Сонні уривки забутих куплетів?
Срібло космічне, що тут сипле місяць,

Може, то крила, потрібні для злетів?
Що я шукаю? Чи шишки соснові,
Пісеньку гнома, загублені ноти?
Може відлуння тривожне любові,
Може, краси чарівну позолоту?
Холодно трохи, і трохи похмуро,
Та чари лісу тримають за руку.
Як же люблю ці зимові гравюри!
В серці - звучання печальне дудука.
Може, отут заховалось диво,
Святий Миколай десь отут спочиває...
Як же у лісі казково – красиво!
Казку знаходить той, хто шукає.

Ніна ГОРБАНЬ

Народилась 28 листопада 1965 року в селі Воровського (нині Дмитрівка) на Прилуччині. У 1987 році закінчила Ніжинський державний педінститут ім. М. Гоголя і до 2001 року працювала вчителем російської мови і літератури у своїй рідній школі у Дмитрівці. Від 2003 року працює в Прилуцькій міській центральній бібліотеці ім. Любові Забашти. Віршувати почала давно, але ніде не публікувала свої поезії. Інколи свої вірші використовувала при написанні сценаріїв. Уперше публічно виставила свої вірші на власній сторінці соцмережі «Фейсбук». У 2020 році стала лауреатом міської літературного конкурсу «Місто моє», присвяченого 935-річчю Прилук.

Пролився глід на стомлену траву,
Віддав землі розсіпані коралі.
Вже чути осені мелодію сумну,
Та краще б Ви мені
про це мовчали

Старіє, жухне, золота стерня,
Вже соїнка роздає свої печалі...
І знаю я – давно вже не весна,
Та краще б Ви мені
про це мовчали

Вже сад розвісив павутинки дня,
Та кольорові ще у поля шалі.
Останній день я в літі прожила...
Спасибі, що про осінь Ви мовчали.

Цей день – на двох.
Й весна, й оця хвилина,

Якою вітер сонце цілував.
В повітрі чулось: «Ти – моя єдина!»
Але, як завжди, ти лише мовчав.
Спокійно так у тихому безслівті
– На двох і тиша молодо – п'янка.
Цвіте жасмин казково
на подвірті...

Під звуки джазу вип'ємо вина.

Рідне місто моє!
Принесу я тобі первоцвіти,
Попрошу я хмаринку
Пролитись весняним дощем.
Я замовлю для тебе
Найкращі пташині сюїти,
Парасоло з кульбаби
Пошлю із легким вітерцем.

Сивий граде мій милий!
Я бажаю тобі відпочити.
Берегти твою тишу

Я домовлюсь з нічним ліхтарем.
Знаєш, граде,
Друга можна і тихо любити...
Ми з тобою святково
іще поживем!

В Прилуках сіро.
В парках бродять тіні,
Фонтан видніє, як кубло оман,
В Прилуках сирі.
Сумний пейзаж осінній...
Прилуки зацілює туман.

Зносились дні, зістарілись,
Теплом і не побавились.
Не йшли, а перебіжками
Ховались за обніжками
Між квітів і завій.
Згоріли дні, примарились,
Самотністю покраялись...

Між хмарами і храмами
Згубили поміж брамами
Час в колесі вітрів.
Моргає травень росами,
Та червень дзвенить косами.
І зношені й спустошені,
Уже ніким не прошені,
Ідуть, зникають дні.

Зірвали голос літні громовиці,
Услась тиша низько на ставках,
У моді колір стиглої пшениці
І запах груш у вив'ялих садках.
Нам затишно іще в колісці літа,
Та вибиває сонце бубни-соняхи...
Сторінка долі лиш для двох
відкрита
Удвох будем топтати
до осені стежки.

Дмитро КУРОВСЬКИЙ

Дмитро Мусійович Куровський (04.10.1922, с. Мала Загорівка Борзнянського району – 16.08.1988, Чернігів, похований у рідному селі) – відомий український поет, учасник Другої світової війни. Закінчив 1949 Ніжинський педагогічний інститут імені Миколи Гоголя. Працював учителем. Основні мотиви збірок «У домі ріднім» (1959), «Міропілля» (1966), «Хвала долі» (1982) – події війни, заклик до самоусвідомлення і національної гордості українців. Також вийшли дитячі книжки віршів «Андрійко і чечітка», «Польова сторожка», «Музичний зоопарк», «Срібний дощ», «Гриць та деркачик». Посмертно вийшли книжка вибраних поезій «Прийду таким, як є...» (1996) та солдатський роман «Недосвіт» (2003) – про закінчення війни з Німеччиною у Другій світовій та перші повоєнні місяці. Роман підготувала з літературного архіву автора й видала його донька Лариса Куровська.

Хвала долі

Ще не проснулись гай і поле,
Дороги в соннім забутті –
А ми з тобою, ненько-доле,
Вже даленімо в пугі.
Йдемо в осінній позолоті.
Чи гусне мла, чи виє звір,
Не боїмось. Так за півсотні
Зайшли вже літ – високих гір.
Ще тоді, як драгу й грубу
Дали шинельку йти у бій,
Мене не гладила по чубу
Ця ж сама доля – дяка їй!
А провела по грані згину,
Ще й не за руку – гнала в спину
І озирнутись не дала.
За добрий гарт, за стежку ранню
Не бути в серці наріканню –
За те лиш доленьці хвала!

* * *

Не можна старості радіти,
Не можна весело зотліти.

Хоч перед нами наші діти, –
А жаль своїх дитячих літ.
Минуле ріки не молочні
Нам наливало, та за ним
Душа зболілась... Бо молодші
Були тоді – хоч днем одним!
Ах, болів цих не заколишуть
Ні хліб м'який, ні тепла піч.
Весни й світанку тим жальніше,
Чим глибша осінь, ближча ніч.
По щастю й горю люди браття.
Їх поріднило чи зріднить
Погасле юності багаття,
Оббита молодості цвіт.

Кашкет

Лежить і досі на полиці
Авіаційний мій кашкет.
За стільки років – заплився,
Ще й скосочив, не секрет.
Не мав я потягу до блиску
Тілесних воїнських прикрас
І як прийшов додому з війська,

То не надів кашкета й раз.
Та він лежить і в серці сітку
З безмежних спогадів снує –
Про те, прострелене з зенітки,
Парубкуваннячко моє.

Сонет про найстрашніше

Лименові Панченку -
білоруському братові

Як мій народ від мови одречеться,
То я за те й від нього відречусь.
Піду в пустелю – більше не вернусь,
Нехай душа від сорому спечеться.
Хай мій народ по пеклу сам товчеться,
А я втечу, гріха не наберусь.
Я сам в собі створю Україну-Русь,
Що буде знать, де честь, а де безчестя.
Я сам собі збудую честі храм
І буду в нім не за народ молитись,
А за ганьбу його і вічний страм.
Я намолю на мій народ огонь,
Проказу й мор – і буду веселиться,
Ще й танцювати на язвах на його!

Володимир САПОН

Публікація з краєзнавчої книжки «Меди і полини історії» – відомого чернігівського письменника, журналіста, краєзнавця Володимира Миколайовича Сапона (20.07.1951 – 02.10.2017).

Готель для класиків

1820-го, коли їхав до Катеринослава, і у серпні 1824 року, коли повертався з Одеси на Псковщину, у батьків маєток Михайлівське. Про цю зупинку, а сталася вона 4 серпня, залишив спогади поет Андрій Подолінський, на той час випускник Благородного пансіону при Петербурзькому університеті, котрий їхав до своїх батьків у Київ. Із Пушкіним Подолінський був знайомий, та все ж зустріч у чернігівському готелі була дещо несподіваною: «Вранці, увійшовши до зали, я побачив у сусідній буфетній кімнаті молодого чоловіка, який ішов мимо прилавка і якого за місцем проходження та за одягом сприйняв за лакея». Пушкін розповів тоді Подолінському про своє скрутне становище (їхав він тоді на заслання), про маршрут поїздки, попросив передати у Київ записку до генерала Миколи Раєвського.

У 1900 році, з нагоди 100-ліття від дня народження поета і на честь його перебування в Чернігові, було встановлено пам'ятник Пушкіну, пропонувалося також перейменувати вулицю Шосейну (тепер проспект Миру) на Пушкінський проспект. Але губернатор Євген Андрієвський таку пропозицію не підтримав.

Перебування генія російської поезії у місті на Десні увічнив у 1937 році (тоді якраз відзначалося 100-ліття з дня його загибелі) у своїх «Чернігівських сонетах» Максим Рильський:

«Тут був готель «Царград».
Спинись, людино!
Він Пушкіна,
вигнання і співця,
Приймав колись.
Низенька зала ця
Найвищу привітала
верховину».

У грудні 1828 року зробив зупинку у готелі і юний Микола Гоголь, випускник Ніжинської гімназії вищих

наук, уперше вирушаючи до Петербурга – у пошуках долі, своєї майбутньої слави. Про перебування у «Царграді» він потім напише у листі до матері.

Тарас Шевченко приїхав наприкінці лютого 1846-го до Чернігова з Ніжина, де, до речі, мешкав у готелі з веселою назвою «Не минай», разом з поетом Олександром Афанасьєвим Чужбинським. Поселилися у «Царграді». Виконуючи завдання Археологічної комісії, Тарас Григорович знайомився з історичними та архітектурними пам'ятками міста, зробив ряд замальовок чернігівських старожитностей. А вечорами обидва поети здійснювали візити, присвячували місцевим дамам дотепні віршовані рядки. Чимало їх, певно, написано було і у стінах «Царграда». Шевченко також намалював тут портрет Афанасьєва-Чужбинського та записав до його альбома свій вірш «Не женися на багатій». А ще уподобали вони у готелі чаювати, щоразу замовляючи самовар, що потім обійшлося Тарасу в чималеньку суму.

У жовтні 1884-го Чернігів відвідав, після гостин у художника Миколи Ге на Борзнянщині, на той час вже відомий письменник, граф Лев Толстой. Зупинявся теж у «Царграді». (На жаль, переглядаючи тогочасні номери «Чернігівських губернських ведомостей», не знайшов ні згадки про це перебування – місцеві журналісти тоді не брали інтерв'ю у приїжджих знаменитостей, а через відвідини міста автором «Війни і миру» залишилися для жителів губернії непоміченими).

Влітку 1891-го мешканцем «Царграда» був молодий Максим Горький, який тільки-но став на письменницьку стежку. Через дев'ять років у листі до Ан-

тона Чехова, під враженням від перебування у дерев'яному місті, він напише: «...недавно чуть-чуть не переїхав на жительство в Чернигов».

На час проживання у «Царграді» Толстого і Горького готель уже мав два поверхи – з номерами нагорі і харчевнею внизу. Тодішнім власником його був якийсь Візенталь.

На початку минулого століття готель перейшов, мабуть, у власність купця Лагутіна, котрий відкрив при ньому продуктовий магазин. Тоді в Чернігові вже з'явилися й інші готелі, значно комфортніші, – «Олександрівський», Бадаєва. Відтак аж до Другої світової війни приміщення колишнього «Царграда» займав гастроном міськторгу. На його стіні перед війною встановили меморіальну дошку.

У перші дні бомбардування міста німецькими літаками приміщення було зруйновано. Про руїни готелю згадує у книзі «Люди, годы, жизнь» російський письменник Ілля Еренбург: «В Чернигове было тихо... Разрушенный дом, осталась только мемориальная доска: здесь помещалась гостиница, где останавливался Пушкин, жил Шевченко. Я думал о красоте старых церквей, о мире. Вдруг начали бомбить. Убили девочку...»

Нині на місці чернігівського «Царграда» – магазин «Янтар», поблизу якого меморіальний знак нагадує нашому сучасникам: тут колись стояв історичний готель. Готель, який годилося б назвати готелем для класиків. А через вулицю інший пам'ятний знак, що увічнює пам'ять про ще одного класика – Леоніда Глібова: він жив по сусідству з «Царградом» із 1867 по 1893 рік.

Проходячи мимо, спробуйте відчувати високу духовну енергетику цього клаптика землі давнього Чернігова.

Літературна Прилуччина

1

Микола ТКАЧЕНКО

Ткаченко (Чорновус) Микола Никифорович народився (12. 02.1948р.) і виріс на Полтавщині – в селі Павлівщина Гребінківського району. Після служби в армії здобув фах журналіста в Київському державному університеті ім. Т. Шевченка.

З дипломом, дружиною-однокурсницею і маленькою донечкою Микола Ткаченко в 1976 році приїхав до Прилук. Тут і трудився чверть віку у міськрайонній газеті «Правда Прилуччини» – від кореспондента до редактора. Друкував поезію в місцевій, обласній, республіканській пресі. Видав тпоетичні збірки «Спілих вишень тепло» (1995 р.), «В обіймах саду» (1999 р.), «На межі протиріч» (2001 р.).

2002 р. Миколу Ткаченка прийнято до Національної спілки письменників України. Членами цієї творчої спілки є також: його дружина Ніна Ткаченко та молодша донька Олеся Білоцвіт.

11 вересня 2006 року після тяжкої хвороби обірвалася земна дорога поета.

Остання збірка Миколи Ткаченка (Чорновуса) «Благослови моє ім'я» вийшла вже по його смерті. (2008 р.). У 2011 році вийшла книга-спомин про нього «З вереснем віч-на-віч».

Коли замерзли руки – відігрієш,
Коли замерзли вуха – відігреш.
Що з совістю замерзлою подієш?
Її в долоні теплі не візьмеш.
Розбити можна, скажеш, об зневіру,
віддати під суд – і весь до крапки глас.
Та де для совісті таку узяти міру,
Щоб перемирять кожного із нас?!

НА БАШТАНІ
Достають роси на світанку,
з кавунами дині обнялись.
Деся між ними дід згубив берданку,
а йому без неї – хоч втопись.

23.02.1996 р.

Чмиха люлька... Чмихає сердито...
Казка на баштані – мамо, ма!
Час просіяв роки чрез сито,
діда вже давно мого нема.

Мулять ребра кавуни і дині,
схованку знайшовши в бур'яні.
Я баштан той згадую й понині –
найсолодший він чомусь мені.

28.08.1974 р.
На роздоріжжі між землею й небом,
де сходяться і губляться світи,
сніги нуртують над принишклим степом,
мов замітають вічності сліди.

А дід віджив...
Років минуло низка
самотньо примостилась
під вікном.
Хоч на столі

і череп'яна миска,
і чарка поминальна
із вином.

В чеканні діда
вичахла вечеря,
солов куліш,
а діда все нема.
І баба в ніч
відкрила навстіж двері:
- Ки-ри-ле! Де ти?..
...Стугонить зима.

Не вкрадь,
не вдар,
не обезсудь.
Запам'ятай:
є честь,
є суд!

Не гнись,
не кланяйся,
не гордись.
Не кулі –
зради
стережись!

12.02.1996 р.

Дивлюсь на тебе та дивуюсь –
на хвилях докорів хвилююсь.
Мовчу про сніг, про листопад,
про біль, що нищить без блокад,
про білу темін, про село,
яке учора ще жило...

Нам не уникнути узбіч,
ти сядеш в поїзд протиріч.
Куди поїдеш – я не знаю:
очима потяг обіймаю.
...Схолоне тиша, згіркне день –
і влучить в совісті мішень

12.02.2004 р.

Світлана КОРОБОВА

Народилася у м. Прилуки. Закінчила Ніжинський державний педінститут ім. М. Гоголя. Працювала вчителькою російської і зарубіжної літератури у гімназії №1 м. Прилуки.

Друкувалася у колективних збірках: «Скіфія 2016», «Осенние стихи», «Стихотворный светоч», а також альманасі «Мандрівні вірші», який видано обласною бібліотекою ім. В. Короленка.

Перша збірка вийшла друком у 2009 році.

Авторка видала 15 поетичних збірок, з них 5 – для дітей.

ЩЕДРИЙ ВЕЧІР

Синє небо втопило і місяць, і зорі,
Впала темною ковдрою тін на поріг,
І сніжинки летять, такі ніжні й прозорі,
І спадають мереживом чистим до ніг.

3.01.2011

Щедрий вечір змішав кольорове і біле:
Кожухи шиті золотом на парубках,
Сорочки українські дівчата наділи,
Зірка сяє святково у хлопців в руках.

Щедрий вечір. Успане сяйвом подвір'я,
У цей час що завгодно просить у святих,
Бо таке у народі гуляє повір'я,
Що дадуть святі все, що попросиш у них.

Запах свіжого хліба, багатого столу,
Гурт співає щедрівки – веселі пісні,

Кажуть, «небо відкрите» і ніби додолу
З нього падають зорі в цей вечір ясні.

СЕРПНЕВИЙ ДЕНЬ

Серпневий день. Ще напрочуд теплий,
Та соняки давно давно вже відцвіли,
Як привиди стоять посеред стелу,
А ще недавно золотом були.

Відходить час на спокій. Закриває,
Стомившись, очі новий літній день,
А я журюся, що швидко забуваю
Тепло його хвилюючих пісень.

Серпневий день. Згорає стиха літо.
Холодне надвечір'я у саду.
Схилили голови відцвілі жовті квіти,
А я з надією тепла на завтра жду...

20.08.2011. 14

Комуністичний режим проти культури

У Галузевому державному архіві СБУ є кримінальні справи на засуджених письменників і оперативно-розшукові на тих митців, що пішли на співпрацю з режимом. Ці документи чудово показують, як спецслужби контролювали життя митців.

Спільною рисою всіх тоталітарних режимів є бажання цілковито контролювати суспільні процеси. Воно поширюється на політичну сферу, виливаючись в однопартійну систему та існування політичної поліції. На соціально-побутову, проявляючись у різних приписах та інструкціях, які грубо втручалися у приватне життя громадян, регламентуючи його.

Звичайно, контроль повинен був поширюватися і на культуру, чи не найбільш небезпечно для режиму сферу, бо вона за визначенням передбачає свободу самовираження і не підлягає жорсткому контролю.

Натомість для ідеологів і практиків тоталітаризму культура повинна була залишатися інструментом пропаганди та впливу на населення. Така «культура» – своєрідний пряник, який поруч із багатом (репресіями) мав утихоморювати суспільне незадоволення, що періодично з'являлося.

З цього погляду ставлення комуністичних режимів до культури та її діячів, попри певні національні особливості, було в цілому однаковою на всьому терені, охопленому радянським впливом після Другої світової війни.

Найбільшою особливістю протистояння режиму проти культури в Україні була його тривалість (понад сімдесят років) і завзятість (десять, а то й сотні тисяч знищених фізично діячів культури, і незчисленна кількість покалічених духовно).

Україна стала тим експериментальним майданчиком, на якому комуністичний режим набував досвіду приборкання і знищення культури.

Протистояння тут почалося задовго до завершення Другої світової війни, відразу після ліквідації УНР 1921 року. Саме кінець 1920-х – 1930-ті роки минулого століття стали часом найбільш кривавих жнив у ліквідації української культури.

Спочатку цензура і утиски творчості, згодом – залякування митців, їх духовне ламання, а відтак і брутальне фізичне знищення через табори та страти. Методологію, апробовану в Україні у 20 – 30-ті роки, після 1945 року використовували для встановлення тоталітарних режимів у Польщі, Німеччині, Угорщині та інших країнах комуністичного блоку.

УРСР як дуже своєрідне, квазідержавне утворення стало результатом своєрідного компромісу двох сил, що активно боролися між собою у 1917 – 1921 роках – українського національного руху та російського більшовизму. Перший з них зазнав мілітарної і політичної поразки у протистоянні – українську державність у формі УНР було ліквідовано. Та все ж не можна було говорити про цілковиту перемогу більшовизму в Україні.

Для утримання своїх позицій на цих теренах більшовики, які зустріли шалений опір населення, змушені були піти на поступ-

ки, одна з яких – створення хоч комуністичної, та все ж – бодай за формою – національної республіки. Велика частина поступок стосувалася культурної сфери, які в сукупності вилилися в так званий процес українізації. Проводячи його, радянська влада ставила собі за мету здобути симпатії місцевого населення, яке вперше після сотень років колоніального минулого отримало можливість розвитку власної мови, літератури, театру, образотворчого мистецтва.

Несподівано для комуністів цей процес спричинив справжній культурний вибух серед українців, який проявився в появі цілої плеяди письменників та поетів, художників та діячів театрального мистецтва. Представники української культури того часу зуміли творчо поєднати національні мотиви з передовими культурними тенденціями Європи. Серед них, до прикладу, засновник новітньої школи українського живопису Михайло Бойчук, новатор театрального мистецтва і засновник філософського театру «Березіль» Лесь Курбас, Микола Зеров, Валер'ян Підмогильний, Юрій Клен і десятки інших письменників та поетів з різних літературних об'єднань, що творили новітню українську літературу і вписували її до загальноєвропейського культурного процесу.

На думку багатьох дослідників, українська культура за одне десятиліття – з 1921 до 1931 року – спромоглася не лише надолужити спричинене кількості колониальним становищем відставання, а й витворити найкращі зразки світового рівня.

Культурний спалах 1920-х років став своєрідним реваншем українського національного руху, який, зазнавши поразки в політичній та військовій площині, почав активно перемагати режим у культурній. При цьому культурницькі погляди окремих діячів того часу почали набувати політичних рис. Одним із ключових у тодішньому українському культурному дискурсі стало сформульоване українським письменником Миколою Хвилювим гасло «Геть від Москви!».

Тому більшовики завдали удару у відповідь, практично знищивши феномен української культури 1920-х років, зокрема через фізичну ліквідацію його творців. Тільки у 1934 році репресій зазнали 97 із 193 членів Спілки письменників України – це в час, коли до піку терору ще було далеко.

Своєрідним фокусом трагедії української культури цього періоду стало 3 листопада 1937 року, коли до двадцятої річниці Жовтневої революції за виписками позасудових органів були розстріляні Лесь Курбас, Микола Куліш, Матвій Яворський, Володимир Чеховський, Валер'ян Підмогильний, Валер'ян Поліщук, Григорій Епик, Мирослав Ірчан, Марко Вороний, Михайло Ялович та інші.

Загалом в один день було страчено понад 100 представників української інтелігенції. Знищення не обмежалося цим днем і тривало після нього.

Окремі діячі культури, такі як поети Павло Тичина, Максим Рильський, Микола Бажан та інші, пішли на компроміс із владою. Їм було збережено життя, проте позбавлено свободи творчості й ви-

користано у ролі трубадурів режиму.

Попри їхні постійні запевнення у своїй лояльності, радянська влада ніколи не довіряла їм, залишаючи під постійним пильним наглядом спецслужб. Практично на кожного з них спецслужби завели спеціальні справи, в яких накопичувалися компрометуючі матеріали.

Ці матеріали згодом служили інструментом впливу на того чи іншого митця, а часом (як це сталося, наприклад, із відомим українським гумористом Остапом Вишнею) підставою для репресій через втрату лояльності до режиму.

Всесвітньо відомий юрист, автор терміна «геноцид» Рафаель Лемкін ліквідацію творчої еліти України в 1920 – 1930-х роках вважав елементом ширшої політики винищення, а саме радянським геноцидом українців. «Перший удар», – пише він у статті про цей період, – спрямований на інтелігенцію – мозок нації, щоб паралізувати решту організму».

Іншими кроками геноциду стали ліквідація національної церкви та масове винищення голодом 1932 – 1933 років основних носіїв українського національного ідентичності – селян. Таким чином, зламана духовно і фізично Україна мала стати інтегральною частиною радянської імперії.

У 1939 році Радянський Союз поширив свої володіння, зокрема за рахунок приєднання західноукраїнських земель, що до того належали Польщі. Протягом двох років (1939 – 1941) Західна Україна пройшла пришвидшений курс встановлення комуністичного режиму із притаманними йому репресіями проти політичних та громадських діячів і людей мистецтва.

Жорстока окупаційна політика СРСР урешті призвела до спалаху масового збройного повстання місцевого населення, яке тривало до середини 1950-х років. Боротьба української повстанської армії більше проявилася у народній культурі (сотнях народних пісень, відомих до сьогодні), аніж у професійній.

Проте її серед її учасників були люди, що писали прозові та поетичні твори, підпілля навіть видавало їх окремими збірками. Та все ж цей період був передусім часом збройної боротьби, а, як відомо, коли звучать гармати, музи мовчать.

Після розгрому збройного підпілля головною силою спротиву тоталітарного режиму у 1960 – 1980-ті роки знову стає творча еліта. Масові повстання політичних в'язнів у концтаборах ГУЛАГу в 1953 – 1954 роках, революція у Будапешті 1956 року, заворушення у Польщі змусили радянський режим піти на лібералізацію і послабити тиск. Завдяки цьому українська культура знову поступово почала відроджуватися і швидко виходити поза рамки, визначені режимом під назвою «соцреалізм».

Черговий культурний спалах вилився в явище шістдесятництва (особливо яскраве в літературі, образотворчому мистецтві, кіно), яке теж дуже швидко почало зазнавати на собі репресій з боку влади і змушене було перейти по суті в підпілля, видаючи власні твори у так званому самвидаві.

У такий спосіб режим штовхав багатьох митців, що не ставили собі за мету жодних політичних цілей, до політичної опозиції, перетворював їх на активних діячів дисидентського руху.

І хоч у цілому розмах репресій 1960 – 1980-х років не набув масштабів 1920 – 1930-х років, українська культура зазнала дуже серйозного удару. Репресії проти окремих її діячів не обмежилися утисками у творчій сфері (цензурування, заборона друку), а вилилися в серйозний психологічний пресинг, гоніння через офіційну пресу як зрадників. Їх оголошували психічно хворими і запроторювали до спеціальних психіатричних закладів, до тюрем та таборів, навіть ліквідували фізично. При цьому, на відміну від репресій 1930-х, мова йшла не про смертні вироки, оголошені режимом, а про «тихе» фізичне усунення неугодиш. Так, після кількарядового жорстокого побиття невідомими у 1963 році помер поет Василь Симоненко, 1970 року за досі не з'ясованих обставин убито художниця Алла Горська, 1979 року знайдено повішеним композитора Володимира Івасюка.

Показовою для цього покоління є доля відомого українського поета та дисидента Василя Стуса. Утисків від комуністичної влади він зазнав уже 1965 року, коли всією Україною прокотилася перша хвиля репресій проти «шістдесятників», спричинена, зокрема, новим курсом влади під керівництвом Леоніда Брежнєва, яка пішла на згортання хрущовської лібералізації.

Заборона на публікацію творів не зупинила Василя Стуса, він і далі писав, а вірші з'являлися друком у самвидаві чи за кордоном. Тому 1972 року стався перший арешт, вирок – 5 років позбавлення волі й 3 роки заслання.

Стус повернувся до Києва у 1979-му, проте на волі перебував недовго. У травні 1980-го був знову заарештований, визнаний особливо небезпечним рецидивістом і у вересні засуджений на 10 років примусових робіт і 5 років заслання. Перебуваючи у таборах, кількарядово намагався передати на волю власні вірші, за що піддавався суворим покаранням, збірку з близько 300 його віршів знищено табірними наглядачами.

28 серпня 1985 р. відправлений у карцер Василь Стус оголосив безстрокове сухе голодування.

Помер він за досі не з'ясованих достеменно обставин у ніч з 3 на 4 вересня 1985 року. У той час новий радянський керівник Михайло Горбачов на весь світ розповідав про «перестройку» і «гласність» у СРСР.

Роки тюрми і таборів не зломали багатьох дисидентів, які, вийшовши на волю, активно долучилися до національно-демократичного руху, що наростав в Україні з кінця 1980-х років. З одного боку, він був продовженням попередніх етапів українського національного руху, з іншого – відлунням загального національно-демократичного руху, що охопив країни Центральної і Східної Європи наприкінці 1980-х років.

Оксамитові революції 1989 – 1990 років завдали непоправних ударів комуністичним режимам у своїх країнах і в загальносвітовому масштабі. Урешті під їх ударами розвалився СРСР, кому-

ністи втратили владу в інших країнах. Остаточною крапкою у цих процесах, яка засвідчила незворотність падіння тоталітаризму в Центральній і Східній Європі, стало проголошення незалежності України в серпні 1991 року.

Більшість із того, про що йшлося, тривалий час було відомим в Україні та за кордоном виключно завдяки спогадам учасників подій, тих небагатьох, яким вдалося вирватися за межі, підконтрольні режиму. Тим часом у самій Україні інформація про це ретельно приховувалася в архівах спецслужб, що боролися з діячами культури. Але вони не лише приховувалися в архівосховищах від стороннього ока, а й періодично винищувалися.

Прихід до влади Хрущова означав не тільки певну лібералізацію режиму, а й спроби цілковитого знищення слідів його злочинів. У 1954 році відбулося серйозне чистення архівів з метою знищення документів, які могли пролити світло на злочини режиму. Те саме повторилося 1990 року, коли керівництво КДБ дало наказ про знищення цілих масивів документів, зокрема матеріалів 5-го Управління КДБ УРСР, яке мало за завдання боротьбу з інакодумцями.

Серед знищеного – надзвичайно цікаві для літературознавців матеріали рецензування художніх творів, які могли б виявити сліди стороннього втручання в авторські оригінали, механіку спотворення першоджерел.

Окремі унікальні документи збереглися до наших днів виключно долею випадку. До прикладу, надзвичайно цікава і насичена інформацією справа-формуляр на видатного режисера і письменника Олександра Довженка містить резолюцію КДБ «матеріали архівної справи-формуляра № 836 на Довженка О. П. знищити як такі, що не представляють оперативної і історичної цінності».

В Україні найцікавіша колекція документів, що стосується протистояння між діячами культури та радянськими спецслужбами, міститься в Галузевому державному архіві Служби безпеки України. Тут містяться кримінальні справи на засуджених письменників Миколу Зерова, Євгена Плужника, Миколу Куліша, Василя Стуса, Івана Дзюбу, Євгена Сверстюка та десятків інших, оперативно-розшукові – на письменників, що пішли на співпрацю із режимом: Андрія Малишка, Володимира Сосяру, Максима Рильського, Павла Тичину, Юрія Яновського, – що чудово показують, як спецслужби контролювали життя митців.

Часом у справах містяться конфіскації з творами, щоденниковими записами, епістолярні матеріали, різноманітні нормативно-розпорядчі документи та звіти спецслужби керівництву Комуністичній партії про придушення інакодумства.

Надзвичайно цікавою є колекція документів про так звану операцію «Блок», які розповідають про боротьбу КДБ проти дисидентів у 1970 – 1980-х роках.

На жаль, це лише інформаційні довідки спецслужби для керівництва партії. Оригінали справ, на базі яких вони складені (десятьки оперативно-розшукових справ на дисидентів, з котрих мало б бути видно, як здійснювався нагляд за ними та їх переслідування), знищені.

Комуністичний режим проти культури

Попри здобуття Україною незалежності, реабілітацію більшості засуджених радянською владою діячів культури і навіть звеличення окремих із них до рангу національних героїв, документи, які розповідають про боротьбу проти них, залишалися таємними. Це було зумовлено насамперед політичними причинами, адже в Україні події 1989 – 1991 років, попри їх революційний характер, все ж не увінчалися чітким відмежуванням від радянської спадщини. Ба більше, тут відбулося плавне перетікання колишньої комуністичної еліти у керівництво нової держави. І очевидно, що ця нова/стара політична еліта не була готова говорити ані про переоцінювання минулого, ані тим паче про люстрацію.

Значно інтенсифікувалася еволюція поглядів на українське минуле після 2004 року – очевидно, завдяки істотним політичним змінам на політичному олімпі. До влади прийшли люди вже молодшого покоління, менше прив'язані до радянського минулого, здатні об'єктивніше його оцінити. І найголовніше – вони прийшли до влади в результаті протесту проти «кучмізму», який не приховував своєї прив'язаності до радянського минулого. Тобто біля владного керма опинилися ті, хто мав можливість на особистому рівні по-новому подивитися на історію і розуміти необхідність цього в суспільних масштабах. Протягом 2008 – перших місяців 2010 в Україні вперше започатковано системну роботу з розсекречення раніше таємних документів.

Це вивело дискусію довола тих чи тих питань українського минулого на якісно новий рівень. І разом з тим неабияк роздратувало Росію, керівництво якої неодноразово видавало офіційні обурливі заяви з приводу процесів в Україні. Адже розсекречені документи викривали страшні злочини тоталітарного режиму, реабілітацією якого активно займається сучасна російська влада.

Публікація документів в Інтернеті, окремих збірниках, створення мережі електронних архівів зробили доступними цілі пласти досі невідомої історії, зокрема історії протистояння режиму проти культури. Вперше було опубліковано оперативного-розшукову справу на Миколу Хвильового, одну з ключових фігур української культури 20 – 30-х років минулого століття, що показує, яким чином спостерігали за відомим українським письменником, як втручалися в його життя та ламали його долю.

Готувалися до друку аналогічна чотиристороння справа про всесвітньо відомого режисера Олександра Довженка, збірник документів із уже згадуваної справи «Блок». Документи з архіву спецслужби стали основою цілого ряду документальних фільмів.

Розсекречені документи використовувалися не лише фаховими істориками та журналістами, вони стали джерелом для натхнення сучасних письменників.

Василь Шкляр написав роман «Чорний ворон». На такі документи спирається і один з кращих українських романів сучасності – книга Оксани Забужко «Музей покинутих секретів», центральна сюжетна лінія якого розповідає про архіви та секретні документи КДБ.

Зміна політичної ситуації в Україні після президентських виборів 2010 року зупинила всю роботу. Гуманітарна політика нової влади в цілому відзначилася різким поворотом до радянських зразків. Вона стала радянською як за змістом (реабілітація всього радянського, включно зі спробами виправдання політики Сталіна), так і за формою (є результатом не суспільних дискусій чи обговорень, а вказівок і розпоряджень можновладців). Очевидно, це не могло не позначитися і на роботі з архівами, адже подальше їх відкриття означало подальше засудження радянського минулого.

Новий керівник Служби безпеки Валерій Хорошковський у день свого призначення заявив про припинення роботи із розсекречення та оприлюднення документів, аргументуючи це тим, що «вся правда, яку треба було, вже оприлюднена».

Почалося системне згортання роботи з архівами, яке викликало засудження в цілому ряду українських та закордонних громадських організацій. Скорочення доступу до інформації про тоталітарне минуле не лише призупиняє вкрай важливий процес його вивчення та осудження, а й створює можливості для його реабілітації, чи навіть більшої, можливості для використання його методів і технологій у сьогоденні.

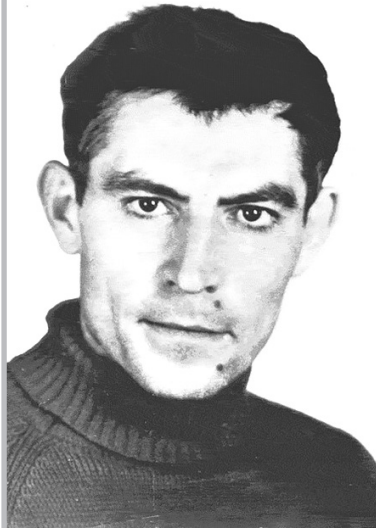
Як засвідчили наступні дії СБУ та нового керівництва держави, закриття архівів стало лише початком ширшого наступу на права і свободи громадян. Уперше за останні п'ять років журналісти заговорили про цензуру та утиски свободи слова, громадяни почали виходити на вулиці, захищаючи своє право на мирні зібрання.

Очевидно, як із загальними демократичними правами, так і конкретно із доступом до архівів надто рано підсумовувати результати нової політики. В Україні триває протистояння новосформованого громадянського суспільства із владою, що орієнтується на ганебні зразки тоталітарного минулого.

Якщо влада, використовуючи методологію часів КДБ і активно відроджуючи минуле у сьогоденні, лише заганяє себе у глухий кут, то активні громадяни, навпаки, у минулому черпають натхнення для своєї активності. Адже наші попередники, зокрема діячі культури радянського періоду, протистояли значно страшнішій системі. І культура врешті перемогла режим.

Володимир В'ЯТРОВИЧ,
історик, директор Галузевого державного архіву Служби безпеки України (2008 – 2010)
«Українська правда»,
«Історична правда»,
26.10.2010

Потужні цитати незламного Василя Стуса

У ніч із 3 на 4 вересня 1985 року у таборі ВС-389/36-1 у Кучино Пермської області Росії обірвалося життя українського поета, перекладача, прозаїка, літературознавця та правозахисника Василя Стуса. Сюди за рішенням радянського суду його заслали через проукраїнські погляди, яких він не зрікся.

Відбувши свій перший термін, Василь Стус повернувся додому восени 1979 року, утім, уже у травні 1980-го він знову був заарештований та отримав згодом

10 років примусових робіт і 5 років заслання.

У таборі ВС-389/36-1 в Кучино, куди Стуса відправили відбувати чергове покарання, йому заборонили бачитися з родиною. Їхнє останнє побачення відбулося навесні 1981 року.

Протягом свого заслання репресований поет кілька разів оголошував голодування, його кидали до камери-одиночки та карцеру.

Вшановуючи пам'ять Василя Стуса, пропонуємо цитати людини з гіперчутливістю до несправедливості. В багатьох випадках – це звернення до сина.

За своєю душею треба стежити так само, як за тілом. Коли я був у Твоєму віці, то регулярно влаштовував собі сповідь: що ти зробив за місяць чи два доброго, що злого. І картів себе за недобре. І виробив був добру здатність – дбати про душу. Чиста, світла душа – то запорука людського здоров'я. І завжди приємно було згадати все, що ти зробив доброго. Бо тільки добре вводить нас у коло інших людей, робить їх братами, а не просто сусідами.

Так само – дбай про своїх друзів. Вони повинні бути чисті, добрі. Інших друзів – не треба. А добрі друзі допомагають рости і ставати кращим...

Людина – це обов'язок, а не титул (народився – і вже людина). Людина – твориться, самонароджується. Власне, хто Ти є поки що? Кавалок глини сирової, пластичної. Бери цей кавалок у обидві жмені і мни – доти, поки з нього не вийде щось тверде, окреслене, перем'яте. Уяви, що Бог, який творить людей, то Ти є сам. Ти є Бог. Отож, як Бог самого себе, мни свою глину в руках, поки не відчуєш під мозолями кремін'я. Для цього в Тебе найкращий час – Творися ж!

Наша історія – це все і завжди спочатку, якась постійна гойданина на одному й тому ж місці, мертва хвиля еволюції. Люди, прагнучи світла, викликають власну смерть. Це щастя: мати таку долю, як у мене... Чуюся добре, бо нікому не зробив зла, бо дбав не тільки про себе. І від того мені світло на душі.

На Донбасі читати українську мову в російській школі – одне недоумство. Одна усна заява батьків – і діти не будуть вивчати мови народу, який виростив цих батьків... Обов'язково – німецьку, французьку, англійську мови, крім рідної... Я вважаю, що доля Донбасу – це майбутня доля України, коли будуть одні солов'їні співі. Як же можна миритися з тим особливим інтернаціоналізмом, який може призвести до згуби цілої духовної одиниці людства? Адже нас – за 40 мільйонів...

Не знаю, чи є в Тебе дівчина. Коли є (чи – коли буде) – намагайся, щоб вона була вища за Тебе. Тобто, щоб Ти дотягався до неї, а не опускався. Коли ж вона надто земна, то вигай її – небесною, і вона стане небесніти. Але краще, щоб у неї було і землі, і неба. Дівчина має надати Тобі змогу – кращати, а не гіршати.

Любов – то, може, єдина справжня квітка, подарована людині Богом. Тільки в любові людина розумна. І навіть: що більше, дужче любиш – то розумнішаєш. Інших квіток, кращих за цю, квітку любові, я не знаю.

Не знай поганих дівчат – хай вони для Тебе просто не існують (я, скажімо, в свої 46 років просто не вірю, що бувають жінки, які лаються, об-

манують, продаються і т.д. і т.п.). У мене, слава Богу, такого досвіду не було. І тишу себе тим, що знайомі дівчата моєї молодості ставали кращі коло мене (а я – коло них).

Так було і з мамою-Валею – найкращою, найлюдянішою, найчотливішою моєю дівчиною: я став кращий од неї, вона – од мене. Я дякую Долі, що Валя – моя дружина, мама мого сина (у мене прекрасна мама – бабуся Ілінка, у мене прекрасна дружина, так схожа – у моїх очах – до моєї мами).

І думка така: поет повинен бути людиною. Такою, що, повна любові, долає природне почуття зненависти, звільнюється од неї, як од скверни. Поет – це людина. Насамперед. А людина – це, насамперед, добродій. Якби було краще жити, я б віршив не писав, а – робив би коло землі.

Ще зневажаю політиків. Ще – ціную здатність чесно померти.

Долі не обирають... Її приймають – яка вона вже не є. А коли не приймають, тоді вона силоміць обирає нас.

Кожен кат любить червоне вино, нагріте до 36 градусів.

Митець потрібен своєму народові та й усьому світові тільки тоді, коли його творчість зливається з криком його нації.

Будинки – філософи! Наймудріші філософи. Бо мовчать.

Люди, прагнучи світла, викликають власну смерть.

Терпи, терпи, терпи – терпечь тебе шліфує, Сталить твій дух – тож і терпи, терпи.

Як добре те, що смерті не боюсь я: і не питаю, чи тяжкий мій хрест, що перед вами, судді, не клонюся: в передчутті невідомих верст...

Я не націоналіст. Навпаки, я вважаю за потрібне робити так, аби серед певної частини українців розвіяти дурман самозакоханості, антисемітизму, загумінкової обмеженості. Так само за потрібне я вважав робити так, щоб серед певної частини росіян, євреїв і т.д. розвіяти дурман неповаги до української мови, культури, історії, неповаги до праці селянина, що гречно причащає усіх нас хлібом і сіллям від своїх мозолів.

Жити – то не є долання меж, а навикання і самособоюнаповнення.

Зле жити без ідеалів, але не менше зло – з ідеалами. Втім, уточнити смисл слова «жити» я б не наважився: у мої 46 років воно таке ж таємниче, як і в Твої. Роки пішли тільки на те, щоб сказати: і не це, і не це, і не це.

Бери од кожної пори свого життя те, що вона тобі пропонує. Вимагати

од часу – і неумудро, і негідно, може. Але – і не пливи за течією. Будь собою – тобто, виробивши тверді орієнтири, що таке добро і що зло, виростає у їхньому магнітному полі, аби по ньому все в тобі скристалізувалося (так Вернадський писав, згадуючи геологічні структури). Ідеал є один – добра і справедливості, чесності і любові. Іншого, мабуть, нема. Ще додаю – ідеал Краси.

Ти ждеш іще народження для себе, а смерть ввійшла у тебе вже давно.

Завжди любити, щоб завжди помилятися. Але – завжди любити. І відтак існувати, а існувати – це помилятися.

Обачні! Золота середина – найнебезпечніша. Ви ж бо подвійні вороги!

Насамперед, сину, я хочу, щоб Ти мав свій характер, а не був розмазаною, манною кашею для беззубих. Виробляй його постійно, не поступайся своєю волею перед обставинами. Бо Ти – це, насамперед, Твоя воля (бажання, мета, впертість і т.д.). А воля міцніє в подоланні перешкод.

Намагайся зрозуміти інших людей, бачити в їхніх життях їхню правду, яку треба приймати, а не оспорювати. Отож, суди про людей не зі своєї позиції тільки, а й з їхньої. Ще краще – з кількох позицій. А як би вчинив тут П'єр Безухов чи Роберт Джордан чи Мартін Іден, наприклад? Для цього треба мати щедre серце. Живуть же по-своєму дерева і квіти, жаби і ластівки, щурі й соколи. І претензій до них ніхто не ставить. Так і люди.

Як мені досягнути до того дня, коли все буде гаразд? Скажіть мені. Монтеню, Платоне, Сковородо, Канте – скажіть мені. Хтось бере слово? Мовчання. Одноголосне. Як на профспілкових зборах. Профспілка глухонімих. Жодного зауваження до порядку денного. Згода, бо все – ніби повз їхні вуха.

Від горілки шлях до витверезника, від гашиша – до в'язниці, за читання книжок платимо життям. Народився – щоб читати.

Поступово перетворюєшся на власний архів, дорогий, як померлий родич.

Мені подобаються люди, що, як кажуть, «пруть буром», тобто, мають свій норів. Ці люди – нещасливі в житті, зазнають усіляких страждань (щасливі – здебільшого безхребетні, ті, що, як покірне телятко, дві матки ссуть). У житті доводиться обирати: або цікаву муку або нецікаве щастя. Більшість, звичайно, обирає щастя, хай і нецікаве (точніше: вони воліють цікавого щастя, але здобувають украй нецікаве).

Якщо болить серце – тобі, друже, поталанило.

Іван БАГРЯНИЙ

Чому я не хочу повертатися до СРСР?

Іван Багрянний – літературний псевдонім, справжнє ім'я – Лозов'яга Іван Павлович (19.09 (02.10) 1906, м. Охтирка нинішньої Сумської області – 25.08.1963, м. Новий Ульм, Німеччина). Видатний український письменник, політичний і громадський діяч, зазнав сталінських репресій у 1930-ті роки. 1945 року змушений був емігрувати з СРСР. У ФРН були написані

романи «Сад Гетсиманський», «Огненне коло», «Тигр-лови», численні поезії, п'єси. Друкуємо знаменитий памфлет Івана Багрянного, що набув великого розголосу у світі.

Я один із тих сотень тисяч людей-українців, що не хочуть вертатися додому, під більшовизм, дивуючи тим цілий світ.

Я є українець, робітник з походження, маю 35 років, уроджений на Полтавщині, зараз живу без сталого житла, в вічній нужді, никаючи, як бездомний пес, по Європі, утікаючи перед репатріаційними комісіями з ССРСР, що хочуть повернути мене на «родину».

Я не хочу вертатись на ту «родину». Нас тут сотні тисяч тих, що не хочуть вертатись. Нас беруть з застосуванням зброї, але ми чинимо скажений опір, ми волимо вмерти тут, на чужині, але не вертатись на ту «родину». Я беру це слово в лапки, як слово, наповнене для нас страшним змістом, як слово чуже, з таким незрівняним цинізмом нав'язуване нам радянською пропагандою. Більшовики зробили для 100 національностей єдину «совітську родину» і нав'язують її силою, що страшно тюрму народів, звану ССРСР.

Вони її величають «родина» і ганяються за нами по цілому світу, щоб на аркані потягти нас назад на ту «родину». При одній думці, що вони такі спіймають і повернуть, в мене сиві волосся, і вожу з собою дозу ціаністого калію, як останній засіб самозахисту перед сталінським соціалізмом, перед тою «родиною».

Для європейців і для громадян всіх частин світу (крім ССРСР) дивно й незрозуміло, як-то може людина утікати від своєї Вітчизни і не хотіти вертатись до неї. То, мабуть, великі злочинці, що бояться кари за великі гріхи перед своєю Вітчизною?

Мабуть, тому до нас ставляться з такою ворожістю.

Дійсно, тут є чому дивуватися для тих, для кого слово «Вітчизна» наповнене святим змістом. Що може бути милішого за Вітчизну, за ту землю, де народився і ходив по ній дитячими ногами, де лежать кості предків, де могила матері.

Для нас слово «Вітчизна» також наповнене святим змістом і може більшим, як для будь-кого іншого. Але не сталінська «родина». Мені моя Вітчизна сниться щочоночі. Вітчизна моя, Україна.

Я не тільки не є злочинцем супроти своєї Вітчизни, а, навпаки, я витерпів за неї третину свого життя по радянських тюрмах і концтаборах ще до війни.

Вона мені сниться щочоночі, і все ж я не хочу нині вертатись до неї.

Чому?

Бо там більшовизм.

Цивілізований світ не знає, що це значить, і може навіть не повірити нам. Та, слухаючи нас, мусить поставитися до того уважно. Ми прожили там чверть століття, а, говорячи тепер страшну правду про тамтешній світ, ми робимо це з повною свідомістю, що ставимо під загрозу смерті-терору і каторги всіх наших близьких і рідних, що ще залишилися там і що на них Сталін буде вимщати свою ненаситну злобу і кровожерну зненависть до нас, українців.

Однак це не спиняє нас від бажання розказати світові хоч частину тієї страшної правди, що жене нас по світах кризь нужду, холод і голод геть далі, як страшна примара, — правди про «родину», про країну сталінського соціалізму і про нашу українську трагедію в ній. Отже:

Візьміть Малу Советську Енциклопедію видання 1940 року, розкрийте її на букву «у» і прочитайте в рубриці «УССР», що там написано.

Це документ. А написано там чорним по білому, хоч і дрібним друком, що Советська Україна за переписом 1927 року мала українського населення 32 мільйони, а в 1939 році, цебто по 12 роках... 28 мільйонів.

Всього лише 28 мільйонів! Де ж ділися 4 мільйони людей проти 1927 року?

А де дівся приріст, що за 12 років мав бути щонайменше 6 – 7 мільйонів?

Разом це виносить яких понад десять мільйонів. Де ж вони ділися, ці 10 мільйонів українського населення? Що з ними сталося в країні «цвітучого соціалізму»?

Ось через це я не хочу вертатись під більшовизм.

Я пройшов увесь тернистий шлях зі своїм народом і був живим свідком, де поділися ті мільйони. Того не можна розповісти в короткій статті докладно, але я хочу хоч стисло про те розказати.

Я був ще малим 10-річним хлопцем, як більшовики вдерлися в мою свідомість кривавим кошмаром, виступаючи як кати мого народу.

Це було 1920 року. Я жив тоді в дідуся на селі, на пасіці. Дідусь мав 92 роки і був одноруким каліка, але трудився на пасіці, доглядаючи її. Він нагадував мені святих Зосима і Саватія, що були намальовані на образку, який висів під старою липою посеред пасіки.

Аж ось одного дня надвечір прийшли якісь озброєні люди, що говорили на чужій мові, і на моїх очах та на очах інших онуків, під наш несамовитий вереск замордували його, а з ним одного сина (а мого дядька). Вони довго штрикали їх штиками і шось допитували, стріляли в лежачі скривавлені тіла з пістолів і реготались... Вони всі гидко лаялись, і під старою липою посеред пасіки, коло ікони святих Зосима і Саватія, все було забризкане кров'ю. Кров все життя стоятиме мені в очах. Це так починалася «варфоломійська ніч» в тім селі. Таких ночей було багато в Україні, й я, маленький, чув, як люди говорили про них з жахом, але не бачив. А тоді побачив. В ту ніч було вимордувано в селі всіх стареньких господарів й священника, і організував ту ніч (як безліч таких ночей) більшовизм в особі представників чека та більшовицького «істребротряду».

Замучили вони мого діда за те, що він був заможний український селянин (мав 40 десятин землі) й був проти «комуни», а дядька за те, що він був за часів національної визвольної боротьби – в 1917 – 18 роках – вояком національної армії Української Народної Республіки. За те, що боровся за свободу і незалежність українського народу.

Другого мого дядька, що врятувався тоді від смерті втечею, пізніше заарештували й без суду заслали на Соловки (радянське Дахау) на 10 років, потім добавили ще 10 років, і він там загинув.

Пізніше тими самими шляхами пішов і я, і вся моя родина.

Ось так я вперше побачив зблизька більшовизм. Це було на світанку мого життя і на початку існування УССР, цебто України, підгорненої під радянський режим, колонізованої червоним московським імперіалізмом.

В 1929 – 32 роках, в так званій «колективізації», більшовизм виповів війну заможному селянству гаслом «знищення куркуля як класу». В практиці це означало фізичне винищення колосальної маси людей, чесних трударів-хліборобів. І насамперед винищення українського селянства. Це знищення «куркуля як класу» в дійсності було для нас знищення України як нації, бо вона на 70% селянська.

Куркулів знищувано за те, що вони заможні, за те, що вони «куркулі». Бідняків, інтелігентів і робітників знищувано за те, що вони співчували «куркулям», а значить були «підкуркульниками». В цю категорію вносили всіх тих, хто був проти радянської влади і колективізації.

Всі ті маси людей, приречених на жертву, засилали в сніги Сибіру і Крайньої Півночі на смерть, де вони й загинули від голоду, холоду і хвороб, позбавлені всіх, навіть найелементарніших людських прав.

Висилали їх геть з усім, вириваючи з коренем, цебто зі стариками і з маленькими дітьми. А женучи через цілий ССРСР степами, цькували їх, як тільки могли, – живим словом і в пресі. А догнавши десь до понурої Печори чи Мурманська, кидали там напризволяще. Хто не вмер по дорозі, той загинув на місці. Маленьких дітей, що вмирили в дорозі, матері не мали як хоронити й загрибли в снігу без священника і без домовини. А невдовзі і самі лягли там же.

Кістками цих українських дітей і матерів Сталін вимостив усі шляхи й нетрі тої «необ'ятної родини».

Так загинуло й чимало з моєї рідні. Але від того в Україні нікому не стало легше жити.

В 1933 році більшовики організували штучно голод в Україні.

Перед очима цілого світу українське селянство вимирило цілими селами й районами, понад 5 мільйонів українського селянства згинувало тоді страшною голодною смертю. Допомогу, яку зорганізовано було в Західній Україні під проводом митрополита Шептицького, братню допомогу від тієї частини українського народу, що жила поза межами ССРСР, під Польщею, Сталін відкинув і навіть нічого не сказав про це вимираючим українцям в ССРСР. Навіщо? То небезпечно, бо то є національна солідарність, така страшна для більшовизму.

Сталін прирік українське селянство на наглядну смерть свідомо, щоб змусити його до покірності, до примирення з заведеним колгоспним рабством.

Елеватори в цілому ССРСР тріщали від українського хліба, запрацьованого українським народом, і здобутками того народу більшовики завоювали за

безцінь світові ринки, творячи демпінг, постачали ним китайську революцію тощо... В цей час умираючих українських селян, що їхали до столиць просити на вулицях милостиню, вилувлювала червона жандармерія, звана робітничо-селянською міліцією, і викидала геть за місто вмирати на шляхах.

Український народ в цій страшній трагедії був доведений до люджерства, до найвищого ступеня людської трагедії. Збожеволілі від голоду матері з'їдали своїх дітей...

Ви, матері цілого світу, чи можете уявити собі такий стан і такий режим, коли б ви могли з'їсти власну дитину?

Ні! Ви не можете цього навіть збагнути, ані в це повірити!

А це було в Україні в 1933 році.

Адже ви не думаєте, що наші матері, наші жінки й сестри є з племені ботокудів, чи бушменів, чи інших диких племен Африки?

Ні, наші матері й сестри є зі Східної Європи, з роду великої княгині Ольги, що насаджувала християнство ще на світанку європейської цивілізації.

Наші матері й сестри є з одного найшляхетнішого слов'янського племені, з України, і вони такі ж шляхетні й предобрі, як матері й дівчата Італії або Франції, або Англії. Але... до того ступеня трагізму вони були доведені більшовизмом. До найвищого ступеня трагедії, що не піддається навіть охопленню нормальним розумом. Вони були поставлені перед жахливою альтернативою: або страшна голодна смерть, або... і це друге «або» було вже вислідом божевілья вмираючого. І за цим другим «або» все одно стояла смерть. І поставив її більшовизм. І сам він став її символом. І люджерство – його породження і його суть. Він є його символом. Тут можна зібрати таку силу фактів, і матеріалів, і живих свідків, що висвітлюють б цю жахливу сторінку нашої історії. Щоби лише тим, хто поцікавився. Та ніхто в світі тим не цікавився, і в цьому наша, українського народу, ще більша трагедія.

Цей штучно створений голод забрав колосальні жертви від народу, що нічого не хотів, крім свободи й незалежності.

Ось чому я ненавиджу більшовизм і не хочу вертатись на «родину».

В роках 1932 – 39 більшовизм знищив усю українську інтелігенцію: вчених, письменників, митців, військових, політичних діячів – тисячі і десятки тисяч людей, що становили собою верхівку народу. Багато серед них було комуністів, тих, що героїчно боролися в Жовтневу революцію за її гасла про свободу і справедливість, про рівність і братерство і були весь час вірні тим гаслам.

Іван БАГРЯНИЙ

Чому я не хочу повертатися до СРСР?

5 Сталін, потоптавши всі ті гасла своєю антинародною політикою, нищив і тих людей, що були їм до кінця вірні.

Більшовизм винищив їх саме для того, щоб позбавити український народ духовної верхівки, що змагалася до свободи й соціальної справедливості.

А винищив він їх, спершу піддавши страшній інквізиції, таким катуванням, що його знали лише часи середньовіччя, потім постріляв та позасилав на каторгу: в далеку Колиму, Соловки, на Землю Франца-Иосифа і т. д., і т. д.

Серед усіх замучених діячів українського мистецтва, літератури й науки багато великих імен, непересічних талантів, знаних і шанованих в Україні.

Багато з них було моїх товаришів і друзів, і я можу запевнити, що вони не були ворогами народу, а навпаки – були популярними патріотами, високоінтелектуальними, порядними синами робітників і селян і бездоганно чесними людьми. За це їх знищено.

З ними я пройшов тернистий шлях більшовицьких тюрем і таборів.

З багатьма сидів в одній камері, був однаково битий і катований...

І коли канадські та американські українці-комуністи виступають сьогодні проти нас, утікачів від більшовизму, домагаючись повернути нас назад, то вони виконують каїнову роль.

Хай вони поїдуть лише самі до того сталінського «раю» та побудуть там пару років. А тоді вже, якщо вціліють, хай забірають слово.

Внаслідок всіх тих знущань над українським народом загинуло, навіть за радянською статистикою, про яку було згадувано вже, між 1927 – 1939 роками понад 10 мільйонів населення.

Але радянська статистика не заслугоує на довіря. Перепис в кінці 30-х років починався двічі. Раз, в 1937 році, після закінчення перепису все було зліквідовано й запроєктовано перепис наново, віддавши його на довгий час, бо наслідки першого перепису були жахливі.

Відклавши перепис, вжито було негайних заходів, щоб сляк-так виправити трагічний стан з кількістю населення в окремих республіках, а особливо в Україні. Негайно було проголошено закон про заборону абортів, про нагороду за народність тощо, щоб збільшити приріст.

А тоді приступлено до перепису в 1939 році. Причому переписувано навіть по камерах смертників, затримавши виконання смертних вироків до закінчення перепису. І все ж на Україні не вистачило кілька мільйонів проти 1927 року, й то за даними цього, переписую, «перепису». Ось чому я не

хочу вертатись під більшовизм й ніколи не дамся живим, щоб мене сталінські сатрапи везли на «совітську родину».

Недарма там виховався тип людини, такий поширений там, – людини заляканої, підозрілої, мовчазної і фатально настроєної. Європейець або американець, почувши, що автор пробув 8 років по тюрмах в країні «соціалізму», подумає, що він є принаймні убивцем-рецидивістом або гвалтівником малолітніх дітей, або бандитом з великої дороги, коли заслужив такої кари.

Ні, автор є лише українським митцем з вищою освітою й ніколи не різав навіть курчати. Але ціле нещастя в тім, що він в тій Україні «сталінського соціалізму» й найширшої в світі «демократії» насмілювався сказати слово протесту, й те замасковане в езопівську форму. За це він провів молодість по тюрмах і на каторзі й задрив навіть бандитам, бо вони мали легший режим і мали пільги, а митці не мали пільг, як «політичні злочинці», тому що вони були патріотами свого народу й своєї Вітчизни.

Отже, парадокс!

Я не хочу вертатись до своєї Вітчизни саме тому, що я люблю свою Вітчизну. А любов до Вітчизни, до свого народу, цебто національний патріотизм в СРСР є найтяжчим злочином. Так було цілих 25 років, так є тепер. Злочин цей зветься на більшовицькій мові – на мові червоного московського фашизму – «місцевим націоналізмом».

Чому це вважається за найтяжчий злочин? СРСР, як відомо, є федерацією рівноправних республік. Рівноправних народів, що по «сталінській конституції» мають право на національну свободу аж до відокремлення від СРСР. А значить, кожний представник від кожної нації нібито має право на свій патріотизм і на любов до свого народу.

Однак це лише в теорії. А насправді, коли б якась республіка захотіла вийти з федерації, вона була б задавлена вогнем і залізом своїм «рівноправним» союзником – більшовицькою Росією. І була б весь час наставлена і утримувана терором у тім вільнім союзі. Більшовизмові залежить на створенні єдиної тоталітарної червоної імперії з єдиною адміністрацією, єдиною мовою, єдиною культурою, єдиною ідеологією й політикою.

Тому найменший прояв власної волі будь-якої з «рівноправних» націй в СРСР (окрім Росії) здушується страшним моральним і фізичним терором.

Тим терором російський червоний фашизм (більшовизм) намагається перетворити 100 національностей в т. зв. «єдиний радянський народ», цебто фактично в російський народ.

Ось чому українцям навіть поза межами СРСР не дають спокою й намагаються силою й провокаціями зтягти їх назад і знешкодити.

Я не хочу вертатися на сталінську «родину» тому, що підлість, цинізм і жорстокість більшовиків не знає меж.

Коли громадянина (і то незалежно від його віку, стану та будь-яких заслуг перед народом) брано НКВД під арешт, то ніхто його не міг ані заступити, ані захистити. Інститут заступників на Сході (адвокатів) фактично не існував. Як не існували і відкриті суди для політичних. Мільйони людей знищено так, що невідомо, де вони ділися.

Беручи до в'язниці батька родини і ще не вивчивши його провини, викидали його родину геть на вулицю, таврували їх ворогами народу, організували цькування їх в суспільстві, позбавляли праці і засобів існування.

Або мстилися на дітях за батьків і навіть за дідів, не приймаючи їх до високого шкіль чи на виробництво тільки тому, що його дід був колись куркулем чи офіцером або навіть рядовим вояком армії Української Народної Республіки чи якої іншої.

Це було стилем підрядяньського життя.

Так потерпав довго я сам. Так само по відношенню до матерів. Мати може вмерти під дверима НКВД, благаючи про звістку про сина, але їй не скажуть нічого і не дадуть побачення, а ще будуть свердлити її рану в серці брудними інсинуаціями й погрозами й вимагатимуть від нещасної матері признатися, з ким був знайомий син, тощо... І тероризуватимуть темну неписьменну стареньку жінку, зганяючи її зі світу. Так загинула моя мати. Або, скалічивши в'язня на допиті і пхнувши його в камеру, йому не дають ніякої медичної допомоги. Лікар-енкаведист ставить напівбожевільній від мук жертві таку умову: «Або підпишете усе, що вимагає слідчий, і тоді я вас буду лікувати, або здихайте». А до цього треба ще взяти під увагу, що тая жертва ні в чім не повинна.

Я не хочу вертатися до СРСР тому, що там людина не варта й того, що комаха. Знищуючи людей за ніщо: за дрібниці, за сказане слово, за анекдот, за скаргу на погане життя та ще й роблячи це з одвертим цинізмом, більшовики виставляють таку формулу:

«В СРСР людей хватит і нечово церемонітса» та «ліпше поламати ребра сотні невинних, як пропустити одного винного».

Тож не дивно, що по тюрмах і таборах в СРСР в 1936 – 39 р.р. сиділи коло 11 мільйонів людей. Тюрми були так переповнені, що в одиночних камерах, цебто з площею на одного чоловіка, сиділи по 25 – 30 людей і так сиділи, вірні стояли,

по 10 – 11 місяців і більше «під слідством», цебто ще до в'язнення, чи вони дійсно в чомусь винні. І нікого те не обходило, що люди загинули живцем... Крім того, кожного з них мордовано на допитах.

І все те робилося за придуманим планом і за вказівками з Кремля. Однак, коли процес дійшов до абсурду, коли не лишалося родини в СРСР, яка не була б зачеплена терором, бо в ній знаходився ворог народу, коли море заяв і писаних благань дітей і матерів ув'язнених і засуджених ворогів народу залило Кремль, а особливого Н. Крупську (дружину покійного Леніна), тоді Сталін, щоб заспокоїти громадську думку, виголосив на XVIII партз'їзді, що вороги народу пролізли в НКВД, перебили чесних «партійних більшовиків»... Цебто впродовж декількох років і з таким розмахом били... А сказавши так, велів зняти Єжова і відправити його в відпустку.

Чи може бути більший цинізм і глум над людиною? Глум над мільйонами людей... А провокаційне вбивство Кірова? Цей другий «підпал рейхстагу» інспірований для того, щоб виправити невдалий терор проти всіх опортуністів і всіх незадоволених.

В «помсту за Кірова» розстрілювали людей «правих, лівих» і всіх інших масово, і то не тільки партійних опортуністів, а й безліч (і то найбільше) людей, які ніколи жодного відношення до партії і до опозиції не мали.

Так порозстрілювали українських митців і письменників.

Хвиля масових розстрілів прокотилася від Одеси до Владивостока, а кількість розстріляних така велика, що не тільки за Кірова, а й за самого Сталіна то була б зависока ціна. І то не рахуючи засланні на каторгу.

Прикладом такого глуму, цинізму, підступу, провокації, садизму, нічим не виправданої жорстокості рясніє ціла більшовицька 27-літня практика. І то не з випадку і «плями на сонці» – то є стиль більшовизму, його природи.

Ось чому я не хочу більшовизму і соціалістичної «родіни».

Я не хочу вертатись під більшовизм тому, що я сидів у тюрмах із священниками різних церковних напрямків і бачив, як їх бито і мордовано. За наказом Сталіна їх винищено в СРСР, а церкви поруйновано, і цілих 25 років вибивано з людських душ найменші ознаки християнської релігії. В брутальний, підлий спосіб. І ось 1943 року більшовизм вдався до релігії і став виступати в ролі захисника православної церкви.

Європа і весь світ може в це вірити – в те, що Сталін дійсно насаджує християнство, а його партія щиро вернулася до релігії. Але ми ніколи в це не повіримо. Тіні замучених священни-

ків, що стоять в нас перед очима, їхні кості ще не встигли злітати.

Скорше біблійний цар Ірод може повернутись до християнства, як його наступник ХХ століття.

Сталін зробив з релігії знаряддя своїх політичних махінацій і тільки. А релігія як була викоринювана в СРСР, так і буде викоринювана.

Більшовизм – це є насильство над людиною, це є рабський труд, це є сваволя політичної кліки, це є новітнє кріпацтво, це є терор фізичний і духовний, це є злидні, це є голод, це є війна.

Я вернусь до своєї Вітчизни з мільйонами своїх братів і сестер, що перебувають тут, в Європі, і там, по сибірських концтаборах, тоді, коли тоталітарна кривава більшовицька система буде знесена так, як і гітлерівська.

Коли НКВД піде вслід за гестапо, коли червоний російський фашизм щезне так, як щез фашизм німецький...

Коли нам, українському народові, буде повернене право на свободу і незалежність в ім'я християнської правди і справедливості.

Людині, що виросла в нормальних людських умовах, тяжко повірити у все, що діялось там, на одній шостій частині світу, за китайським муром.

Нам світ може не повірити! Добре!

То нехай нам влаштують суд. Нехай нас судять, але в Європі, перед лицем цілого світу. Нехай нас обвинувачують, у чому хочуть, але нехай нас судять представники цивілізованого світу. Всі оті сотні тисяч нас, утікачів від більшовизму, сядуть на лаву підсудних.

Нехай нам влаштують суд.

Але на такий суд Сталін не піде!

Ми того суду не боїмося, але він його боїться – «сонцюподібний», «батько народів», «наймудріший з мудрих», «найдемократичніший з демократичних» боїться такого суду, бо то був би суд над ним і над цілим більшовизмом, то був би небувалий і найцікавіший скандал в історії.

Сталін це знає і поспішає вихопити нас найшвидше, а іноді застосовуючи і методи викрадення і фізичного знищення окремих осіб у руїнах гітлерівського рейху.

Злодій є злодій і такі його методи.

Примітка. Посилаючи це до публікації в світ, я свідомий того, що, в разі появи цього листа в пресі, більшовики руками НКВД замордують решту моєї рідні, якщо там ще хтось живий. Однак я прошу його видрукувати і підписати повним ім'ям. Все, що я мав до страчення, вже стратив.

Майк (Михайло) Гервасійович Йогансен (28.10.1895 – 27.10.1937). Народився в Харкові у сім'ї вчителя німецької мови, шведа за національністю. Мати – українка. Закінчив історико-філологічний факультет Харківського імператорського університету (1917).

Йогансен разом з іншими харківськими письменниками став фундатором Спілки пролетарських письменників «Гарт» (1923). 1925 р. із групою колег вийшов із «Гарту», заснував ВАПЛІТЕ.

18 серпня 1937 р. викрадений групою НКВС зі своєї харківської квартири в будинку «Слово». На допитах не приховував власних політичних поглядів.

24 жовтня 1937 р. Йогансену пред'явлено обвинувальний висновок: з 1932 р. брав участь в антирадянській націоналістичній організації, яка ставила своєю метою повалення радянської влади. 26 жовтня 1937 р. Військова Колегія Верховного Суду СРСР винесла вирок Йогансену: засудити до розстрілу. 27 жовтня 1937 р. письменника вбито в тюрмі НКВС СРСР у Києві.

Один з найпопулярніших українських письменників свого часу. За 17 років творчої діяльності Майк Йогансен видав вісім книг віршів, десять книг прози, чотири книжки для дітей та дві з літературознавства.

І в поезії, і в прозі Йогансен зберігав творчу індивідуальність. Часто вдавався до експериментів – поєднував прозу й поезію в одному творі, до містифікацій. Проза письменника відрізняється експресією, новизною форми. Приклад – відома повість «Подорож ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки прекрасної Альчести у Слобожанську Швейцарію».

Як випускник класичної гімназії Йогансен знав старогрецьку, латину, німецьку і французьку. Самотужки оволодів англійською, непогано знав скандинавські і слов'янські мови. Переклав українською твори Фрідріха Шиллера, Вільяма Шекспіра, Едгара По та ін.

Блискучий нарис про Йогансена опублікував його товариш Юрій Смолич у своїй книзі мемуарів «Розповідь про неспокій».

Я хочу розповісти одну історію, що скоїлася з моїм знайомим Павліком Явнем.

Павлік Явень – блондин, невеличкий на зріст, з кніпс-пенсне на спокійному носі, акуратенько вдягнений блондин. Шіммі стоять у нього в шахві, а ходить він улітку в сандалах, бо в сандалах ходять комуністи, а Павло Явень хоче вступити до партії.

Не те, щоб він вірив в те, що має бути комуністичний лад, скоріше він хоче, щоб йому було добре. Він комуніст-індивідуаліст!

Крім того, він хоче мати револьвер.

Намочивши трошки своє руське волосся, він розчісував його надвоє посередині.

«Люсю», – сказав Павло Явень. «Павліку», – одгукнулася Люся Явень, його жінка, з ліжка.

«Люсю – я йду оце. Прийду години в п'ятій. Ти будеш удома?»

«О п'ятій... Павліку, я б хотіла піти к подрузі – вона мене викликала в одній справі».

«Гаразд, – одповів Павло Явень. – Отже, я повернусь зараз же після обід. До речі, треба говорити не «к подрузі», а «до подруги». Коли ти вже вивчишся розмовляти по-українськи?»

Павло Явень підійшов до ліжка, поцілував Люсю в душку, Люся закурликала й оповила його шию пухкенькими ручками. Павло Явень ще раз поцілував Люсю в губки, узяв портфеля, поглянув на годинника на руці й вийшов сіними на двір і на вулицю.

В Павла Явня прекрасна жінка. Мало того, що гарненька, ще й спокійна.

Головне, що нікому й на думку не спаде, що вона могла б його зрадити.

Скоріше Дніпро потече на Чернігів.

Павло Явень запалив цигарку й почав міркувати, йдучи під маленьким дощиком.

Крапа дощ. О, це був дощ. Він так накрапав уже третій день – це вже було занадто.

Павлік ще раз ізгадав про Люсю. Думки його були прихильно-зневажливі.

Жінки всі однакові всередині.

Спочатку доводиться з ними попотягатись – вони кокетують із знайомими й незнайомими й дуже комизяться.

Павлік гнівно згадав, як йому доводилось просити; так, просити! Люсю поводитись як слід з чужими.

Тепер не те.

Тепер вона сама, як кішка, закохана в нього й подекуди навіть трішки набридає йому ревнощами.

На чужих вона не дивиться зовсім. По гостях вона не ходить, вчащає тільки до однієї подруги.

Майк ЙОГАНСЕН

Гнилизна

Вона розповідає Павлікові про подругу – та живе дуже бідно – инколи просто голодує.

Але грошей вона для подруги не прохає – Павлік раз на завше одучив її від благодійних звичок.

Дощ почав заливати Павлікові за комір. – Треба зайти десь поспідати, поки дощ ущухне.

Оце Люська, хоч дощ, хоч що, піде до подруги – та живе десь далеко в передмісті – й прийде стомлена вкрай.

Коли вона приходить відтіля, від неї немає діла як від жінки – це трішки дратує Павліка.

Дарма, що він сам не пропускає нагоди поласувати на стороні – Павлік уважає, що жінка має бути завше до його послуг.

Женщина – істота недорозвинена й не здатна до творчої роботи. Її діло – бути передовсім жінкою й матір'ю.

Павлік саркастично посміхнувся, згадавши жінвідділь.

Так. Доводиться погоджуватись офіційно де-з-чим заради головного.

А головне – це всебічний розвиток його, Павла Явня, творчих здібностей. Для цього йому потрібна Люся, добра, ріжнومانітна їжа, зручні меблі...

Цьому перешкоджає оцей чортів дощ. Хоч он-де, здається, свінуло на небі.

А для того, щоб зробити кар'єру, Явневі треба вступити до партії.

Потрібну термінологію й лозунги Павлік давно засвоїв. Він має в минулому деякі гріхи, й партквиток йому доконечно потрібний.

Павлік почав шукати очима пивної.

Одне лихо – це нерви.

Павлік почуває якийсь інстинктивний острах перед робочими.

Йому инколи здається, що вони бачуть його наскрізь.

Треба випити пару пляшок перед розмовою з тов. К.

Явень зайшов до пивної, узяв пляшку пива й замовив яечню.

Поки що він налявав шклянку й випив.

Так. Усе вийде на добре. Сьогодні йому обіцяний ще один підпис на заяві до партії.

Ясна річ, одразу його членом правління не зроблять; доведеться ще з півроку посекретарювати. Зате зовсім інше відношен-

ня. По-перше, він заведе собі револьвера. Він хотів мати револьвера без ніяких дозволів од Д. П. У. Револьвер дуже приваблював Явня.

Явень налив другу шклянку й випив її навхилки.

А членом правління він буде десь в іншому місті. Йому одразу дадуть.

Явень узявся до яечні. Доївши останній шматок, він обвів очима кімнату, шукаючи офіціанта.

Він зустрівся поглядом з чиймись чорними, гострими очима. Це був кремезний дядько в шкіряній тужурці.

Явень заплатив за пиво й яечню й підвівся.

Коли він дійшов до дверей, дядько теж підвівся і наздогнав його.

«Скажіть, як тут вийти на Фундукліївську?» – запитав хрипкий голос.

«Фундукліївської нема», – суворо одповів Явень. «Єсть вулиця Леніна».

Дядько ще щось хотів сказати, та Явень швидко повернувся й вийшов. Ця розмова йому не подобалася. Дядькові, очевидно, ні до чого була та вулиця, – він чогось хотів від нього, Павла Явня.

Явень вийшов на вулицю. Дощик не крапав більше; сонце глядило його обличчя старенькими, м'якими лапами.

Перейшовши дві вулиці, Явень подивився на руку. До установи ще було рано, й він постановив прогулятися після снідання. Сьогодні він піде до т. К. – той мав дати йому останній підпис. Чого від нього хотів той дядько? – З підписом т. К. його одразу зарахують у кандидати.

«Чудний якийсь суб'єкт. Дурень», – вирішив Явень і... спився.

Перед ним стояла повна, висока дама й дивилася йому просто в вічі.

Павло Явень привітно посміхнувся.

Вона посміхнулася собі. Нафарбовані красиві губи відкрили низку чудових зубів. Явень перевів очі на гарненький лаковий черевичок.

«Не могу пригадати, де я вас бачив», – сказав він упевнено.

«Уявіть собі, я теж не могу пригадати», – посміхнулася дама.

«Ви в той бік?» – запитав Явень. Дама кивнула головою, Явень узяв її під руку.

«Я живу тут недалечко», – сказала вона.

«По Пушкінській?»

«По Пушкінській. Уявіть собі: з мною трапилось нещастя».

«Що таке?» – весело запитав Явень. «У мене вмер чоловік, – сказала вона сухо. – Його треба ховати, а грошей нема».

«Оце тільки й нещастя? – посміхнувся Явень. – Я спробую вам допомогти грішми. Воно, правда, таке не щодня трапляється».

Дама починала його цікавити. В неї єсть юмор. Це інтелігентна жінка – можливо, аристократка!

Явень притулив її руку ближче до себе.

Вони перейшли квартал.

«Ось тут», – сказала дама. Явень кинув блискавичний погляд на табличку – 67, і вони ввійшли в двір.

То була добре обставлена кімната. Правда, біля дверей стояв брудний стілець з примусом і лушпинням од картоплі. Явнів погляд упав на зачинені двохполовинні двері.

«Сідайте», – сказала вона.

Явень добув цигарку, запалив і сів. Вона взяла в його цигарку, підійшла до дверей, закинула гачок і раптом, сівши коло Явня, обняла його шию й швидко поцілувала.

Потім вона почала розстібувати блузку.

Явень не поспішаючи розстібував сандали.

«Слухайте, а де-ж ваш чоловік? Він нам не заважатиме?» – спитав він саркастично.

Вона вказала на зачинені двері.

Явень приклав руку до її грудей. Раптом щось зашарудило в сусідній кімнаті. Явень зблід і одняв свою руку.

«Киньте жарти – що там у тій кімнаті?» – сказав він і взяв в руку свої сандали.

«Я вам сказала – там мій покійний чоловік», – одповіла вона глухо.

Явень гарячковими рухами взувся; йому затруслились коліна.

Вона скинула спідницю, підійшла до дверей і розчинила їх. Двері приходилися просто проти канапи. Явень звівся на ноги й узяв портфеля. В манесенькій кімнатці стояло ліжко – на ньому щось лежало, накрите ковдрою.

– Нема револьвера, – подумав він і схопив жінчину за руку.

«Ідіть, здійміть ковдру». (До виходу було два кроки).

«Ти боїшся, ціпунчик!» – сказала вона насмішувато; увійшла в кімнату і зірвала ковдру з ліжка. На ліжку лежав вусатий чорнявий чоловік.

Явневі перетяло дихання.

«Та йди-ж подивись, – сказала вона. – Ось». Вона підняла чоловікову ногу й пустила. Нога мляво гепнулася на матрац.

(Під ліжком нічого не було).

Явень швидко підійшов і доторкнувся до мерцевої руки. Вона була холодна. Явень глибоко зітхнув.

«Зачиніть ці двері», – сказав він і вийшов.

Вона вийшла слідом і зачинила двері. Явень добув з портфеля п'ять карбованців, поклав їх на стільця й пішов до дверей.

В цій хвилі в вихідні двері постукало.

Тепер злякалась дама. Жак перекривив їй обличчя.

«Ідіть мерщій сюди», – зашепотіла вона.

Явень узявся за гачок.

«Ідіть сюди», – з невимовним жахом пробелькотала жінка.

Хтось дуючо рукою сіпнув двері, аж лягнув гачок.

Явень навшпиньки підбіг до жінчини.

«Майте на оці, що в мене револьвер», – прошепотів він, увійшов у кімнату й зачинив двері. Стало темно мов у льоху – в кімнатці не було вікон.

Він чув (серце калаталось), як вона одчинила вихід і почала щось шепотіти.

Щось торкнуло його в ногу. Явень одскочив на два кроки й засвітив запальничку. Чоловік лежав нерухомо. На краю ліжка сидів кіт і облизував голу ногу мерця.

Серед шепоту Явень почув другий жіночий голос.

«Він умер, – сказала дама. – Через те я й прохала вас прийти».

«Де він, пустіть!» – розтявся одчайний, пронизливий, знайомий Явневі голос.

Щось завовтузилося у сусідній кімнаті, двері розлетілись, і друга жінка вдерлась у кімнату.

Перед Явнем стояла його жінка, Люся Явень.

(Збережена авторська орфографія 20-х років)

Артур Конан-Дойл: творець Шерлока Холмса й багатьох інших захоплюючих творів

Англійський письменник, публіцист і журналіст Артур Конан Дойл народився 22 травня 1859 року в столиці Шотландії Единбурзі. Мати його Мері Дойл мала пристрасть до книжок, що передалася синові. Батько Артура був талановитим художником.

У 1876 році Артур став студентом медичного університету в Единбурзі. Під час навчання зустрівся з багатьма майбутніми письменниками. Найбільший вплив на нього мав один із викладачів – доктор Джозеф Белл, котрий був майстром спостережливості, логіки й аналізу. У майбутньому він став прототипом Шерлока Холмса.

Навчаючись, Дойл намагався допомогти своїй родині, котра мала семеро дітей, працював аптекарем, помічником лікаря. Студент багато читав і вирішив спробувати себе в літературі.

У 1881 році Артур закінчив Единбурзький університет, здобув ступінь бакалавра медицини й магістра хірургії. Він отримав посаду корабельного лікаря на судні, що курсувало між Ліверпулем і західним узбережжям Африки. Невдовзі Артур залишив корабель і 1882 року перебрався до Англії.

У місті Портсмут відкрив свою першу практику. Спочатку клієнтів було мало, тому Дойл мав час для літератури, писав нові оповідання.

6 серпня 1885 року Артур одружився з Луїзою Хоукінс. Після одруження активно займався літературою. У журналі «Корнхілл» вийшли друком його оповідання.

У березні 1886 року Конан Дойл почав писати роман, що зробив його дуже популярним. І це був перший твір про Шерлока Холмса та його незмінного друга доктора Ватсона. Роман був виданий у щотижневик 1887 року під назвою «Етюд у багряних тонах». Окремим виданням роман вийшов на початку 1888 року з малюнками батька Артура – Чарльза.

Дойла завжди приваблювали історичні теми, і він написав низку історичних творів. Але на хвилі позитивних відгуків про Шерлока Холмса Дойл отримав від американського редактора «Ліппінкотс мегезин» пропозицію написати ще один твір про сищика. І 1890 року в американських та англійських випусках цього журналу з'явилася повість «Знак чотирьох».

До середини 1890 року Дойл закінчив «Білий загін», який узяли для публікації в «Корнхіллі» й оголосили цей твір кращим історичним романом від часів «Айвенго» Вальтера Скотта.

1891 року Дойл вирішив полишити медичну практику і присвятити себе літературі. Після написання шести оповідань про Холмса редактор «Стренд» у жовтні 1891-го замовив ще шість творів, погоджуючись на будь-які умови з боку автора. Дойл запросив, як йому здавалось на той час, фантастичну суму в 50 фунтів, бо він уже не хотів більше займатися цим персонажем. На превеликий подив, редакція погодилася. І оповідання були написані.

У 1892 році журнал «Стренд» знову запропонував написати серію оповідань про Шерлока Холмса. Дойл сподівався, що журнал відмовиться виконати умови – 1000 фунтів, але журнал погодився. Письменник уже стомився від свого героя. Кожного разу необхідно було вигадувати новий сюжет. Тому, коли на початку 1893 року Дойл із дружиною поїхав на відпочинок до Швейцарії і відвідав Райхенбахський водоспад, там вирішив завершити серію про цього героя. Саме в тому водоспаді загинув знаменитий сищик в оповіданні «Остання справа Холмса».

Письменник сподівався, що він нарешті відпочине від виснажливого написання нових творів про Холмса. Але тут втрутилися читачі, обурені загибеллю улюбленого де-

1894 року Конан Дойл здійснив подорож до Америки і в 30 містах Сполучених Штатів виступав із читанням уривків зі своїх творів. Ці лекції мали успіх, хоча Дойл дуже стомився від них.

Через тривалу хворобу дружини сім'я Дойлів переїхала до Єгипту.

Коли в грудні 1899 року почалася англо-бурська війна, Дойл добровольцем вирушив до Африки як лікар. Цей період дав книгу «Велика бурська війна».

У 1902 році Конан Дойл закінчив роботу над ще одним великим твором про пригоди Шерлока Холмса – відомою повістю «Собака Баскервілів».

Того ж року король Едвард VII удостоїв письменника лицарського титулу. Дойл продовжував писати оповідання про Шерлока Холмса і бригадира Жерара. Після смерті дружини активно займався благодійністю.

18 вересня 1907 року Конан Дойл одружився із Джейн Лекі. Вони перебралися в новий будинок. Дойл живе щасливо з новою дружиною, активно починає працювати, що приносить йому достаток. На сцені з'явилися його п'єси «Пістрява стрічка» (на сюжет відомого оповідання письменника), «Окуляри долі», «Бригадир Жерар». Після успіху Конан Дойл хотів відійти від літературної праці, але народження двох його синів – Деніса 1909 року та Адріана 1910 року, змусило продовжити роботу. Остання дитина, дочка Джейн, народилася 1912 року.

Твори про Шерлока Холмса безліч разів екранізовані світовим кіно. Одна з кращих екранізацій – радянський серіал, де Холмса зіграв Василь Ліванов, Ватсона – Віталій Соломін

тектива. Вони закидали письменника і видавців листами з вимогою воскресити героя. Що Дойл і зробив, написавши оповідання «Порожній дім», де майстерно пояснив, як Холмс уникнув загибелі від рук злочинців.

Раптово помер батько Артура Чарльз Дойл. А згодом Артур дізнався, що в його дружини Луїзи туберкульоз і знову від'їхав до Швейцарії. З 1893-го по 1906 роки Дойл вів боротьбу за життя дружини, разом вони перебралися в Давос, розташований в Альпах. У Давосі письменник активно займався спортом, узявся до написання історико-пригодницьких оповідань про бригадира Жерара.

У 1910 році Дойл опублікував книгу «Злочини в Конго» про звірства, які чинили там бельгійці.

Написані ним фантастичні твори про професора Челленджера – «Загублений світ» і «Отруєна смуга» – мали успіх не менший, ніж серія про Шерлока Холмса.

Конан Дойл був упевнений у майбутній війні з Німеччиною. У статті «Англія і наступна війна» він попередив про можливість війни. Письменник пропонував збудувати тунель під Ла-Маншем, щоб забезпечити Англію провізією на випадок блокади. Перед початком війни 1914 року Дойл вступив до загону цивільних добровольців, що був утворений на

випадок вторгнення ворога на територію Англії.

Після війни, на якій загинув старший син письменника, Дойл захопився окультизмом, що викликало іронію з боку преси. Витративши чималу суму грошей на своє захоплення, Конан Дойл, аби поліпшити фінансове становище, 1926 року написав твори «Коли земля скрикнула» (також про Челленджера), «Країна туманів», «Дезінтеграційна машина». Восени 1929 року він вирушив у подорож до Голландії, Данії, Швеції та Норвегії. На той час письменник був уже хворим.

1930 року, прикутий до ліжка недугою, Дойл із зусиллям встав і пішов до саду. Коли його знайшли, він лежав на землі з квіткою в руці.

Артур Конан Дойл помер 7 липня 1930 року в оточенні своєї родини. Його останні слова перед смертю були адресовані дружині. Він прошепотів: «Ти чудова».

У європейську і світову літературу Конан Дойл увійшов, звичайно ж, як класик детективу, автор знаменитих творів про приватного сищика Шерлока Холмса. Жанр детективу був відомий і до цього. У якомусь сенсі детективними можна назвати чимало пригодницьких творів попередніх часів. Але в чистому вигляді творцем жанру став американський письменник Едгар По. Далі традицію продовжив англійський письменник Уїлкі Коллінз, чий роман «Місячний камінь» не без підстав називають кращим детективним твором світової літератури. Хоча, при всій карколомності сюжету, це радше соціально-психологічний роман, що дає блискучу картину тогочасної Англії. Не менший успіх мав і другий роман Коллінза – «Жінка в білому».

Але цикл створених Дойлом оповідань і повістей, головним героєм яких є один і той самий детектив, підняв цей жанр на неабияку висоту.

Пізніше цей прийом віртуозно використали класики детективу вже ХХ століття – англійка Агата Крісті з її героями Еркюлем Пуаро і міс Марпл, представник французької літератури Жорж Сіменон, творець комісара Мегре. Але жоден із цих чудових детективів не зміг зрівнятися за популярністю з Шерлоком Холмсом.

Утім, як іноді буває, сам письменник вважав кращим у своїй творчості інше – історичні романи. Кращі з них дійсно високого рівня, як і чудовий цикл романів про професора Челленджера (насамперед «Загублений світ»). І все ж для читачів Конан Дойл – насамперед Шерлок Холмс. Адже це демонстрація могутності людського розуму. До того ж, скерованого не на злі справи, як буває, а на гуманні, захист людей від насилля, беззаконня.

Цитати

Артура Конан Дойла

Говорять і сам автор, і герої його творів

Жадання влади над душею людини буває не менш сильним, ніж прагнення до фізичного володіння.

Воістину чудовиськом має бути чоловік, якщо не знайдеться жінки, яка оплаче його смерть!

Як холодно було б на світі без жіночої любові!

Фантазії все ж краще, ніж туман у голові.

Жінки мають силу духу, з якою не зрівняється ніяка доблесть чоловіків.

Створювати припущення, не знаючи всіх обставин справи, – найбільша помилка. Це може вплинути на подальший хід міркувань.

Голова призначена не лише для краси, нею іноді потрібно думати.

З усіх дарів провидіння наймилосердніший і найкоштовніший – незнання того, що нас чекає попереду.

Жіноче безпосереднє чуття може бути іноді розумніше за всякі логічні аргументи.

Якщо виключити неможливе, то те, що залишиться, і буде правдою, наскільки неймовірною вона б не здавалася.

Чоловік, як би погано не вчинив він із жінкою, ніколи не вірить, що її кохання остаточно втрачене для нього.

Небезпечно відніматися в тигриці тигреня, а в жінки її оману.

Істинна велич починається з розуміння власної нікчемності.

Немає нічого оманливішого, ніж очевидний факт.

Просте пояснення завжди спадає на думку в останню чергу.

Жінки за своєю природою схильні до таємничості й люблять оточувати себе секретами.

Ми не вільні в нашому коханні, але керувати своїми вчинками – нам підвладне.

Ревнощі іноді абсолютно змінюють характер людини.

Робота – найкраща протиотрута від горя.

Негайно приходьте, якщо можете. Якщо не можете, приходьте все одно.

Дурень дурневі завжди вселяє захоплення.

Кажу «удача», але я не зустрів би її на своєму шляху, якщо б не шукав.

В душі кожної, навіть найзвичайнішої людини сховані невідомі їй безодні.

Життя набагато дивовижніше, ніж все, що здатний створити людський розум.

Я завжди дотримувався думки, що дрібниці найістотніші.

Ніколи не соромтеся правди.

Жіночі очі говорять краще за слова.

Чим дивніший випадок, тим менше в ньому виявляється таємничого.

Серед людей завжди є диваки, без них світ став би просто нудний.

Непомітно для себе, людина починає підганяти факти під свою теорію, замість того, щоб будувати теорію на фактах.

Ви дивитесь, але ви не помічаєте, а це велика різниця.

Стільки разів уява ставала матір'ю правди!

Ернест Міллер Хемінгвей (21.07.1899 – 2.07.1961) – видатний американський письменник, лауреат Нобелівської премії з літератури 1954 року.

Здобув широку популярність завдяки своїм романам та оповіданням, а також активному й наполегливому пригодами життю. Його лаконічний і насичений стиль оповіді відіграв значну роль у літературі ХХ століття. Ряд творів було опубліковано посмертно.

Ернест Хемінгвей народився в містечку Оук-Парк у передмісті Чикаго (штат Іллінойс). Піс у культурній, забезпеченій родині. Його батько, Кларенс Едмот Хемінгвей, працював лікарем, мати, Грейс Голл, – музикантка. Ернест – друга дитина в сім'ї (перша – донька Марселіна, яка народилася 1898 року).

Мати Хемінгвея часто давала концерти в Оук-Парк і навколишніх селах. Майбутнє сина вона теж пов'язувала з музикою і тому змушувала його співати в церковному хорі, грати на віолончелі.

Родина Хемінгвейів мала ще й коледж «Віндемер» на озері Валлун. Кожного літа Ернест з батьками, братами й сестрами вирушав у ці тихі місця, де міг сидіти на березі з вудкою, блукати лісом, гратися з дітьми з індіанського селища.

Коли Ернесту виповнилося 19 років, США вступили в Першу світову війну, і він вирішив піти добровольцем до війська. Хлопцю відмовляли через поганий зір, проте він усе-таки зумів потрапити на італійський фронт, записавшись шофером-добровольцем Червоного Хреста. Незабаром опинився на передовій, підвозив продукти солдатам прямо в окопи.

У ніч на 9 липня 1918 року Хемінгвей, рятуючи пораненого італійського снайпера, потрапив під вогонь австрійських кулеметів і мінометів, був важко поранений. У шпиталі з нього витягли 28 осколків, на тілі Ернеста було більше двохсот ран. Прострілений колінний суглоб лікарі замінили алюмінієвим протезом.

21 січня 1919 року Хемінгвей повернувся до США.

Літературне покликання Хемінгвея виявилось ще в шкільні роки. Після випуску із середнього навчального закладу він вирішив не вступати до університету, а переїхав до Канзасу, де влаштувався працювати в місцевій газеті «Star».

Після війни Ернест почав працювати журналістом у Чикаго й повернувся до своїх літературних експериментів. Тоді ж він уперше одружився.

У Парижі, куди його відрядила газета Toronto Star, Хемінгвей познайомився з такими літературними корифеями, як Ф. С. Фітцджеральд, Гертруда Стайн, що оцінили твори юнака. У Парижі Хемінгвей бачився з Джеймсом. Хемінгвей описав ці події у своїх мемуарах «Свято, що завжди з тобою».

Перший по-справжньому письменницький успіх прийшов до Хемінгвея 1926 року після виходу у світ роману «І сонце сходить» (або «Фіеста») – песимістичного, але водночас блискучого твору про «втрачене покоління» французьких та іспанських репатріантів 1920-х років. Післявоєнні роки Хемінгвей повністю присвятив літературі.

Основним місцем проживання письменника був Париж, однак він дуже багато подорожував, бо захоплювався гірськими лижами, полюванням і рибальством.

1927 року вийшла збірка оповідань «Чоловіки без жінок», а 1933 року – «Переможець не отримує нічого», які затвердили Хемінгвея в очах читачів як автора коротких оповідань. І все ж більшість читачів запам'ятали Хемінгвея за його роман «Прощавай, зброє!» (1929) – оповідь про історію нещасливого кохання, що

розвивалося на тлі Першої світової війни.

Любов Хемінгвея до Іспанії та кориди відбилася в романі «Смерть після полудня» (1932). Роки Великої депресії описано в романі «Маєш і не маєш» (1937).

Хемінгвей дуже переймався Громадянською війною в Іспанії середини 1930-х років. Він навіть організував збір пожертв на користь республіканців, що воювали проти генерала Франко. Враження від війни знайшли відбиття у відомому романі – «По кому подзвін» (1940), який багато критиків вважають за кращий твір письменника.

З початком Другої світової війни Хемінгвей відновив свою журналістську діяльність, переїхавши до Лондона. Він завжди опинявся в найгарячіших точках планети. Тому його записи мають не лише літературну, а й історичну цінність.

Після війни письменник переїхав на Кубу, де відновив літературну діяльність. Він продовжував подорожувати і 1953 року в Африці потрапив у серйозну авіакатастрофу. Того ж року Ернест Хемінгвей отримав Пулітцерівську премію за повість «Старий і море» (1952). Цей твір вплинув також на присудження Хемінгвею Нобелівської премії з літератури.

1960 року письменник повернувся до США. Останні роки життя страждав на тяжку депресію. У 1960 році він лікувався в клініці. Після повернення з лікарні Хемінгвей укоротив собі віку, вистрілювши в лоба з мисливської рушниці, яку в дитинстві подарував йому дідусь. Це відбулося у власному будинку письменника в Кетчемі (штат Айдахо).

Родинні стосунки. Перша дружина – Елізабет Гедлі Річардсон (1891 – 1979). Син – Джон Гедлі Никанор Хемінгвей (1923 – 2000). Внучки: Марго (1954 – 1996), Маріель (нар. 1961).

Друга дружина – Пауліна Пфайфер (1895 – 1951). Сини: Патрік (нар. 1928), Грегори (1931 – 2001). Онуки: Шон Хемінгвей (нар. 1967).

Третя дружина – Марта Геллгорн (1908 – 1998).

Четверта дружина – Мері Велш (1908 – 1986).

Ернест Хемінгвей: на бистрині життя

Цитати Ернеста Хемінгвея

Говорить сам письменник і герої його творів

Не падай духом. Ніколи не падай духом. Секрет мого успіху. Ніколи не падаю духом. Ніколи не падаю духом на людях.

Будучи тверезим, спробуйте втілити в життя всі свої п'яні обіцянки – це навчить вас тримати язика за зубами.

Подорожуй тільки з тими, кого любиш.

Якщо в житті можна зробити хоч маленьку послугу, не треба ухилятися від цього.

Не судить про людину тільки за її друзями. Пам'ятайте, що друзі в людини були бездоганні.

Найраший спосіб дізнатися, чи можете ви довіряти комусь, – довіритися йому.

З усіх тварин тільки людина вміє сміятися, хоча саме в неї для цього найменше причин.

Усі люди діляться на дві категорії: ті, з якими легко, і також легко без них, і ті, з якими складно, але неможливо без них.

Якщо дозволяти собі жартувати, люди не сприймають тебе всерйоз. І ці самі люди не розуміють, що є багато такого, чого не можна витримати, якщо не жартувати.

Людина не для того створена, щоб терпіти поразки. Людину можна знищити, але її не можна перемогти.

Розумні люди надзвичайно рідко бувають щасливі.

По-справжньому хоробрим людям немає чого битися на дуелі, але це постійно роблять ба-

гато боягузів, щоб запевнити себе у власній хоробрості.

Людина сама не може... Усе одно людина сама не може ні чорта.

Усі хороші книги схожі одна на одну: вони правдивіші за життя.

Що заважає письменнику? Випивка, жінки, гроші й честолюбство. А також відсутність випивки, жінок, грошей і честолюбства.

Те, що письменник хоче сказати, він має не говорити, а писати.

Ми стаємо міцнішими там, де ламаємося.

Щастя – це міцне здоров'я і слабка пам'ять.

Той, хто хизується ерудицією або освіченістю, не має ні того, ні іншого.

Краще не мати ідеології, ніж не мати роботи.

Мені все одно, що таке світ. Усе, що я хочу знати, це як у ньому жити. Мабуть, якщо подуматися, як у ньому жити, тим самим зрозумієш, який він.

Є речі й гірші за війну: боягузтво гірше, зрада гірше, егоїзм гірше.

У житті не так уже й важко влаштуватися, коли нема чого втрачати.

Той, хто виграв війну, ніколи не перестане воювати.

На світі так багато жінок, з якими можна спати, і так мало жінок, з якими можна розмовляти.

Світ – гарне місце, за нього варто боротися,

й мені дуже не хочеться його покидати.

Якщо ти навчився приборкувати свій норов – ти сильніший від багатьох, нехай навіть вони вигравали війни і захоплювали країни.

Певні принципи моралі є навіть у злочинців і повій. Уся справа в надто різних трактуваннях.

Нема на світі більш самотнього чоловіка, ніж той, хто пережив кохану.

Кажуть, щастя нудне, але це тому, що занадто люди часто бувають дуже щасливі, а люди цікаві примудряються отруйовувати існування і собі, й оточенню.

Більшість людей ніколи не чує один одного.

Люди з віком не розумішають, вони просто стають обережнішими.

Переїжджаючи з одного місця в інше, ви все одно не можете втекти від себе.

Якщо ви перестали робити якісь речі просто для задоволення, вважайте, що ви більше не живете.

Якщо двоє кохають одне одного, це не може закінчитися щасливо.

Будь-яке боягузтво походить від нелюбові.

У Достоєвського є речі, яким віриш і яким не віриш, але є й такі правдиві, що, читаючи їх, відчуваєш, як змінюєшся сам.

Усі сентиментальні люди дуже жорсткі.

Якщо вас щось ранило, значить, вам не все одно.

Етель Ліліан Войнич і її роман «Зніми взуття твоє»

Войнич – це прізвище письменниці по її чоловіку, польському революціонеру, бібліофілу, антиквару Міхалу Войничу. Дівоче прізвище письменниці – Буль, батько її – відомий британський, ірландський вчений Джордж Буль.

Авторка знаменитого роману «Овод», дія якого відбувається в Італії у 1830 – 1840 роках. Написала його у 1897 році, у 33 роки, прожила 96 (1864 – 1960).

Після «Овода» Войнич написала ще ряд романів з англійського життя. Далі десь на 30 років перестала писати прозу, а писала музику як композиторка. І раптом, через 48 років після «Овода», написала роман – його продовження. Аж у 1945 році, у віці 81 року. У післямові вона так пояснює цей феномен. Її десятки років бентежило нерозуміння читачами знаменитого роману деяких вчинків, мотивацій, душі «Овода». Тобто Артура Бертон, англійця по матері, італійця по батьку. Його мати Гледіс, молода дружина літнього англійського судовласника, закохалася у італійського священика Монтанеллі, і від цього забороненого кохання й народився Артур. Це всім відомий сюжет роману.

І ось щоб роз'яснити дещо, письменниця вирішила написати ще роман з життя кількох поколінь – предків Артура. Вдалося написати лише один, ось цей «Зніми взуття твоє». Назва роману взята з фрази, з якою, згідно Біблії, Бог звернувся до пророка Мойсея: «Не підходь сюди, зніми взуття твоє з ніг твоїх, бо місце, на якому ти стоїш, є земля свята».

Роман переносить нас більш як на півстоліття назад від подій «Овода», в останню чверть 18 століття, в Англію. Головна героїня – Беатріса. Молода дворянка, якій на початку роману 19 і яка помирає від хвороби трохи більш як у 40 років. Овод, Артур Бертон, – її правнук. Донька Беатріси, багата дворянка Гледіс, вийшла заміж за сина бідного рибалки, теж Артура. Їхня донька, теж Гледіс, – це мати Овода, Артура.

Надзвичайно сильний головний жіночий образ роману – Беатріса. В чомусь схожий на Анну Кареніну з її «Я прагнула любові, але її нема». Тільки англійка не покінчила самогубством, народила 4-х дітей, один з яких маленьким загинув у неї на очах.

В романі – й біблейські мотиви добра і зла, і антагонізм духу і плоті, і вічне терзання головної героїні – чи

вона дійсно ідеальна дружина й ідеальна матір, як її вважають всі, чи це не так? Гордість і самоприниження, величезне розуміння оточуючих і нерозуміння самої себе – все у цьому романі.

У мене це зібрання творів Войнич у 3-х томах, з популярної колись бібліотеки додатків журналу «Огонек», видання 1975 року. До речі, ці кілька томиків або багатотомники додатків, разом з журналом, передплачували мої батьки. Бальзак, Стендаль, Мопассан і т.д., чудові зібрання.

Даю цитати з роману в перекладі українською. Це все – головна героїня.

«Беатріса подивилася на нього. Жалюгідний, нещасний, з каламутним поглядом і обвислими щоками, він був їй дивно дорогий ... Колись, коли він був у розквіті сил і краси, варто було йому наблизитися – і її проймало тремтіння огиди. А тепер в її серці була одна тільки жалість, і вона міцно притиснула до себе своє старе немовля».

(Це про свого чоловіка, котрий одразу після заміжжя і ще багато років потім уособлював для неї ненависть до всіх самців-мужчин).

«От якби я любила іншого і належала йому і приховала це, тоді ганьба! А насправді не любити нікого ... народити дітей, так і не пізнавши любові ... це гірше перелюбства, це блюзнірство».

«Ми не можемо зрадити те, чому не були віддані».

«Люди кращі, ніж їхні вірування».

«Я й уявити не могла, що жива істота, що потрапила в жалюгідні тенета створеної нами цивілізації, здатна бути такою вільною, безпосередньою, вільною, як вітер».

«Важко повірити, що їй вже шістнадцять років. У такому віці майже всі дівчатка тільки і думають, що про вбрання та про молодих людей, а вона все ніяк не розлучиться зі старими полотняними туніками і блузками, з яких давно вже виросла. З великими труднощами я вмовила її підхоплювати волосся стрічкою, але банти у неї ніколи не тримаються. Якби їй тільки вдалося випросити у мене дозвіл, вона б всюди бігала босоніж. Серед ночі вона тікає з дому, щоб подивитися на сову або послухати солов'я, на світанку лежить, випроставшись у вогкій траві, і вмовляє горобця або мишеня їсти у неї з рук. Місіс Джонс запевняє мене, що дівчинка неодмінно «помре від засту-

ди», але холод, видно, так само її не бере, як і страх».

(Дві останні цитати – Беатріса про свою 16-річну доньку Гледіс).

«Хіба ви не бачите, що я живу сам на сам зі своїми думками ... з чорними думками. Коли ви поїдете, я помру з ними – наодинці».

«Материнство ... дивна, незбагненна річ, щось безрозсудне, жалюгідне і безцінне, що сягає корінням ... куди?»

Сторінку підготував
Петро Антоненко

Опанас Маркович: трудівник на ниві рідної культури

Опанас Васильович Маркович належить до числа тих Великих Українців, що самовіддано працювали на ниві рідної культури і за життя не були обігріті промінням заслуженої слави.

У Чернігові є невелика тиха вулиця, названа 1960 року на честь видатного вітчизняного фольклориста й етнографа, адже значна частина короткого подвижницького життя Опанаса Марковича була пов'язана з нашим Поліським краєм.

8 лютого 1822 року в селі Кулажинці Пирятинського повіту Полтавської губернії (нині Гребінківський район Полтавської області) в сім'ї Василя Марковича, начальника канцелярії військового міністра, народився шостий син Опанас.

Мати хлопчика Олена Керстен мала високо розвинутий музичний смак, любила українські народні пісні. Вона заохочувала сина до відвідування вечорниць, де той спілкувався з кріпаками, записував почуті від селян казки, прислів'я, приказки, народні перекази та пісні.

1836 року Опанас Маркович вступив до 2-ої Київської гімназії при університеті св. Володимира, згодом закінчив історико-філологічний факультет університету. Ще студентом Маркович відзначався палкою любов'ю до української народної творчості. Важливу роль у формуванні світогляду й літературно-естетичних поглядів фольклориста відіграли Т. Шевченко, М. Гоголь, М. Максимович.

У 1840-их роках Опанас Маркович розгорнув активне збирання пам'яток народно-поетичної творчості, уважно вивчав живу мову народу. У центрі уваги фольклориста були оповідання героїко-історичного, апокрифічного й міфологічного характеру, легенди, прислів'я

та приказки. Частина зібраних матеріалів О. Маркович надіслав П.Кулішу, який мав упорядкувати збірник народних пісень.

1847 року за активну участь у діяльності Кирило-Мефодіївського товариства Марковича було вислано під нагляд поліції до Орла, де він служив помічником управителя губернської канцелярії. Під час перебування в Орлі Опанас Васильович записував російські народні пісні, що згодом побачили світ у збірнику видатного російського фольклориста П. Киреевського. На ґрунті спільної любові до поезії Тараса Шевченка та української народної творчості міцніла дружба Опанаса Марковича з молодим письменником Миколою Лєсковим. Останній через багато літ відзначав благотворний вплив Марковича, підкреслюючи, що «зобов'язаний йому всім... напрямком і пристрастю до літератури».

У квітні 1850 року Опанасові Марковичу дозволили «...иметь свободное жительство в местах, полезных для здоровья, но с продолжением однако же учрежденного за ним секретного надзора».

Одружившись із Марією Вілінською (майбутньою письменницею Марко Вовчок), Опанас Маркович 1851 року повернувся із заслання до Чернігова. У грудні він обійняв посаду коректора «Черниговских губернских ведомостей», фактично виконуючи обов'язки редактора неофіційної частини чернігівської газети. У ній були надруковані байки Л. Глібова, статті О. Лазаревського, О. Тишинського, фольклорно-етнографічні праці О. Шишацького-Ілліча. Там же були вміщені без підпису матеріали самого Марковича: «Местный вариант исторической песни о Нечае, брацлавском полковнике Богдана Хмельницкого», «Местные слова и выражения. Собщ. из Остерского уезда». В «Черниговском листке» був опублікований фольклорно-етнографічний нарис О. Марковича «Новгородок, 24 червцю. – Перед Іваном» та інші матеріали, пов'язані з вивченням звичаїв, побуту і мови жителів м. Новгорода-Сіверського.

До збірника А. Метлинського «Народные южнорусские песни» О. Маркович особисто дав понад 30 пісень, записаних у Переяславському, Золотоноському, Радомішльському, Остерському та Чернігівському повітах, а також залучив до участі у виданні свою дружину. Марковичі жили в Чернігові до 1853 року, потім у Києві (1853

– 1855), від серпня 1855 до грудня 1858 – в Немирові на Поділлі.

Наприкінці грудня 1858 року по дорозі до Петербурга перед Різдом вони заїхали на Чернігівщину до брата Опанаса – Василя, що служив лісничим. Його син Дмитро Маркович писав про ту пам'ятну зустріч у нарисі «Заметки и воспоминания об Афанасие Васильевиче Марковиче»: «Дядько в сивой высокой шапке и шубе, весь седой от мороза, поцеловался с отцом. Здесь же развертывали бережно какой-то узелок: там, оказалось, спал мой двоюродный брат Богдан, лет 4 – 5, далее освобождали из массы платков тетку Марью Александровну, уже тогда известную Марко Вовчок...».

Дядько Опанас был высокого роста, брюнет, с небольшими усами; нос его, довольно крупный, шел к нему, если можно так выразиться; карие глаза постоянно изменяли выражение; лицо, в высшей мере подвижное, то делалось грозным, ...то вдруг прояснялось так быстро, что переходом от сурового к веселому невозможно было заметить при самой напряженной наблюдательности, и это выражение покрывалось раскатыстым, душевным смехом. Лицо делалось такое доброе, что глядя на него, нельзя было не любить его, не улыбаться вместе с ним. Чрезвычайно подвижной дядько Опанас всей фигурой своею, всем существом мог увлечь, и, казалось, был создан для увлечения окружающих.

... Всех более удивил меня Богдас: волосы светлой головки острижены коротко, в кружок, одет был в вышиваной сорочке, заложенной в штаны, подпоясанный и босой; говорит только по-украински... Личико его изменялось так же быстро, как и у отца, и так же быстро озарялось улыбкой».

Батько ніжно любив сина і страждав від розлуки з ним, коли Богдан залишився з матір'ю за кордоном. Усе тепло душі Опанас Васильович віддавав небожеві Дмитрові, а найулюбленішою темою їхніх розмов були листи Богдаса.

Маркович завжди прагнув допомогти всім, хто потребував матеріальної чи моральної підтримки. Дмитро Маркович згадував: «В год моего пребывания в Сосницком уезде несколько человек, в том числе я, пошли в университет и технологический институт, благодаря пособию предоставлением зара-

ботков и нравственной поддержке Афанасия Васильевича».

Опанас Маркович мав чудовий народні пісні. Дослідник цікавився піснями, які розкривали класову боротьбу на українських землях (пісні про Кармалюка, гайдамачину, турецько-татарську навалу та ін.), пропагував зразки фольклору, що особливо яскраво виявляли прагнення народу відстояти свою волю і незалежність. Маркович записував пісні безпосередньо під час їх виконання. Нерідко записував не лише тексти пісень, а й мелодії.

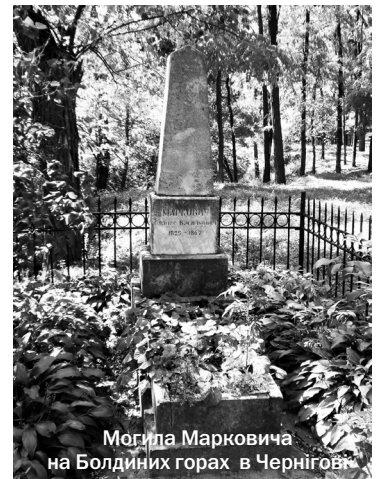
Опанас Васильович написав партитури двох українських оперет – «Наталка Полтавка» й «Чари». У Немирові гімназисти вирішили поставити з благодійною метою «Наталку Полтавку». Подружжя Марковичів склали мотиви для 18 пісень вистави на основі народних мелодій, Опанас Васильович склав партитуру для всього оркестру (14 інструментів) та увертюру. Ролі розучували теж під його керівництвом. Успіх вистави був грандіозним – повний аншлаґ. Ставив Маркович «Наталку Полтавку» і в Новгороді-Сіверському, де служив акцизним чиновником, і в Чернігові, всюди – з величезним успіхом.

Про чернігівські вистави очевидець Олександр Амфіанович Тишинський згадував: «Багацько бачив я спектаклів, бачив і трупу Кропивницького, але не бачив нічого подібного до тих спектаклів, які споруджав Опанас Васильович. Та й сили ж були добірні».

Усюди, де жив і працював Маркович, він вносив живий струмінь у товариство. У Новгороді-Сіверському про нього відгукувались як про полум'яного ентузіаста, знавця і збирача пісень, що зберіг юнацький жар серця, цілком відданого інтересам народу. Він мав здатність захоплювати інших тим, чим захоплений був сам: «Это был человек, по натуре своей как бы созданный для пропаганды того, во что верил, что любил. Производил он на людей обаяние сразу с первой встречи; у него всегда была душа нараспашку, каждый мог чувствовать себя так же свободно, как с товарищем, он... так легко воодушевлялся, он именно обладал той способностью, которая может едва тлеющую искру раздуть в пожар, растопить лед, расшевелить и взволновать тех, которые казались неспособными ни к какому движению, ни к какому чувству» (зі спогадів).

Головна праця життя етнографа і фольклориста О. В. Марковича — збірник, що містив понад 50 тисяч прислів'їв, приказок тощо. Цей матеріал Маркович записав частково сам, а решту – інші особи на його прохання. Він систематизував зібране, але, оскільки не міг його видати, передав М. Симонову (М. Номис), який і надрукував збірник у Петербурзі 1864 року (Номис М., Українські приказки, прислів'я і таке інше. Збірники О.В.Марковича і других).

Після тяжкої тривалої хвороби, так і не дочекавшись дружини й сина, Опанас Васильович 1 вересня 1867 року помер у Чернігові. Марія Загряня писала в біографіч-

Могила Марковича на Болдиних горах в Чернігові

ній замітці «Афанасий Васильевич Маркович»: «Действительно, жизнь А.В. Марковича была жизнью благородного и талантливого сеятеля добра, красоты и правды. Но не красна была та жизнь... Много несчастий принесла она ему, много страданий. Он их теперь уже не чувствует, но для нас должно быть чувствительным то обстоятельство, что его благородная деятельность как бы забыта, нет, более: она приписывается другим. Маркович умел делать доброе дело и молчать о нем. Он заботился о деле, а не о том, чтобы люди знали, что он его сделал. Но для общества необходимо знать, кто именно сделал дело и чью память должно оно чтить с благодарностью».

На Болдиній горі Чернігова знайшов останній спочинок Опанас Васильович Маркович. Уклонімося його світлій пам'яті.

Тетяна КУЗНЕЦОВА,
завідувачка відділу
Чернігівського літературно-меморіального музею-заповідника М. Коцюбинського

Степан Васильченко – письменник, журналіст, педагог

8 січня 1879 року в місті Ічня на Чернігівщині народився Степан Васильович Васильченко (справжнє прізвище – Панасенко).

Закінчив Коростишівську учительську семінарію (1898). Учи-

телював у школах Київщини, Полтавщини. Активно цікавився народною творчістю, поезією Тараса Шевченка. Через свою проукраїнську позицію (привчав школярів писати перекази рідною мовою, знайомив із творчістю Шевченка, Глібова) вважався неблагонадійним. Його щоденникові «Записки вчителя» (1898 – 1905) згодом стали основою багатьох реалістичних оповідань.

У 1904-му вступив до Глухівського учительського інституту, за рік виключений за участь у революційних подіях, виїхав на Донбас. Заарештований за участь у робітничих страйках (1906), через два роки звільнений із категоричною заборонаю

вчителювати. Заробляв на життя приватними уроками в рідній Ічні, завідував театральною хронікою в газеті «Рада». Підготував збірку новел «Ескізи» (1911), куди увійшли оповідання «Мужицька арифметика», «У панів» та інші.

Під час Першої світової війни – командир саперної роти на Західному фронті, воював майже три роки на передових позиціях. Жахи війни зобразив в «Окопному щоденнику» та оповіданнях «На золотому лоні», «Отруйна квітка», «Чорні маки», «Під святой гомін».

В 1920-му мандрував по Лівобережній Україні разом із Першою мандрівною капелю Дніпросою (пізніше – хорова ка-

пела «Думка»). Працював у Києві вчителем школи № 61 імені Івана Франка (1921 – 1928). Як писав сам Степан Васильович: «Немає взимку дров, немає потрібного ремонту, немає приладдя, убогий фізичний кабінет, майже порожня бібліотека. Чого гіршого – сором признатися, немає навіть повного видання творів Франка... Що поробиш – пролетарська школа».

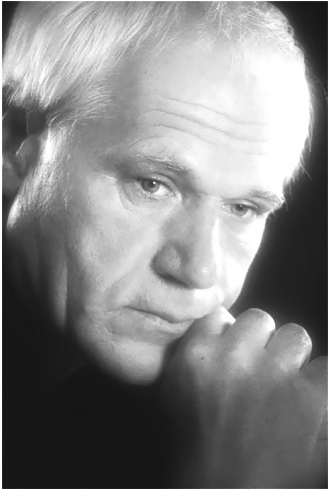
Активно займався літературною діяльністю, один із найвідоміших тогочасних українських письменників. Автор драматичних творів «Кармелюк», «Минають дні», кіносценаріїв, фейлетонів, перекладів творів російських письменників. Планував створити велику біографічну по-

вість про Тараса Шевченка, однак встиг завершити лише першу частину із п'яти запланованих. Водночас літературні критики закидали йому, що досі «лишився в полоні старих образів», «не знайшов себе в революції», мало пише про радянське життя.

Помер 11 серпня 1932-го в Києві від хвороби серця, похований на Байковому кладовищі.

Його син, архітектор і скульптор Юрій Кодак, під час Другої світової потрапив у полон, надалі мешкав у Канаді.

Сергій ГОРОБЕЦЬ
Український інститут
національної пам'яті
Чернігів

Час дії першої частини цього оповідання – 1964 рік, коли автору було 16 років. Другої частини – 1984 рік, час написання цього оповідання. Але життя єдине, суцільне у своїй тягlostі і безперервності. У цьому, мабуть, і є суть цього оповідання.

Безумовно, життя людини прив'язане до життя суспільства. І в оповіданні легко простежується цей зв'язок. У першій його частині є ключова фраза: «*Душа прагнула нового!*» Рік 1964-ий — апогей колосальних суспільних перемін, отой «відлиги», свіжих вітрів і свіжого повітря після десятиліть задухи. І «рок-н-рол» чи «міні» були просто формальними проявами цих перемін. Як і, втім, на злеті й обірвалися. Наставали інші часи. І друга частина оповідання, рік 1984-ий, – це вже завершення іншої епохи «розквіту застою», прелюдія наступних, ще

більш масштабних перемін. Тих, що тривають (як летить час!), уже понад 30 років і щодо яких багато людей не придумують, як їх трактувати: чи

згадати давню мудрість «Важко жити в часи перемін», чи все ж сприймати їх як благо.

Друга частина оповідання досить відрізняється від першої – тональністю, «втомленістю» життям. Але, повторю, все це – єдине, суцільне людське життя.

Утім, я менш за все думав над цими високими матеріями, коли писав оповідання, коли так добре писалося, і саме в ті роки було створено більшість із мого скромного літературного доробку, що згодом увійшло до книг «Бабине літо» (1994), «Свіча» (2001), «Стріла» (2017).

Авторів часто запитують, наскільки написано ними автобіографічне. За великим рахунком, усе автобіографічне, навіть якщо оповідь іде не від першої особи й ти не пишеш: «Я побачив». Бо пишеться про те, що автор бачив, зустрічав у своїй біографії. Але, звичайно ж, це не примітивне написання автобіографії. Це переосмислене, передане через тебе бачене тобою в житті. Це узагальнення – з себе, своїх друзів, оточуючих. Численні персонажі цього оповідання, доволі колоритні, також написані з реальних людей, моїх земляків з рідного села Авдіївки, де й відбувається дійство. Як і належить літературному твору, справжні імена змінено. Але мої земляки, ровесники, легко їх упізнають. А моєму рідному селу, де я народився й ріс, і присвячене це оповідання.

Петро АНТОНЕНКО

«Стамбул-Константинополь»

1.

Фокстрот називався «Стамбул-Константинополь». Біс його зна, чому, тим паче, Стамбул і Константинополь – одна болячка, як, приміром, Лежні й Михайлівка. Це у нас за Десною біліло на пагорбах таке село. Споконвіку називалося Лежнями, й хоч давно його перейменували на Михайлівку, нова назва ніяк не приживалася. «Куди ідеш?» – «У Лежні».

Ага, так як про «Стамбул». Позаяк до кожної танцюльки потрібні були якісь слова, співали ми куплетик і до цього фокстроту:

«Стамбул-Константинополь,
хлеба нет, едим картофель».

То була суцзя нісенітниця, бо хоч картоплі в наших краях – дівати нікуди, на картопляниках не сиділи. Хліб у сільській лавці був.

Цим куплетиком слова й закінчувалися. Далі йшло ритмічне бемцання у дві ложки або порожні пляшки. От, скажу вам, ударний інструмент! Про ударні установки в селах ще не чували, але й патріархальні бубон з гармошкою в наш клуб уже не рипалися. Не ті часи! Йшов рік тисяча дев'ятсот шістдесят четвертий. У клубі в нас було два з половиною баяни, майже справний акордеон і – навіть! – радіола. Крутили радіола по вихідних: економили батарейки. Десяток грамплатівок були нами завчені напам'ять. «За окошком свету мало, белый снег валит, валит. А мене мама, а мене мама целоваться не велит». Щойно вщухне ця мелодія, і раптом – супермодерн! зірка! – вундеркінд Робертіно Лоретті. «Джамага-га-гайка!» – зомлівав у радіолі, на обрамленій зеленим плисом сцені томний голос Робертіно. Ах, далека Ямайко... А потім дві японські сестрички співали про море і поцілунок солоних губ. А потім... Потім була королева пісень, шлягер сезону, югославська «Маленька дівчинка». Ніколи більше не бачив я такої шаленої популярності звичайної собі пісеньки. Існувало кілька варіантів тексту. А в оригіналі «Девойка мала» можна

було почути в найнесподіваніших місцях: під стогом сіна й при силосній ямі, на городі й біля череди на випасі – де тільки могло носити нашу напівпарубочку братаю.

Танцювали під усе, навіть під знамениті руслановські «Валянки» й старовинний марш «Прощання слов'янки».

Однак радіола радіолою, а головним на танцях усе-таки був баян. Музикантів у нас було півклубу. Один баян завжди лежав напхвваті в коричневій розхитаній шафі, й кожен міг тиникати на ньому, скільки завгодно. Але таких пильщиків, як я, танцювальне товариство, звичайно, ігнорувало. Якби раптом у посмів перехопити баян у котрогось маститого баяніста і заквакав щось своє, жодна пара демонстративно б не вийшла в коло.

Маститих було троє: Вася-перший, Вася-другий і Карась. Василів пронумерували, бо вони ходили в один клас і, як на гріх, мали однакові прізвища й по батькові. Третім був Мишко Карась. Якось у нас пішла мода імітувати хімічним олівцем татування. Карась написав на всю ліву руку: «Мыша». Літера «М» була виписана аж на плечі, а на кулаці красувалася товсте клишоноге «А».

У кожного з маститих був свій улюблений танець. Вася-перший полюбляв танго «Над морем». Він лягав щокочу на баян, приплющував очі й вичавлював такі акорди, що у нас тьохкало у грудях. Візитною карткою Васи-другого був старовинний вальс «Шепіт хвиль». А Карась знай награвав карколомний фокстрот «Пелікани».

А тепер – дайте-но мені паузу! Паузу на три такти. Геть «Пеліканив», до біса липкий і тягучий «Шепіт хвиль!» Нарешті...

Нарешті наставав момент, коли черговий маститий гучно оголошував: «Стамбул-Константинополь!» Ці слова струмом били по юрбі, яка товпилася на п'ятачку перед сценою. На мить замерзла тиша. Наче аж присідали червоні язички гасових ламп, що бли-

мали по стінках клубу. Із закапелків клубного залу тяглися до сцени розмілілі парочки. Хтось, надто кудий і цікавий, дерся на спинку стільця. П'ятачок тужавів людськими тілами, готовий ось-ось виштовхнути на кін своїх примадонн. Зал завмирав напівподиху, і перший акорд батоном хльоскав по оголених нервах:

«Т-рам! Пам! Па-рам-пампам!»

Стамбул-Константинополь».

І починалося...

Фокстрот завів у наше тихе село Аркадій. «Аркаша – любов наша». Дівки за ним – хіба що не плігали на шию, хоч, як на наш аршин, Аркаша був уже в літах: йому стукнуло двадцять п'ять.

Аркаша приїздив до тітки, одинокої бездітної вдови, котра, здавалось, тільки й жила від однієї його відпустки до іншої. Служив Аркаша в торговому флоті, тітоньці привозив усілякі заморські штуківини, а нам при кожному нальоті на наше бідне тихе село вихлюпував силу-силенну моряцьких байок про Сингапури, Гібралтари і Бомбеї. Аркаша хався за все підряд: ремонтував сільський радіовузл, тренував футбольну команду (чомусь ганяв нас неодмінно босими), а вечорами біля клубу хвацько бренькав на гітарі й співав веселу і безглузду пісеньку про Алі-Бабу, турецького принца, котрий грає на бандурі модний твіст.

Словом, Аркаша був загальним улюбленцем, а його тітка при згадці про племінничка закидала вгору гарні темно-карі очі й милостиво посміхалася: «Баламут».

Так от, після чергового плавання Аркаша й завів нам «Стамбул-Константинополь». Показав акорди Василям і Карасю й поїхав, а наш бідний старенький клуб учадів його фокстротом.

Танцювати фокстрот постаромодньому було б усе одно, що ходити в чоботях по паркету. Душа прагнула нового!

Тон, як завжди, задала Галка. Вогонь-дівка, вона крутила хлоп-

цями, як циган сонцем. Один час мені здавалося, що, якби доля спарувала їх з Аркашею, кращого не можна було б і придумати. Але якось пізньої осені ми з Галкою опинилися в одній компанії, здається, проводжали когось в армію. У темних сінях Галка притиснула мене до драбини і полізла цілуватися. Потім розревлася, по-дитячому шморгаючи носом, і говорила мені, чи, може, драбині, що Аркаша – хам, що вона запалила б село, і плела ще щось таке несусвітне, забившись зареваним обличчям у моє плече.

Але все це – дрібниці. Галка була королевою танців, і ясно, що це могла придумати тільки вона. «Ніяких обіймів і топтань на кону!» – скомандувала Галка. «Стамбул-Константинополь» танцюють так. Двоє стають обличчя до обличчя і сплітають пальці на рівні плечей. А потім головне – різко, зігнувши в коліні, закидати ноги. Назад і вбоки.

«Т-рам! Пам! Па-рам-пампам!»

Ліву, праву! Ліву, праву! Впізнали? Ах ти ж, Боже мій... Звичайнісінький чарльстон. Років через десять в якійсь телевізійній передачі (в стилі «ретро») я побачу цей веселий і наївний танець двадцятих років.

Це буде потім, потім. А тоді якимись імпорнтними вітрами в нашу глушину заносило чудернацькі слова «рок-н-рол», «ча-ча-ча», «твіст», «шейк». Уже входило в моду міні, зблискували не заброньовані в капрон дівочі ноги. Карась рвав на шматки баян, і, забившись у куток, похитував головою колишній паламар нашої колишньої церкви, неголений і худий, як тріска, Цигель.

З тим триклятим Цигелем у мене колись трапилася капосна історія. Було мені років сім і занесло мене на майдан перед сільським клубом. Цигель сидів на колоді й тягав гармошку. Був він, можна сказати, на службі, бо, окрім сторожування, правління колгоспу постановило йому по неділях грати на гармошці. За що записувався щомісяця по десять трудоднів. Цього заробку сповна вистачало на дві чвертки горілки. Півлітру Цигель ніколи не купував, бо запевняв, що туди влазить менше, ніж у дві чвертки. У репертуарі Цигеля і хорошої погоди були тільки карапет і полька, а після чверток він узагалі виключався і терзав під гармошку одну-єдину пісню: «Барабаш-Барабуля, кому життя, кому дуля».

Цигель сидів, висунувши вперед коротшу поранену ногу, коли

я з'явився на його ясні очі. Поруч збилося кілька дівчат, які вже зрозуміли, що танців сьогодні не буде. І от котрась, язиката, шепнула, щоб я підійшов до «соліста» і сказав: «Цигель, грай!» Я підійшов. Він підвів очі. Я сказав. Сказав, значить: «Цигель, грай!» Божечки, що сталося! Цигеля пере-смикнуло, гармошка хрюкнула й полетіла в бур'ян. Позаду бухнув регіт, а мене врятувала від розправи лише прострелена Цигелева нога. Виявилося, що музика наш ніякий і не Цигель. Прізвище у нього було якесь шляхетське, щось таке чи Лубоцький, чи Потоцький. А Цигель – то вуличне прізвище, на яке він реагував, як бик на червоне.

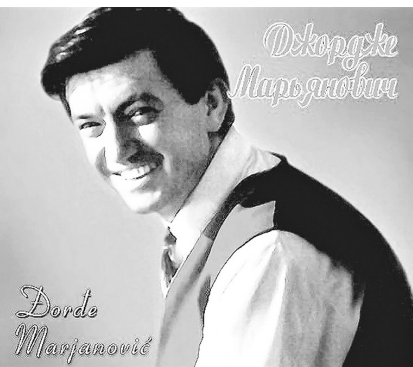
На той час, про який іде мова, танці давно вже обходилися без Цигеля. Гармошку сп'яну він порубав на пеньку, церкву закрили, й колишній гармоніст-паламар, на радість жінці, зайнявся хазяйством. Правда, іноді таки його заносило до клубу. На міні-спідниці він плювався, а «Стамбул-Константинополь» охрестив слівцем зі свого колишнього церковного лексикона – «подригані».

Але все це – суцї дрібниці. Хіба до Цигеля зараз, коли на кін виходить Роман-кінщик. Цебо наш сільський кіномеханік. При всій повазі до Аркаші й Галки, треба визнати чесно: Роман був фігурою номер один у нашому клубі. Передовсім через його феноменальний танцювальний талант.

Рано чи пізно наставав момент, коли набридали вальси, танго, карапети й польки. Розпашіла юрба відпливала з кону. Котрийсь із хлопців пирскав водою на підлогу, щоб хоч трохи прибити розкручену танцюристами пилу. Западала стомлена пауза. І тоді Вася-перший брав баян і видавав «циганочку з виходом».

На сімнадцятому такті вступу Роман, ніби знехотя, підводився з лави, збивав набакир темно-синього форменого картуза, підправляв і без того ладні, як вилиті, плечі свого піджака й повільно, крадучись, плив колом. Швидше... Швидше... Баян захилювався переборами й акордами. Вицокували в руках «ударника» дві порожні пляшки. Роман, наче скинувши пута, летів уздовж стіни гарячих збуджених облич, на льоту підморгує дівчатам і запрошуючи котрусь на танець.

Укоськати Романа могла хіба що Галка. Вона вихлопувалася на кін і, дрібно вибиваючи підборами, накочувалася на Романа. Той танцював

Петро АНТОНЕНКО

«Стамбул-Константинополь»

11 легко, на самих пальцях, відкинувшись усім тілом назад. Здавалося, ще мить – і брязнеться на спину. Галка чорним розпатланим чортеням літала довкола Романа і не подумувала здаватися.

Капітулював баяніст. Вася-перший виривав з баяна останній акорд і безсило випростувався на стільці. А Роман грабастав в оберемок розпашілу й добре-таки ухоркану Галку і смачно, з виляючою, цілував її в пазуху.

Наше товариство чекало, як же сприйме Роман останній крик моди, Аркашин «Стамбул-Константинополь». І той ушкварив такий гібрид чарльстону з «циганочкою», що пари з реготу кинули танець, полишивши на кону кінщика з його вірною партнеркою Галкою. Серйозна Романова фізіономія стрибала вгору-вниз у ритмі фокстроту. Чорні крила парадного галіфе хвиськали довкола стегон, а надраєні хромові чоботи виписували такі колінця, що рябіло в очах.

Другим неоціненним талантом Романа була завидна життєрадісність. І справа навіть не в тому, що він сам умів сміятися чисто й розгонило і розсмішити міг навіть Цигеля. Головне – ми зроду не бачили, щоб Роман нервувачи – боронь, Боже! – з кимось лаявся. Іронічна посмішка постійно бродила в нього на губах, а примружені сірі очі так і проймали співбесідника, мовби підкусуючи: «Та що ти кажеш? Не може бути!»

Роман був неодмінним учасником клубних концертів, у яких, крім «циганочки», виконував, скажімо, такі номери, як соло на гребінці. А новорічної ночі Роман узагалі ходив королем. Бо він запалював електрику! Слабенькі лампочки ледве жовтавіли по стінах, але після газових ламп вони видавалися нам справжньою ілюмінацією.

Приходив у довгополому кожусі й червоній шапці Дід Мороз – заготовлювач нашого сільпо Микита Петренко, по-вуличному Кардан. Сипав по головах житом і карамельками, а одного разу хвицьнув сукуватою палицею Караса, котрий запустив лапу в дідову торбу.

А потім починалися атракціони. На вірвовку чіпляли замотані в газету призи – зубні щітки, гребінці, соски – і охочим пропонували із зав'язаними очима відрізати якийсь призок. Був ще такий атракціон: запалити цигарку, сидючи верхи на пляшці. Або, теж зав'язавши очі, розбити палицею горщик.

Роман-кінщик і тут не міг, щоб чогось не вчудити. То замість одного призу обстриже ножицями всю вірвовку, то, замахнувшись палицею, посує не на горщик, а прямо на зал, так, що в перших рядах аж заверещать.

А якщо на сцені поставили на стільцях двоє відер і вкинули туди по яблуку. Завдання було геніально смішне і просте: склавши руки за спиною, з'їсти яблуку.

Першими на сцену вихопилися Роман і Карась. Мишко застрибав довкола відра, ганяючи забрюхоною пикою трикляте яблуку, яке нізащо не хотіло ловитися. А Роман спокійно підігнав носом яблуку до стінки відра і за хвилиночку з хвостиком і зернятами.

Був Роман віртуозом і в своїй роботі. Кіномеханіком він працював у нас ще з тих блаженної пам'яті дотелевізорних часів, коли кіно було більше ніж видовищем, і ми, хлоп'юки, виявляли чудеса винахідливості, щоб при своїх вічно порожніх кишнях потрапити на сеанс.

Заробити якусь копійку можна було у нашого заготовлювача. Ми нишпорили по всіх закутках і стягували в сільпо різне залізниччя, ганчірки, кістки, а по весні копали хрін. Кардан приймав нас у дворику перед своєю тісною халабудкою. Махнувши на вагах туди-сюди пересувною гирею, Кардан зосереджено ляпав на рахівниці й нарешті видзьобував нам з величезної жерстяної коробки з-під оселедців наші чесно зароблені копійки.

Однак надто густо було нашого хлопчачого племені, і сільські за капелки швидко виявлялися вичесаними під гребінку.

Доводилося вдаватися до рішучих дій. Наприклад, украсти вдома з-під курки тепле, щойно знесене яйце і здати його в магазин. На односерійний фільм виторгу вистачало сповна. Кілька щасливчиків могли потрапити в кіно безплатно, принісши з дому темне рядно, яким завішувалися вікна в клубі. Але охочих з ряднами часто-густо виявлялося більше, ніж вікон, а згодом у клубі нарешті почепили темні байкові штори.

Правдами і неправдами пролазили ми в зал і, мов зачаровані, прикипали на розхитаних лавах. Поволі затухала висунута з кінобудки лампочка, вмикався апарат, і оживав квадратний екран. Хвилина, друга – і ми були вже далеко від нашого обшарпаного клубу, від майбутньої прочуханки за вкрадене яйце, від завтрашніх клопотів про те, чим нагодувати ненажерливе поросля і випити в печі.

Минали роки. До клубу ми ходили тепер не лише в кіно, а й на гулі, і давно вже не сушили голови над тим, де взяти копійки на сеанс. І зовсім не задля того, щоб безплатно пролізти в зал, клеїли ми афіші, перемотували плівку і тягали кінодвигжок. Просто нас вело до цієї кінобудки, просто Романові кіносеанси перетворювалися на маленькі вистави. Навіть тут, на службі, наш кінщик знаходив нагоду розсмішити публіку.

У перерві посеред сеансу, коли помічник перезаряджав кіноапарат, Роман розвеселяв «прихожан» рекламою майбутніх фільмів. Кінщик прокашлювався або гучно чхав у мікрофон і оголошував: «Миряне... Прошу прощення, громадяне. У середу в нашому кінотеатрі демонструється новий жутко серцещипальний фільм «Убийство на вулиці Хворостянке». Регіт покривав це оголошення, бо Хворостянкою називався один з кутків нашого села. А з динаміка одразу ж летіло: «Пардон, громадяне, опечатка. Фільм називається «Убийство на вулиці Данте». А зараз прошу шановну публіку просмотреть другу частку картини».

Не сказати, щоб Романова кінокар'єра була безхмарною. Пам'ятаю його затяжну війну з директором школи. Йшлося про те, як не допустити старшокласників на дорослі сеанси. Особливо на ті, що «дітям до шістнадцяти заборо-

нено». Не будь на афішах такого напису, нас так би не тягло саме на цей фільм. Так от, Роман заявив, що він не жандарм і паспортів не перевірятиме. Про паспорт було сказано, звісно, для красивого слівця, бо їх не було, либонь, і в Романа та й у самого директора.

Якось надвечір я зайшов до кінобудки. Роман сидів на східцях і байдуже стругав паличку. Чи не вперше я бачив його таким невеселим, і це було так дивно, що на мить мені видавалось, ніби поруч сидить Кардан або Цигель.

– Ти чомусь не був учора на танцях? – я саме перебував у такому віці, коли хочеться «тикати» всьому білому світові.

– Був... Не був. Знаєш, браток, видно, я одтанцював. Жінка вчора: «Годі тобі за клоуна. Людей смішити».

Я раптом подумав, що в Романа, як і в кожній нормальної людини, крім клубу, є своя сім'я, що в нього – маленький син, точніше, пасинок, бо Роман пристав у прийми до однієї вдови.

– А ти, я чув, їдеш? – запитав він.

– По осені, як город упорасмо. – Ну-ну, школу, значить, там закінчиш? Легше буде кудись вступити, а то тут, при лампах... Правда, електрику в село тягнуть, чув?

– Здаси тоді свого движка на металобрухт.

– Нехай поживе. Ех, а кіно завтра! – Роман лягнув лозинкою по сандалету. – Знаєш, яке? «За двома зайцями». «Моя мама добре серце мають, а папаша мають магазин», – затяг Роман пісеньку з кінофільму, і переді мною знову був наш негмамовний нестаріючий кінщик.

2.

Французи кажуть: «Не зустрічайтеся з жінкою, яку ви колись любили». Якщо цю премудрість трактувати ширше, мені, може, й не варто було їхати в це село.

Я мало не сказав: «У наше село». З моїх тридцяти шести років я прожив там усього шістнадцять. Менше половини. І з кожним роком ця пропорція все меншатиме, бо, напевно, я вже ніколи не житиму в цьому тихому селі над тихою Десною.

Я чомусь не сказав: «У наше село». Бо скільки б років не судилося ще прожити, всі вони – ніщо порівняно з отими шістнадцятьма. І всілякі пропорції тут ні до чого.

Стріла асфальту з розгону впилася в село. Тільки-но в'їхали, котрась сердешна бабуся з кошелем і тугим білим клунком попросила водія зупинитися. Мені треба було до центру, але я чомусь вийшов разом з бабусею.

– Може, допомогти? – звернувся до старої.

– Не треба, – нерішуче покосилася бабуся. – Я сама.

Вона вправно закинула клунок за спину, а кошіль, приторочений до чуба клунка, вместила на грудях і почала папала полуденною вулицею.

Стояла пізня осінь. Давно облетіли каштани і клени, пообсипалося листя навіть на березах і осокохах. Одні лише верби ніяк не хотіли скидати свої жовто-зелені коси. Але вони вже не могли скрасити монотонного пейзажу голих чорних дерев на фоні світло-сірого неба.

Вулиця була безлюдною. Я пройшов уже метрів триста і не зустрів жодної душі. Нарешті ген попередив перейшов дорогу і звернув на вигін якийсь дідок, здалеку схожий на Цигеля. Звичайно, то був хтось інший, бо Цигель досі давно помер. Люди почали потроху траплятися ближче до центру. Проскочив на мотоциклі мужчина у фуфайці, шапці й гумових чоботях. З двору виткнулася молодичка з порожніми відрами. Хотіла перейти до колодязя, але зачекала, поки я мину двір. Прорипав на старезному велосипеді хлопець років дванадцяти.

Дивне почуття втрати часу охопило мене. Здавалося, якийсь невидимий режисер ненароком щось наплутав, і нове незнайоме дійство розігрується в старих, знайомих декораціях.

Вулиця, без сумніву, була тією самою. Не змінювали справи численні нові штрихи, якими було густо покроплене її обличчя. Цегляні будинки в глибині дворів і навіть цегляна горожа вздовж одного обійстя, сірий асфальт і стовпи електропередачі – всього цього, звичайно, не могло бути двадцять років тому. Але поступово, як зображення на проявленому фотоплаєрі, почали проступати штрихи тієї вулиці. Той самий вигін зліва направо, той же спуск неподалік од центру, де дорога мовби котилася по дну вузького довгого корита, а дворища нависали пообч своїми заплутаними вишняками. Нарешті – той же височезний скривлений осокір з чорними цятками воронячих гнізд.

Вулиця звично хитнулася вліво й вивела мене на майдан, прямо до нашого колишнього клубу. Я чомусь був абсолютно впевнений, що десь тут, у центрі, виріс новий будинок культури. Більше того: я б ніскільки не здивувався, побачивши на місці клубу заасфальтований майдан або акуратні клумби. Але клуб стояв, як на лобному місці, відкритий і беззахисний. Сірий шиферний дах, підведені синьою фарбою вікна, оббиті чорним дермантином двері. На стіні приліпилася поштова скринька, зате ніде не було видно жодного лозунгу, й це точніше, аніж відсутність вивіски, свідчило, що клуб – уже не клуб.

Зовсім не влізати було двох старезних сільських магазинів. Їх обклали цеглою, а вздовж карнизів прибили здоровенні вивіски – «Промтовари», «Продтовари». Перед конторою височіла щогла з прапором. Поруч – дошка пошани, кільканадцять портретів. Я пробіг очима по обличчях, знайомих прізвищах і дивних титулах: «майстер машинного доїння», «завідувач автотранспортної дільниці».

Осінній полудень пустокою завис над селом. З контори визирнула літня жінка в сірому жакеті й чорній спідниці. Мабуть, посилає? Значить, Маня вже на пенсії? Маня-виконавець, як ми її називали. М'яко прогуркотіли темно-зелені «Жигулі». Я перекинув з руки в руку портфель і попрямував у вузький, порослий травою провулок.

...Час, що минув після нашого від'їзду із села, обернувся якимось двадцятилітнім забігом з перешкодами. Служба в армії, навчання, робота, переїзди, стрибки через дипломні, службові, квартирні бар'єри – все це по-

глинуло двадцять років, не вгледів як. У результаті я опинився за триста кілометрів від своєї батьків і за шістсот – від села, де в один з перших повесенних років з'явився на світ. Опинився у двокімнатній квартирі багатоповерхового будинку (під нами – три поверхи, над нами – п'ять), в якому було все, що потрібно нормальній міській людині, аж до сміттєпроводу і гастроному на першому поверсі.

Трикутник «батьки – я – моє село» мене особливо не хвилював. До батьків я навідувався. А зі шкільної геометрії пам'ятав, що трикутник – найменшекутна фігура, і в житті бувають ще й багатокутники. Життя, здавалось, уже пливло по колу, аж раптом – оце несподіване відрядження. Власне, відрядження було до обласного центру, а там виявилось, що в наше село тричі на день ходить автобус.

Неважко було придумати й причину. У селі жив материн двоюрідний брат. При теперішніх, так би мовити, блаженних родичівських зв'язках не завжди знаєш своїх двоюрідних дядьків і тіток навіть по імені. Ми з дядьком трохи родичилися, і хоч бачилися за ці двадцять років один раз на весіллі й ще якось на похороні, дядько так і зостався в моїй пам'яті простецьким, мовчкватим і добрим чолов'ягою.

Родичі зустріли мене спокійно і просто, наче ми не бачилися якихось кілька днів. Дядько привітався, поправив окуляри й знову засів плести ятр. Дядина, яка наче трохи аж розсунулася за ці роки, важко дихаючи, заходила зносити закуски.

Випили привезеного мною коньяку. Дядько скривився, занюхав скоринкою, мовив:

– От непривишний я. Здохлятиною якоюсь тхне.

– Ти ж не здумай тікати сьогодні, – сказала дядина.

– Аякже, – погодився за мене дядько.

– О, якраз і на проводи сходи-мо, – згадала дядина. – Роман сина вярдає в армію.

– Який Роман? – здивувався я. – Кінщик? Так у нього що, син ще не служив?

– Хе-хе, та в нього одне ще в третій клас ходить, – зрадів дядько. – Роман як пішов у сім'я, так наплодив цих Романчиків. Скільки це в нього, п'ятеро?

– Ти вже не доточуй, – мовила дядина, – п'ятий пасинок, той одслужив.

– Незручно наче, не кликали, – вагався я.

– Ти що, – заспокоїла дядина, – у нас же сусідів усіх кличуть.

Так чи не вперше я опинився в Романовій хаті.

Двері не зачинялися. Гості одне за одним упливали в хату. Я переступив поріг і після вуличної температури аж примружився від сліпучої лампочки під стелею, вишиваних рушників і білих хусток. Баби сиділи на лавах і цупко обмацували очима кожного нового гостя.

Мимоволі я прихилився до дядька, аж тут з другої кімнати виринув Роман. Чесно кажучи, я сподівався побачити якщо не діда, то досить-таки ветхого чолов'ягу. А на мене накочувався міцно збитий мужчина в білій смугастій сорочці й чорних штанях, заправлених у збрижені хромові чоботи.

Петро АНТОНЕНКО

«Стамбул-Константинополь»

12 Рідке з сивиною волосся було акуратно зачесане назад. Набрякле, трохи розпочовніле обличчя сяяло під лампочкою, а сірі живчики очей хутко обігли мене з голови до ніг.

– Ти бач, Романе, якого я звіра привів? – підштовхнув мене дядько.

– От так гості! Яким чудом? – посунув на мене Роман. – Давай-те в ту хату.

Виявляється, в розміщенні гостей була строга субординація. У першій кімнаті засідали найстаріші, й чомусь самі баби. Товариство допенсійного віку, в тому числі мої родичі, розсілося в другій кімнаті, праворуч від дверей. Я потрапив на ліву половину, в компанію «від двадцяти п'яти до сорока». І нарешті третю кімнату зайняла молодь. На покуті сидів Романів син, кругленький білявий хлоп'як.

Усі двері були розчинені навстіж, так що після першої чарки хата перетворилася на суцільний веселий вулиц. Над столами стояв м'який хмільний гомін.

– А Христюк, бач, таку телицю одпер на базу! Центнерів три.

– Зоставив би краще на корову, а то стара вже голову по землі волочить.

– А я вам кажу, «гладдю» вишивати важче, ніж «хрещиком».

– На таку подушку треба табун гусей на пір'я.

– Ти б зробив цегляний паркан, він і твоїх дітей перестойть.

– На який біс їм той паркан?

– Чули, Карпо виграв «Запорожця» в лотерею?

– Гроші до грошей пливуть.

– Жирна щука, нагуляна.

– Ти думаєш, харківські велосипеди гірші од мінських?

– Притисни старого, нехай купує мотоцикла.

– Куди воно годне, те кіно?

– Я гидую і телевизор включати, як їх показують.

– Оце ще, сядеш коло жінки, так і не вип'єш по-людськи.

– Іване, щось у тебе фланг слабує? Не їдять, не п'ють. Постують, чи що?

– Мудрець. Налив таку, що собака не перескочить.

Роман встигав по всіх столах, нібито з усіма й пив, але, схоже, ще не перехилив жодної чарки. Його жінка, із заплаканими очима і якимось переляканим, нетушеним виглядом, припрошувала гостей і допомагала сусідкам міняти на столах страви й пляшки.

На хвилину гомін притухав. Потім ложки одна за одною лягали на стіл, і балачки закипали вже на вищих нотах.

Раптом з першої, «баб'ячої», кімнати долинув тихий мелодійний спів:

«Ой, чом не прийшов,
як місяць зійшов,
як я тебе ждала?
Чи коня не мав,
чи стежки не знав,
мати не пускала?»

Співали тихо, без крику, наче навіть не співали, а говорили. Старечі голосочки м'яко, як на криласі, спліталися в тугу чисту мелодію і линули кудись угору, над столи, над стріхи, бляшані й шиферні дахи і, здавалося, навіть над чорне осіннє небо, вище од якого не буває вже нічого.

У нашій кімнаті на хвилю розгублено притихли, й тут же в самому кінці столу червонощона гру-

даста молодича у жовтих коралях вдарила:

«Розпрягайте, хлопці, коней та й лягайте спочивать».

Дві молоді жіночки навпроти мене, схожі, як близнята, обидві підфарбовані й накручені, перезирнулися і дзвінко, з виляском, підхопили:

«А я піду в сад зелений,
в сад криниченьку копать».

А з третьої кімнати вже летіло:

«Вибери мене, вибери мене,
птиця счастья завтрашнього дня».

Співали всі, голосно й тихо, ледь ворущачи губами й подумки – як кому лягало на душу.

І тут десь далеко, на веранді, рипнув баян, і тонкий тріскучий голос вломився в три пісні:

«Гармониста я любила,
гармониста тешила,
гармонисту на плечо
сама гармошку вешала».

Співи за столами стихли. Баян прорипав через першу кімнату і заляк у дверях. На порозі стояв Карась.

...З тої хвилини, як я опинився за столом, мене мучили руки. Я поклав їх на коліна, потім на стіл, потім опустив уздовж стільця. Усе було не те й не так. Я все забув, я нікого не міг упізнати, особливо молодших од мене. Я плувався в словах пісень. Було боязко, що хтось заговорить до мене, а я не зможу пригадати імені співбесідника. На щастя, з розмовами не лізли. Лише одна зі співучих сусідок іноді крадькома прицінювалася через стіл. Дядько з дядиною на тому кінці столу виводили «Марусю». Роман забігався між гостями. Хотілося тихо втекти. І раптом на порозі виріс Мишко Карась.

Якби я точно не знав, що Карась тридцять шість років, я б дав йому... Яка різниця, скільки б я дав. Головне, що йому добряче одміряло життя. У дверях, з баяном на грудях, стояв невисокий сутулуватий чоловік. Худе неголене обличчя, стріха рудуватого волосся, сплющений, як пиріг, капелюх, куций піджак зі стоячим коміром.

Карась усміхнувся безтолково й по-доброму і обвів гостей посоловленим поглядом:

– Здрасьте вам...

– Ого-го! Карась! Де ти бродиш? Штрафну йому, щоб не запізнався! – загуло з усіх боків.

Карась прийняв гранчасту склянку, хекнув і повагом випив, розхлюпоючи горілку на міхи. Сяк-так заїв маринованим огірком і оголосив:

– Граждане! Танці!

Команди тільки й чекали. Столи заворушилися, гості безладно посунули до виходу.

Над ганком світила двохсотватна лампочка, вихоплюючи з темряви круті східці, шмат подвір'я і голий куц бузку під вікном. Народ вивалив з хати, хтось підсунув Карасю стілець, і за мить над двором уже стрибала добре знайома мелодія. Це був наш старий, нержавіючий карапет. Кілька пар молодичь дрібно, з притупом загоцали в танці.

Перші коліна Карась зіграв нормально, встигаючи на переборах і чітко відриваючи ритм басами. А потім почав плутатися і наїздити акордом на акорд. Баян уже задихався, коли над головою в Карася брязнув електрогітарамачеплений на стіну динамік. Карапет розпався сам собою, а

в коло вже вихитувалися з юрби хлопці й дівчата.

Ми вийшли з Мишком на вулицю, присіли. Він притоптав недопалка, закури нову. Глухо, з кашлем, заговорив.

– Чув, як я грав карапет? Гидко... А баян? Ломака. Купив на товчку за півсотні. Ти пам'ятаєш мій білий баян? Чудо. Я на ньому «Чардаш» грав.

– А «Пелікани»? Пам'ятаєш? А «Стамбул-Константинополь»?

– Було-загуло, – мовив Карась. – Я на отих «Пеліканах» зараз би й пальці зламав.

– Ну й дригавка, – кивнув я у двір, де коливалися тонкі постаті.

– Для тебе дригавка, а їх медом не годуй.

– Не скажи. Усе одно в нашому клубі було веселіше.

– Клуб... Дерев'яна халупа. Я б її бульдозером... Там зараз шкільна майстерня. Правда, скоро нікому буде в школу ходити, в класах по п'ять чоловік.

– Ого! В нашому було двадцять два.

– Може. Тепер поменшало. Два тижні тому Славко помер. Рак з'їв. У місті жив, а помирати приїхав додому. Ти й не знав?

Я багато чого не знав. І Карась розповів мені, як років п'ять тому застрелився Грицько Максименко, а значить, з нашого класу залишилося вже двадцятьеро. А його самого, Карася, разів три кидала дружина, а потім таки жаліла, п'яницю нещасного, котрий пропив і свій білий баян.

А королева наших танців, чорнява бестія Галка, недавно вдруге, і на цей раз, кажуть, благополучно вийшла у місті заміж. Не за Аркашу, звичайно. Той женився раз та гаразд – на дочці якогось начальника. Давно кинув якір, вимурував у місті особнячище на два входи, в якому килими висять і в туалетах. У заморських мандрах Аркаша на топаф багато грошей, а тоді ще зумів вигідно продати хату покійної тітки. Всі казали, що нічого він не вторгує, бо кому потрібні ці порожні сільські хати? Але, видно, багатому й чорт дітей колише.

А Цигель недавно заявив, що він вічний і житиме до нового пришествя. І ніхто не розбере, чи то він плете од склерозу, чи просто морочить голову.

Кардан років десять тому помер. Під Новий рік придавив грип, а його понесло в клуб. Діда Мороза зіграти. Ну й зіграв на той світ.

Митро Гаркуша недавно одержав орден. І справедливо. Будь його, Карася, воля, він би Митру начепив три ордени. Бо на таких, як Митя, світ стояв і стоятиме. А отакі лежні, як я, повтікали у місто. Вісім годин покотувався на роботі, вдома викупався у ванній – і в парк, дудлити пиво і ляпати в доміно.

Я не образився на Карася. Він був п'яний і говорив те, що думав. Тим більше, Мишко багато в чому мав рацію. Життя моє дійсно летить весело, встигай тільки ловити його за хвоста. У мене дах над головою, до заводу – двадцять хвилин на тролейбусі, чиста й культурна робота, вуха давно звикли до вищання машин у цеху, скоро куплю моторного човна і їздитиму рибалити, дочка вчиться без трійок, а ми з дружиною іноді буваємо в театрі.

Правда, я міг би розказати Мишкови, як тинявся з дитиною по приватних квартирах, як щодня вставав о п'ятій ранку, щоб встигнути приміським поїздом на роботу, і в тьмяному холодному вагоні, забившись на верхню полицю, додивлявся перервані сні.

Було, перемололося. Можна б, звичайно, розказати Мишкови й про те, що мелеться зараз і потроху перемелює й мене самого. Розказати, як вечорами іноді коле в грудях і не хочеться без ліфта підніматися на четвертий поверх, і не хочеться вже ні пива, ні доміно...

Довго можна балакати, але з якої печалі посеред оцієї прекрасної ночі буду я гарикатися з Мишком, з яким ми народилися і виростили на одній вулиці, ходили в один клас і були колись такими найвно-щасливими.

Мишко прихилився до паркану і, схоже, дрімив. Ревіще у дворі стихло, гості посунули в хату.

Раптом рипнула хвіртка, смуга світла впала на дорогу, і забіліла чиясь постать. Роман.

– Ага! Ось де ви. А я туди, а я сюди. Як кризь землю.

– Присядьте, – очунав Карась. – Сядьте з нами, Романе Степановичу.

«Степанович?» Дивно, схоже, я саме оце дізнався, як Романа по батькові.

– Ми тут забалакалися, клуб наш згадали, гасові лампи, – мовив Карась.

– Тю на вас. Чого доброго, – здивувався Роман.

– Романе... Степановичу, а танці наші пам'ятаєте? – запитав я. – Фокстрот наш знаменитий «Стамбул-Константинополь»?

– «Стамбул»? – посміхнувся Роман. – Я на віку стільки перефокстротив.

– Ні, ви скажіть, – добивався Карась, – скажіть, чого ми були такі дурні як глек?

– Та годі тобі, Мишку, живи, поки живеш.

– Куди жити? Я не туди живу, він не туди, – кивнув на мене Карась.

– Розвезло тебе, – вмовляв Роман. – Пішли краще, вип'ємо «на коня».

– «Ох, і коня я мав, і стежку я знав», – заголосив Карась. – «На коня», дядьку Романе, я вже давно випив. Живу, як скотина.

– А ти живи, як людина.

– Легко вам казати.

– А я і прожив легко. Війна помилувала, злидні не з'їли, дурням не кланявся. І горілку я пив, а не вона з мене пила. От так, хлопчики. Бери баян – і в хату. Ми зараз вріжемо таку «циганочку з виходом», що й миски посиплються.

...Прокинувся я рано. Не спалося на новому місці. Кризь причинені двері пробивалася з першої кімнати смужка світла. Родичі поралися, лівиво перекидаючись фразами.

– Треба б зйти до Романа, провести хлопця.

– Мало вчора випив? Проведуть без тебе. Бачив, білява, у штанях, весь вечір провисіла на Льоші?

– Невісткою Романовою буде.

– Таких невісток... Ну й молодож, обнімаються при всіх. А холодець був непоганий. І налисники. Юшка наче трохи пересолена. О, кого це несе ні світ ні зоря?

– Здравія желаю! – гаркнуло у дверях.

– Тихо ти, неприкаяний, – цикнула дядина. – Людина спить.

– Уже не сплю, – гукнув я, впізнавши по голосу Карася.

Мишко стояв у порогах. Він наче аж поменшав від учорашнього вечора і знічено м'яв у руках засмальцьованого капелюха.

– Я теє... хотів витягти тебе по рибу.

– Ну, ненормальний, – сплеснула руками дядина. – Чоловік у гості, а тебе чорти здушили по рибу.

– Хіба я що, – виправдовувався Мишко. – Я так, за компанію.

Якщо Карасю, пригадав я, стукне щось у голову, він буде мимрити, ніяковіти, але ніколи не відступиться від свого. Я зітхнув і без особливості охоти погодився.

...Ми сиділи на кручі, мовчали. Схоже, Мишкови було ніяково, що витяг мене на оцю дивну риболовлю. Яка дурна риба могла впійматися цієї осінньої пори?

– Ти бач, як у воді нема, – виправдовувався Мишко. – Нащо вже щука ненажерлива, й та сховалася. Ти не сердися, що я вчора варняк?

– Чого сердитися?

– А пам'ятаєш, як ти отут витяг на донку здорового ляща?

Я все пам'ятав. Я пам'ятав кожну звивинку вузької річечки, що крутилася попід селом і через яку ми щойно перехопилися на хисткому човні. Я пам'ятав оці вибалки, які весною пінилися прибутною водою, оці грядки, які не затоплювало жодною повінню і на яких ми гребли прибитий хвилею сушняк – приплав.

Я пригадав, як дід Артем возив на своєму вутломі човні одразу по двадцять в'язанок цього приплаву, з-під якого не було видно ні діда, ні його «підводного човна». Дрібно порубаним хмизом дід обкладав хату, і цього палива бабі Тетяні вистачало на півзими.

Дід і баба давно вже померли, хату родичі розкидали на дрова, й порожнє дворіще вирваним зубом зяло по вулиці.

Спогади безжалюбно розпинали мене, бо, виявляється, кожен клапот цієї улогої рівнини до болю вріс у душу.

...Вичахла Десна. М'який туман котився над вороним плесом. Чорне дзеркало води здавалося нерухомим, лише попід берегом раз по раз закручувалися маленькі водяні вири – сукрутки. На тому березі вилазило з верболозу велике червоне сонце, і луг поволі наливався густим ранковим світлом.

Неймовірна тиша облягала нас. Не вірилось, що десь шелестять тропічні дощі й автомобільні шини, співають церковні хори й збуджені наркотиками рок-попзірки, ревуть трактори й бомбардувальники, кричать новонароджені й поранені.

Повернувшись небесами з далекого моря, знову пропливала в тих самих берегах вода. Сонце нарешті одірвалось од верхів'я верболозу і попливило увись...

1984 р.

У колажі на 11 сторінці – Робертіно Лоретті (Італія); Джордже Мар'янович (Югославія), виконавець знаменитої пісні «Девойко мала»; сестри Іто (Японія) з суперхітом «Канікули кохання».

1,2 Олена ШУЛЬГА

Шульга Олена Василівна (Прилуки, 1946 – 2004). У дитинстві дівчинку скувала тяжка хвороба. Долати її допомагали рідні, лікарі. Та найбільше підсобляла вона собі сама – вірою в життя, в те, що мусиш творити добро. Закінчила Київський державний інститут культури, працювала бібліотекарем у Прилуках. 1991 року в київському видавництві «Молодь» вийшла збірка Олени Шульги «Зелений листопад», після якої поетесу прийняли до Національної спілки письменників України. Твори О. Шульги друкувалися в періодиці. Видала збірку поезії «Дивна птаха», за яку 2003 року удостоєна звання лауреата обласної премії імені М. Коцюбинського.

Розмова про милосердя

Не оспівавши раз на рік
Держави вільної ознаки,
Що стала раєм для калік,
Хоч вийдїть на базар, писакки!

Он факт живий під ворїтьми,
Що в вашї схеми не лягає:
Забута власними дітьми,
Бабуся руку простягає.

Нам зручно натовп протиріч,
Що вже не має сил кричати,
Зіткнувшись навіть віч-на-віч,
Не чути і не помічати.

Де б ще вдалось молодіку,
Щоб чорним видавалось біле,
Вчитувати в словнику,
Що милосердя — застаріло?

В серцях ніяк не тане лід
З комуністичного порога,
Де ковзається інвалід,
Благаючи про допомогу.

Пихатим злом тривалий час
Самовдоволено панує
Людина-брат з солодких фраз —
Біди для неї не існує.

Розкручуючи маховик,
Не зважили сучасні гуни:
Кому плювати на калік —
І на здорових з часом плюєне.

Коли ж у душах співчуття
І людяність не почували, —
Як звати виросле дитя?
Який ми лад побудували?

Де нашї центри добрих справ —
Опора страдників надїйна?
Для тих же, хто найнижче впав, —
Ну хоч би юшка благодїйна?

Євген ПОСТУЛЬГА

Народився в селі Обичів Прилуцького району.

За професією й покликанням Євген Васильович — поет, художник. Понад 20 років працював на заводі «Будмаш» у Прилуках художником-оформлювачем. Вірші друкувалися в газетах «Правда Прилуччини», «Літературна Україна», альманасі «Вітрила», обласних періодичних виданнях.

У творчому доробку поетичні збірки «Арія жайвора», «Ужинок радості і смутку», «Калинове сонце».

* * *

Поросли обїяста бур`янами.
Блекотою поле проросло.
Хто ж це потїшається над нами,
Хто згадав недобре ремесло?
В хату ми кого собі пустили?
Він у нїй давно уже не гїсть.
Ми молились Богу і постились.
Він же їв так само, як і їсть.
Хоч терпінням сповненї по вінци
І душі не вимїряти вглиб,
Та, як зорї, гаснуть українці,
І, як гади, множаться хохли.

25.03.2008

* * *

Ламалися крила. Падали світи.
Гули часи столїтніми дубами.
І губи не стрїчалися з губами
На берегах німої самоти.
І ні про що ніхто не говорив...
Словам затїсно завше в оболонці —
Вони сльозами висохли н сонці,
Здійнявши хмару смутку догори.

05.11.2016

Точка зору вікна

На ніч від хатнього тепла й затишку
Ми шторою вікно відгородили,
Фіранками, ще й ковдрою старою:
Адже воно дає дорогу світлу,
Що заважає нам спокійно спати, —
Тож хай тепер на холодї конає.

А у вікна — відмінна точка зору:
Воно затято твердить, що повинні
У темряві глухий хоч зорї дальні,
Хоч проблиски, слабкі й поодинокі,
Розвіювати дивну летаргію,
Нагадуючи людям час від часу
Про неминуче завтрашнє свїтання.

Людська невдячність
увїйшла в прислів'я:
Адже те скло — тонке,
крихке й прозоре,

Безтрепетно приймаючи на себе
Усі завїї, гради, зливи тощо,
Удари сил, на противагу назві,
До нас, людей,

спрямовано жорстоких,
І вже тому далеко не стихійних,
Від поглядів своїх не відреклася.

Коли ж нарештї неблаганний ранок,
Промінням-списами роздерши штори,
Нас змусив відхилити той непотїб,
Вікно, закуте в льодяні лабети,
Як і ранїше, чисте й невідступне,
Іскрилось гордим зовнішнім спокоєм.

Лиш поступово теплота підтримки,
Яку мглою надати тільки Сонце,
Розм'якшила відчуженостї кригу
І показну байдужість розтопила,
Холодний блиск змінився

помутнінням.
Ще мить — найтяжчі,
здавлені краплини —
І по шибках течуть нестримні сльози.

Тетяна ЛЕПСЬКА

Боже! Як я люблю оці сільські ранки! Коли виходиш у двір, і літо вихлюпе на тебе кївш свїжостї, настояної на молодїй зеленї, коли з тиші пірнаєш у пташиний гамір, сонце ласкаво лоскоче і від того мружиться й усміхається — це неперевершені відчуття! Куточок раю. Принаймні мого. Бо я знаю все те з народження. І усвідомлювати почала себе у цьому саду між яблунь і півонїй, винограду і матїоли. Бо тільки тут я справжня і вільна...

— Донечко... виспалася вдома?
Це мама. Я ніжно обїймаю її, чмокаю у щоку... Як рїдно вона пахне!
— А я ось тобі сунічок на сніданок.
— Мамусю, та я б сама, із грядки...

— Ще встигнеш із грядки. Зараз живенько поїж та сходи до дядька Петра, нехай сапу поклепає.

Знаєсте, буває кажуть: «Лечу, мов на крилах!». Це, здебільшого, коли поспішають. А у мене трохи не так: неначе на крилах лечу. Скажете — не вмер Данило, так болячка задала. А от і не так. Іду вулицею, а поспішати мені аж ніяк не хочеться. Підїмаю руки, як крила (оглядаюся, чи ніхто не бачить), і тихесенько ними змахую. Над головою бликають, та височїнь не манить. Мені добре ось так повільно йти стежкою, хоча й давно асфальтованою, але я пам'ятаю її ще курною дорогою з лоскїтливим пилом та з теплими калюжами, що віддзеркалювали райдуги після рясних дощів і зривалися тисячами бризок під дитячими ногами.

Постарїла моя вулиця. Деревя стали кристалїшими, на корї поглибшали зморшки, як і на обличчях моїх сусїдів.

У Пушкарєнкових хряпнули хатні дверї і на ганку з'явилася тїтка Галя. Радо вітаюся до неї через паркан, а вона, як була з мискою у руках, так і дріботить до хвірточки.

— Здрастуй, здрастуй! Дай хоч подивлюся на тебе, — ставить миску на цямрину, витирає об хвартух руки, а кутиком хустинки — вуста.
— Ну, красуня городська, та й годї, — розцїлює мене в обидві щоки і третїм поцїлунок — у макївку.

— Тьотю Галю, та яка ж я городська? Я ж вся тутешня, а місто, то насамперед для роботи. Хїба вашї не такі?

— Та такі, такі. Пороз'їджалися... Та й слава Богу. Не в кізяках, і не в городах, — мовила тїтка, проте не з великою втїхою, а скорїше із затаєним смутком. — Ну, а як тобі там на етажах живеться?

— Добре, — і бїльш нічого не знаходжу сказати. Про що? Скїльки квадратів у квартирі? Чи про застеклений балкон, на якому від спеки червонїє листя кїмнатних квітів, і з якого щодня бачиш сотні таких же балконів навпроти, справа, зліва, і десь над ними ламаної форми клапоть неба, а внизу такий же ламаїний клаптик землі?..

— А в село тягне, — стверджувально закидає тьотя Галя, як ото рибалка наживку на вудцї, і очїкує, що я відповім на те. А поглядом же впирається у зїниці, нишпорить по душі, чи справжньою буде моя відповідь, чи не злукавлю.

— Ой, тьотю, тягне. Уже кїлька років живу там, а село сниться. Квартира ніколи не присниться, а все наша хата.

Лепська (Моляр) Тетяна Григорівна народилася в селищі Мала Дївиця Прилуцького району. Після закінчення місцевої десятирічки вступила на факультет іноземних мов Ніжинського педінституту ім. М. Гоголя. По закінченню вузу працювала у загальноосвітніх школах Черкаської та Чернігівської областей.

Відмінниці освіти України. Старший вчитель.

Авторка численних статей у періодичних виданнях області.

«Лелнчий клекїт» (2010 р.) — перша збірка оповідань автора.

У IV Міжнародному конкурсі «Козацька балачка» на «Мамасвїй словбодї» книга отримала спеціальну відзнаку. У 2019 р. вийшла друга збірка оповідань «Пригорща».

Пригорща

— Аякже, дитинко, — зраділим голосом озивається тїтка. — Тут же пуп заритий, тут же весь рїд... усі родичї... усі свої... — їй бракує слів, та вони їй не потрібні. Усе, що вона хотїла сказати, воно усе в менї.

— Ой, тьотю, пробачте, але не маю часу зараз. Мама послала до дядька Петра.

— Бїжи, дїтки, бїжи. А хвилька буде — заходь.

Іду далї і аж підстрибнути хочеться. Так добре зустрїти своїх. Хоча вона просто сусїдка, але ж стїльки років з добром одне до одного, то, зрозумїло, — своя. А ще оте «дїтки»!.. Їй-бо, так би й пішла вистрибом по вулицї.

На розї — гурт кучан: чекають хлїбовоза. Двічі на тиждень машина з комбїкормового заводу розвозить свою випїчку, крупї та олію. Зручно і нагода зустрїтися, погомонїти. Уже, було, й звернула туди, але ж маю доручення. А так би оце поринути у ті розмови, у знайому дївицьку говїрку, у вир сїльських подїй! Натомїсть гукаю: «Здрастя чисто всїм!» і махаю рукою.

— Заходь до гурту! — кличе балакуча стара Шевчиха.

— Ой, бабусю, ніколи, хоча ж дуже кортить.

— Ну, другим разом не гербуй, а то подумаємо, що зазналася вже, як у город виїхала.

— У п'ятницю вийду по хлїб. А зараз спішу, — обїцяю кучанам і показую сапу, мовляв, самї бачите.

А ось і Оксанин двір. Моєї найкращої подруги. Скїльки тут пережито всього, скїльки потаємного чули ці стїни! І пїч не раз мало не розвалювалася від дитячих забав. Та, взагалї, як пригадати дитинство, ми на кутку заходили одне одного, як до себе додому. І їли з одних мисок, і пили з одних чашок. Кажуть — сусїд ближчий від родича, так воно й правда. Поки рїднї збереться, то сусїди тут як тут. От скїльки себе пам'ятаю, то ми на вулицї були як велика рїднї. І не тїльки у роботї. Наловлять дядьки риби — вся вулиця зїдеться. А кашї? Як яке свято, а то й без свята, збереться гурт, весело, пісень тих, аж на другї кутки чути. І нас, дїтлахїв, тїжба. І всі свої, чужих нема. «Тьотю, дядю, дїду, бабо, хрещено»... «Що тобі, дїтки?»... Велика рїднї. Як ото пригорща: тїсенько стуленї долонї і пальцї аж переплелися.

У нїї можна і води принести, і пташеня зігрїти... Можна й стулити так, що з неї ніщо не вихлюпнеться і не випурхне... І усе було так, як у родинах, коли їй споваряться сусїдки, то не надовго.

Ось так у роздумах-спогадах, у веселому спогляданнї ранкового села незчулася, коли їй дїйшла до дядька Петра. Він саме клепає косу, то якраз вчасно. Привїталася, розговорилися. Я все розхвалюю їхнї садок, та як усе прибрано та доглянуто у дворї, який дядя Петя гарний господар... А він менї й каже:
— А який я тобі дядя Петя? Ти живеш у Києві, ти ж не кажеш, до прикладу, у черзі: «Дядю, я за вами чи ви, тьотю, за мною?»

— Та якось зроду ми так у селї говорили.

— От! У селї. Що ж, по-вашому, культурно говорити треба тїльки у містї?

— Та я ж наче безкультурного нічого й не сказала...

— А я тобі ще раз кажу — дядя у тебе дома, чи де він там живе, а я тобі — Петро Васильович. Ти ж інститут кінчала, повинна знати, як до старших звертатися.

Чую — щоки палають, незручно, соромно. І справді, у Києві, та хоч у тих самих Прилуках, нікому не скажеш «тьотю», «дядю», а «жїночко»... Хм, а от «чоловіче» не кажемо, по-літературному якось. І до «пане» не звикнемо. «Ви» та й усе. А подумки ж — «дядько».

— Ваша правда, Петре Васильовичу. Ну, спасибї за сапу, за науку. Живїть щасливо.

Вертаюся з ложкою дьогтю. І враз наче хто силою розчепїрив ту мїцно стулену пригорщу і все тепле і рїдне, предковичнє і щире потекло крізь пальцї...

Може, тому і черствїємо, що ми на зміну звичаєвим правилам прийшли етикетї, простотї і природності — надумана вишуканість манер? Яюсь не можу собі уявити, як на тьотю Надю скажу Надїє Сергїївно. Як до чужої. Та їй самїй як тїльки приємно, коли малї сусїди гукають: «Тьотю Нелю». Це так хвилюєче і солодко після постійного офіційного: «Неонїло Валерїївно». Отой офіційоз розедає людей, відчужує, тримає на «субординаційнїй» віддалї, що загострюється інстинкт самозахисту і самозбереження, відчуття самотності, несправжності, пристосованостї до умов і «посадових осіб», а від того й знервованостї, стреси, озлоблення. Зникають посмішки, гаснуть добрі вогники в очах... Суспїльство хворїє на біороботизм...

— Нелю, а чого це ти їй не дивишся? Втупилася в стежку і людей не бачиш! — виводить із задуми знайомий голос.

— Ой, пробачте, Уляно Іванівно, задумалася.

Микитєнчиха здивовано вигукує:
— Тю! А чогот це ти так? Як на директоршу... Чи я тебе коли возом зачепила? Чи ти вже так запанїла?

Я їй розказала їй про розмову із Петром Сильовичем.

— Та воно, конечно, й правильно, — підсумовує тїтка. — Треба знати, кому сказати здрастуйте, а кому здоров. Тїльки ж ми, наче їй не чужї. Сусїди ж. А ти немов би тин від мене городиш аж до неба.

— Ой, тьотю, розрадили. Аж полегшало. Ну, пїду, бо мама жде. — Іди, дїтка. З богом! Не забудь у гостї завітати. Під вечір приходь, як череда вернеться. Молочком теплим пригощу. Не забула, як із чашкою на порозї у хлїві ждала, щоб спїднього, із шумком?

— Жива ще та чашка. Ото з нею, тьотю Уляно, їй приду, — обїцяю сусїдцї і вдячно дивлюся їй вслїд.

Прудке лїтнє сонце котиться до зенїту. Куток поринув у нескїнченну щоденну роботу. Чути, як сусїдки перегукуються між собою на городах, як згукують горластїх ненаситних каченят та квочок із виводками... Дзвенить одвїчне: «Тьотю, а ваш Толя уже встав?». «Та поки ж спати? Заходь, дїтки, разом і підсїдаєте».

Пальцї знову тїсенько стулилися і долонї звелися у пригорщу... Хух!..

Матерїали «Літературна Прилуччина» підготувала Прилуцька центральна мїська бібліотека ім. Любовї Забашти (директорка Людмила Зубко).

«Панни з Вілько»: повість Івашкевича і фільм Вайди

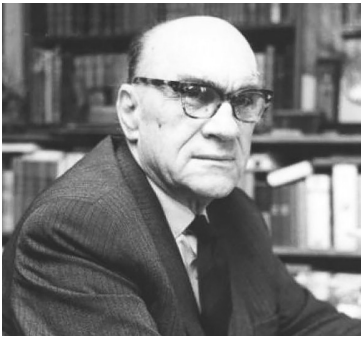
Продовжуємо розповідь про польську літературу і кіно: про видатних письменників, їхні відомі твори та їх екранізацію польськими режисерами.

Література Польщі – це 5 лауреатів Нобелівської премії: Генрік Сенкевич (1905), Владислав Реймонт (1924), Чеслав Мілош (1980), Віслава Шимборська (1996), Ольга Токарчук (2018). Це Адам Міцкевич, Юліуш Словацький, Зігмунт Красінський, Ципріан Норвід, Еліза Оножко, Болеслав Прус, Марія Конопнічка та інші чудові прозаїки і поети.

А польське кіно – це всесвітньо відомі режисери Анджей Вайда, Ежи Гофман, Ежи Кавалерович, Юліуш Махульський, Роман Поланський, Кшиштоф Зануссі, Анджей Жулавський.

Цікаво, що багато видатних польських письменників мали українське коріння, народилися і мешкали в Україні, принаймні на українських землях, що входили до складу Росії, Польщі чи Австро-Угорщини.

В Україні народився і класик польської літератури ХХ століття Ярослав Івашкевич.

Ярослав Івашкевич (Jarosław Iwaszkiewicz) народився 20 лютого 1894 року в селі Кальник тодішньої Київської губернії, нині це Вінницька область. Помер 2 березня 1980 року в містечку Стависько поблизу Варшави.

Його батько Болеслав Івашкевич навчався у Київському університеті разом з Фадеем Рильським, батьком Максима Рильського. За участь у польському повстанні 1863 року проти Росії Болеслав був виключений з університету і висланий. Відбувши покарання, працював домашнім учителем, бухгалтером.

Батько помер у 1902 році, велика родина (Ярослав був наймолодшим, а крім нього, в сім'ї були три сестри та брат) опинилася в бідності. Спочатку Івашкевичі перебралися у Варшаву, де мешкали 2 роки (1902–1904), а потім надовго оселилися у Єлизаветграді (тепер – Кропивницький). Тут Ярослав вступив у гімназію, а в 1909 р. мати перевела його на навчання у Київ. Він закінчив у 1912 році ІV Київську гімназію. У тому ж році вступив у Київський університет на юридичний факультет. Водночас навчався у музичній школі, а потім у консерваторії. На життя заробляв репетиторством.

У 1918 р., після закінчення Київського університету, Івашкевич повернувся у Варшаву, де відразу потрапив у вир суспільного та культурного життя. Він служив в армії, працював у газеті, у державних структурах.

Писати почав рано. Творчість Івашкевича міжвоєнного двадцятиліття умовно можна поділити на два періоди – «київський» і «варшавський». Першим твором Івашкевича стала поема «Молодість пана Твардовського» (1912–1915), другим – повість «Втеча у Багдад» (1916). Упродовж 1916–1918 рр. Івашкевич видав ряд поетичних збірок та повістей.

Кращими творами «варшавського» міжвоєнного періоду є поетична збірка «Повернення у Європу», повість «Місяць сходить» та історичний роман «Червоні щити» (1934), з історії Польщі і сусідніх держав ХІІ століття. Також вийшло ще чимало поетичних і прозових творів працюючого письменника.

Окупацію він пережив у містечку Стависько, біля Варшави, де був учасником підпілля, допомагав польським письменникам та артистам і продовжував писати.

Після війни Івашкевич активно займався культурною, громадською та літературною роботою. Він часто бував у Радянському Союзі, зокрема, в Україні, підтримував інтенсивні творчі зв'язки з українськими та російськими письменниками. У повосенний період Івашкевич видав 9 збірок поезії, нові романи, повісті, оповідання, п'єси.

Центральним твором цього періоду, як і творчістю Івашкевича в цілому, став роман-епіпея «Слава і хвала» (1956–1962). Це широка панорама польського суспільства першої половини ХХ століття. Розпочинається оповідь подіями в Україні напередодні Першої світової війни, далі революція 1917 року, громадянська війна, потім дія переноситься у Польщу. Також фігурують Одеса, Париж, Іспанія. Це велика сімейна сага на тлі потрясінь історії.

Українська тема присутня в багатьох творах Івашкевича.

А зараз – про блискучу повість Ярослава Івашкевича «Панни з Вілько». Написана у 1933 році. Дія відбувається в міжвоєнній Польщі.

«Війна давно закінчилася». Це буквально перше речення повісті. Йде 1929-й рік. Головний герой твору – вчитель Віктор Рубен. Йому довелося воювати, пройти всю ту жахливу Першу світову війну. І ось, в спокійні, здавалося б, часи миру йому не так просто знайти себе в житті. Та ж тема воєнного і повоєнного «втраченого покоління», яку ми бачимо у творах Ремарка, Хемінгуей.

Раптова і рання смерть товариша ще більше загострює почуття самотності Віктора. Знайомий лікар стурбований здоров'ям Віктора і радить йому на якийсь час змінити обстановку, відпочити.

І тут Віктор пригадує, що ще до війни. 15 з лишком років тому, він якийсь час працював домашнім вчителем доньок власників маєтку в селі Вілько. А неподалік на хуторі мешкає його рідна тітка. Віктор вирішує поїхати в місця своєї молодості.

Вся дія повісті відбувається протягом цих кількох літніх тижнів, коли Віктор, поселившись у тітки, майже весь час проводить у маєтку, де колись вчителював.

Він тоді навчав найменших з сестер, а всіх їх було аж шість.

Чесно кажучи, Віктор вважав, що те його вчителювання було лише епізодом у житті і його, і тих милих сестер. Але повернувшись сюди, у свою юність, він зрозумів, що це не так. Сестри, приємно вражені його несподіваним приїздом, зустріли його з тим же давнім теплом. Виявилося, що він залишив пам'ятний слід в душах сестер. І всі вони були кожна по-своєму закохані у вчителя.

Віктор несподівано і вражено дізнається, що наймолодша з сестер Феля через нерозділене кохання до нього покінула з життям. Це потрясіння, як і нове кохання до нього молодшої з цих 5-ти сестер Туні, сколихнули здавалося б охололу до всього душу Віктора. Він прагне знову ожити, повернутися у свою молодість, з Юльцею, нині дружиною власника маєтку і матір'ю двох дітей, вони навіть пробують поновити давню любовну інтрижку. Втім, все це марно. Роки минули. Людське життя начебто й безперервне, але в минуле повернутися неможливо.

А взагалі важко переповідати плин цієї повісті, де начебто нічого не відбувається, окрім, хіба що спроби самогубства – цього разу вже Туні. Вся тонка тканина повісті – на напівтонах, діалогів Віктора з кожною з сестер, а у кожній з них тепер своя доля. В цю тканину вплетено роздуми героя про те, хто він був, хто є і як жити далі. І від їзди Віктора з Вілько був таким же раптовим, як і його приїзд.

Якщо проводити якісь літературні паралелі, то це, насамперед, Іван Бунін, його «Темні алеї» – блискуча книга з понад 30-ти новел про кохання, написана автором в непрості роки еміграції у Франції, коли палава Друга світова війна. І 70-річний Бунін в цьому вирі божевілля створює свій гімн кохання.

Повість «Панни з Вілько» у 1979 році екранізував режисер зі світовим ім'ям Анджей Вайда.

Десятки відомих фільмів зняв режисер. Воєнна тема – це «Канал», «Попіл і діамант», «Катинь», «Пейзаж після битви», «Страсний тиждень», фільми політичної тематики «Людина з мармуру», «Без наркозу», «Людина із заліза» – це розвінчання тоталітаризму. Вайда – блискучий майстер екранізації світової літературної класики. Він екранізував два романи Достоєвського – «Біси» й «Ідіот», зняв фільми «Сибірська леді Макбет» – за повістю Лескова, «Пілат

та інші» – за романом Булгакова «Майстер і Маргарита». Звичайно ж, польська класика: «Попіл» за романом-епіпеєю С. Жеромського, «Пан Тадеуш» за А. Міцкевичем, «Земля обітована» за В. Реймонтом, «Весілля» за С. Виспянським.

Поряд з такими епічними полотнами справжньому майстру інколи хочеться зняти і мовби камерні, психологічні картини. І тут слід згадали про творчу співдружність і дружбу в житті саме з Ярославом Івашкевичем.

Вайда екранізував три його повісті. Менш відома – у фільмі «Лепеха». Значно популярніший, в тому числі у нас, фільм «Березняк», де в головних ролях улюблений актор Вайди Даніель Ольбрихський та ще одна зірка польського кіно Ольгерд Лукашевич.

І ось фільм «Панни з Вілько», саме під тою ж назвою, що й повість, і загалом вона відтворена на екрані любовно і точно.

Кадр з фільму: Даніель Ольбрихський і Крістіна Паскаль

Чудові пейзажі, старовинний маєток, музика польського композитора-класика Кароля Шимановського. І прекрасний акторський ансамбль, відомі актори польського кіно і театру.

В головній ролі, звичайно ж, Даніель Ольбрихський. А ось хто грає сестер: Юля – Анна Сенюк, Йоля – Майя Коморовська, Зося – Станіслава Целінська, Казя – Крістіна Захватович, Туня – Крістіна Паскаль. Тьотю Віктора грає відома польська актриса, на жаль, вже покійна Зофія Ярошевська.

З актрис, котрі грають сестер, чотири і далі в мистецтві. Хоч, звісно, стали старші на 40 років. Дуже популярна польська актриса – Майя Коморовська, якій уже за 80. Крістіна Захватович – це дружина Анджея Вайди, з яким вони жили в щасливому шлюбі понад 40 років, до дня смерті режисера. Пані Крістіна бере активну участь у громадському житті. А ще Крістіна Захватович-Вайда –

Майя Коморовська

Крістіна Захватович

Станіслава Целінська

Зофія Ярошевська

Анна Сенюк

великий друг України. У 2014 році разом з відомими польськими письменниками, митцями вона підписала відкритого листа на підтримку України і з засудженням загарбання Криму Росією та російської агресії на Донбасі.

На жаль, нема вже наймолодшої з «сестер». Крістіна Паскаль – єдина в ансамблі не польська актриса, вона французька, французька і швейцарська актриса і кінорежисер. Під час зйомок їй було 26 років, а через 17 років у стані депресії вона покінула самогубством, що спробувала зробити у фільмі її героїня Туня.

...Наше телебачення, попри деякі чи й сотні каналів, доволі убоге щодо гарних фільмів. Тому зайдіть в Інтернеті на YouTube, відкрийте фільм «Панни з Вілько» і пориньте в чудову прозу Ярослава Івашкевича, прекрасно відтворену на екрані Анджеєм Вайдою.

Петро АНТОНЕНКО

Афоризми

Станіслав Єжи Лець

Интелектуальна вузькість шириться.

Немає повернення в печери: нас занадто багато.

І республіками правлять голі королі.

Я стою за вилучення приватного життя зі сфери суспільної уваги.

Напис на пам'ятнику часом звучить як оголошення про розшук.

Чого вартий кляп, який можна з'їсти?

Лжепророки самі реалізують свої пророцтва.

Історія – зібрання фактів, яких не повинно було бути.

Фікції – теж дійсність, адже ми за них розплачуємося.

Сп'яніння перемогою часто переходить в алкоголізм.

Є барикади, по один бік яких по-рожньо.

На який вітер кидати слова?

Кожен народжується із задом, придатним для трону.

Рятувальний круг виявився найширшим.

* * *

Актори грають тим краще, чим гірша п'єса. (Альбрехт Галлер).

Найкращих і найгірших акторів бачимо зовсім не на сцені. (Р. Роллан).

Армія – це люди, зібрані в одну місці з єдиною метою: виправляти помилки дипломатів. (Денієл).

За великим прапором можна багато приховати. (Г. Лаубе).

Як зберегти мир – це військова таємниця. (Ж. Петан).

Гідна людина ніколи не йде слідами інших людей. (Конфуцій).

Єдина справжня мудрість – це знання того, що ви нічого не знаєте. (Сократ).

Коли множаться закони і накази, зростає кількість злодіїв і розбійників. (Лао-Цзи).

Хто убиває, той буде вбитий. Хто наказує вбити, той буде вбитий за наказом. (Д. Ювенал).

Якщо боїшся – не говори, якщо сказав – не бійся. (Шаміль).

Прагнення до щастя – це прагнення прагнень. (Л. Фейєрбах).

Коли бажане не стає дійсним, доводиться видавати дійсне за бажане. (С. Янковський).

Найсмішніше бажання – це прагнення подобатися всім. (І. В. Гете).

Немає нічого, на що б не наважилась уява людини. (Лукрецій).

Те, чого хочеться, завжди здається необхідним. (М. Ебнер-Ешенбах).

Якщо немає того, чого ми бажано, потрібно бажати те, що є. (Аль-Кінді).

Батьки менше всього вибачають дітям ті вади, які самі ж їм прищепили. (Ф. Шіллер).

Розв'язати війну можуть і богузи, а боротися з її небезпеками доводиться сміливим. (Тацит).

Коли тобі що-небудь втовкмачать в голову, починаєш брехати самому собі. Кажеш, що всі інші неправі, а ти правий. (Р. Бредбері).

Марія
КУЧЕРЕНКО

НІЧНІ ГОЛОСИ

Була ніч безпросвітно-німа...
Повен світ безгоміння.
Хто ж озвучив його ТАК,
що й тьма –
вже не протяг що душу вийма,
а саме шелестіння?
Так метелик сухий поміж рам
Шелестить у п'їтму голограми,
так шерхоце печаль –
сам-на-сам,
та печаль, що не т у т...
і не т а м –
між світами.
І до неї, можливо, лиш п'ядь –
те не знати нікому...
Так одвік голоси шелестять,
коли час поверта рукоять
в горлі ночі жаскому.

І здається, усе віддаси,
щоб на хвилю лиш стримати,
ці сухі, шелесткі голоси,
що в чужі заблукали часи,
їх потік невситимий.
А чи вже й не потік, а ріка
із живих і пульсуючих течій,
що пливе у тобі і ляка,
так, неначе і справді рука
вже черпнула глуху порожнечу.
Хто ж тебе на цю згубу прирік?
Нащо випустив з простору ночі
ці чужі голоси,
цей потік,
що пливе із небесних засік
і шепоче до тебе...
шепече...
Аби слух подолав той розрив
І у шепотах ночі магїчних
Голос твій розпізнати зумів.
О, як він на твій голос летів,
Обминаючи вічність!
Що спїймав, то одразу й втрачав,
Аби згодом вернути луною,
Шерхом тіней тремтких, тремом трав,
До щоки притискав і благав:

БУДЬ ЗІ МНОЮ...
А як слух розбивався об ніч,
мов метелик останній об рами, –
по той жаль,
по той сум,
по-той-бїч,
я наосліп летїла навстрїч
і ловила твій голос губами,
нїби подих...
Мїж років і днів,
вже не знаючи бїльше спокою,
чула тїльки благальний надрив,
хоч той голос лише шелестїв:
БУДЬ ЗІ МНОЮ.
І снїги, що, здавалось, ось-ось
пропливуть вже крїзь контури тїла,
і мороз претонких суголось,
і усе, що було й не збулось, –
в нїч оту шелестїло
ТАК,
що шерх золотий перебїг
в райських вснїжених куцах.
Перебїг, але ж нї, не затих...
Ти не знав, звїдки знати ти мїг,
Що луна невмируща.

Київ

Золотий фонд української естради

Десятки розповідей про композиторів, поетів, співаків, ансамблі, популярні в минулі десятиліття й сьогодні. Тексти багатьох улюблених пісень, аудіо- та відеозаписи. Все це – на чудовому сайті <http://www.uaestrada.org> – «Українська естрада», який усіляко рекомендуємо читачам. Саме з цього сайту пропонувані матеріали.

Олександр Білаш

Композитор Олександр Білаш (1931 – 2003) народився у містечку Градизьк, що на Полтавщині. Ази професійної музичної освіти 16-річний О. Білаш отримав у Київській музичній школі для дорослих. Учителями були земляки-полтавці – композитори-брати Платон і Георгій Майбороди. Потім Олександр вступив до Житомирського музичного училища, а згодом і до Київської консерваторії.

Серед поетів, на чії вірші писав пісні Білаш, — А. Малишко, Д. Павличко, Л. Забашта, М. Ткач, І. Драч, М. Стельмах, Є. Гуцало, Б. Олійник. Пісні й солоспіві писалися і на тексти класиків (Т. Шевченко, Л. Українка, І. Франко, О. Олесь, О. Фет, С. Єсенін та ін.).

Іншими жанрами, в яких творив композитор, були опера, оперета, моноопера, музика для дітей. Білаш створив музику до ряду кінофільмів, зокрема: «Катя-Катюша», «Роман і Франческа» (тут звучить популярна пісня «Впали роси на покоси»), «Сон», «Бур'ян», «Вир», «Небезпечна гастроль».

Відомий і як поет. У період між 1977 та 2001 рр. створив десять поетичних збірок.

Найзнаменитішою піснею Білаша є «Два кольори» на вірші Дмитра Павличка, що нарівні з «Піснею про рушник» стала музичною візитною карткою України. А ще – «Ясени», «Сніг на зеленому листі», «Цвітуть осінні тихі небеса», багато інших чудових пісень

Серед виконавців пісень Білаша – Д. Гнатюк, К. Огневий, М. Кондратюк, А. Мокренко, Ю. Гуляев, Р. Кириченко, Є. Мірошніченко, Н. Матвієнко, В. Зінкевич і, звичайно, люба дружина та мати двох їхніх доньок Лариса Остапенко.

Василь Зінкевич

Зінкевич Василь Іванович (01.05.1945, с. Васківці Ізяславського району Хмельницької області) – співак, народний артист України (1986), лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка (1994). Закінчив Вишницьке училище декоративно-прикладного мистецтва у Чернівецькій області (1968) та Рівненський інститут культури.

Восени 1968 року Василя Зінкевича запросив до ансамблю «Смерічка» художній керівник Левко Дутковський. Василь працював солістом, і через рік, після приходу в колектив юного співака Назарія Яремчука, вони удвох склали зоряний дует, який у майбутньому приніс ВІА «Смерічка» феноменальну популярність. У 1971 році солісти ансамблю Василь Зінкевич, Назарій Яремчук і молодий композитор Володимир Івасюк узяли участь у підсумковому телеконкурсі «Пісня року» в Москві. Вони успішно виконали пісню «Червона рута», що принесла колосальну популярність автору і молодому колективу «Смерічки».

У складі ВІА «Смерічка» Василь Зінкевич виконав пісні «Сніжинки падають», «Ти прийди в синю ніч», «Бажання» (Л. Дутковський – А. Фартушняк), «Скажи, скажи» (В. Громцев – В. Бабух), «Осінь прийшла» (Г. Скупинський – Б. Касієв), «Відлуння твоїх кроків» (В. Івасюк – В. Вознюк), а також у дуеті з Назарієм Яремчуком – «Червона рута», «Мила моя», «Пісня буде поміж нас» (автор В. Івасюк), «У Карпатах ходить осінь» (Л. Дутковський – А. Фартушняк) та багато інших пісень.

У 1975 році Василь Зінкевич залишив ВІА «Смерічка», переїхав до Луцька і працював в українському ВІА «Світязь» (художній керівник Валерій Громцев). Після від'їзду Громцева до Криму Василь Зінкевич очолив ансамбль. Він став провідним виконавцем пісень колективу, і завдяки Зінкевичу «Світязь» швидко здобув популярність.

Багато років у репертуарі Василя Зінкевича звучать такі популярні пісні, як «Балада про мальви» (В. Івасюк – Б. Гура), «Літо пізніх жоржин» (В. Івасюк – Р.

Братунь), «Тече вода», «Скрипка грає» (І. Поклад – Ю. Рибчинський), «Ясени» (О. Білаш – М. Ткач), «Два кольори» (О. Білаш – Д. Павличко), «Горянка» (М. Мозговий – В. Кудрявцев), «Мій рідний край», «Розквітай любов», «Моя перша любов» (М. Мозговий), «Мамина світлиця» (І. Білозір – Б. Стельмах), «Море вечором» (А. Хаммонд – Т. Севернюк), «Забудь печаль» (Л. Затуловський – Т. Севернюк) та інші. Вишли численні альбоми співака.

Сини Василя Івановича Василь та Богдан продовжили шлях батька на естраді, кожен з них став лідером відомих у молодіжному середовищі колективів, відповідно «Тартак» і «Основний показник».

Жартома і всерйоз

Олександр ПЕРЛЮК

Перлюкізми

Звідки ж нам знати, що ми робимо, якщо ми ще не закінчили.

Хотіли свободи слова? Затуляйте вуха!

Дехто був вимушений перекваліфікуватися в демократа.

Хто б знав, що ти дурень, якби ти не був відомою людиною.

У грі без правил — свої правила.

Повернути награбоване? Та це ж грабунок!

Народ у нас відокремлений від держави.

Що ж іще реформувати, якщо вже нема що розкратити?

Скажи, скільки у тебе грошей, і я скажу, ким тебе можуть обрати.

Ситуація стабілізувалася, тепер життя погіршується стабільно.

Права людини на народ не розповсюджуються.

Чернігівський
культурно-мистецький
центр «Інтермеццо»

14000, м. Чернігів, вул. Шевченка, 9,
тел. (063) 236-18-03 <http://intermezzo.org.ua>. e-mail:
kmc.intermezzo@gmail.com
ICQ: 605-110-856

Послуги: в продажю книги, музика, мистецтво, сувеніри, канцтовари, а також туризм, екскурсії, проведення презентацій, прес-конференцій, творчі зустрічі, кава, зручності.

Чернігівська міська
організація
Суспільної служби України

Види послуг: соціальний патронаж, видавнича діяльність, сприяння вихованню дітей, відродженню духовних і національних традицій. Вул. Шевченка, 9.
Тел. (063) 236-18-03.

Книгам – друге життя

Розгляну пропозицію взяти під реалізацію/придбати бібліотичну літературу: книги з історії, філософії, класику зарубіжну та українську (розстріляне відродження, діаспорних письменників), сучасну українську літературу, фентезі, фантастику. Російську класику та соцреалізм не пропонувати.

Тел. 063 236 18 03 (Олександр), ел. пошта: pivnich.info@gmail.com

НАША ГАЗЕТА –
НА САЙТІ В ІНТЕРНЕТІ

Еже кілька років існує в Інтернеті сайт обласної газети «Світ-інфо». На цьому ж сайті розміщуються і всі номери нашої газети «Струна». Там ви прочитаєте і цей, і попередні номери. Всі публікації й ілюстрації можете легко скопіювати.

Адреса сайту:
<http://svit11.wordpress.com>.

Газета виходить за сприяння Товариства Української Мови (США), голова ТУМ Віра Боднарук, та Міжнародної Фундації імені Івана Багряного, голова Олексій Коновал.